43

VSEVOLOD IVANOV

1968

CULORILE VÎNTULUI

Amintindu-şi de gruparea literară *Fraţii Serapion* (din care făcuse parte în deceniul al treilea împreună cu Zoşcenko, Vladimir Pozner, Kaverin, Lunţ, Nikolai Nikitin, Vsevolod Ivanov, Tihonov, Polonskaia şi Slonimski), Konstantin Fedin scria că membrii ei se îndeletniciseră cu profesiunea de sanitar, zeţar, ofiţer, cizmar, medic, fachir, funcţionar, soldat, actor şi cavalerist. Fachirul era Vsevolod Ivanov! Într-adevăr, înainte de a fi combatant în războiul civil şi unul dintre celebrii scriitori ai literaturii sovietice din anii 20, şi de mai tîrziu, Vsevolod Ivanov (1895-1963) fusese fachir — îşi străpungea trupul cu ace şi înghiţea flăcări în arena unui circ de provincie ce colinda Siberia-i natală. Tînărul masiv, cu bluză soldăţească, bocanci cazoni de fabricaţie englezească şi moletiere verzi, care începuse să frecventeze după încheierea războiului civil şedinţele literare ale *Serapionilor*, avea să se afirme vertiginos cu ciclul POVESTIRI DESPRE PARTIZANI (1922) şi cu romanul NISIPURI ALBASTRE (1922). Mai tîrziu va publica romanele AVENTURILE UNUI FACHIR (1934-35). PARHOMENKO (1939), PLECĂM ÎN INDIA (1960).

Romanul CULORILE VÎNTULUI împreună cu nuvelele PARTIZANII şi TRENUL BLINDAT 14-69, face parte din ciclul POVESTIRI DESPRE PARTIZANI.

VSEVOLOD IVANOV • CULORILE VÎNTULUI

CM — COLECŢIA MERIDIANE

CM

CM

Desenul copertei de *Mircea Dumitrescu*

Всеволод Иванов

ЦВЕТНЫЕ ВЕТРА

Собрание сочинений в восьми томах

Том первый

ПАРТИЗАНСКИЕ ПОВЕСТИ

Государственное Издательство Художественной Литературы

МОСКВА — 1958

Vsevolod Ivanov

Culorile vîntului

În românește de
Teodor Pîcă și Mihail Cardaș

Editura pentru Literatură Universală

București — 1968

I

Izbește dropia drept în cap! De-o nimerești în piept sau aripă, glontele alunecă, și ea zboară în tufăriș, să moară acolo.

Semion a uitat chestia asta și s-a lins pe bot de pasăre.

Piciorul strivește în dușmănie purpura măzărichei și aurul gălbenelelor — flori gingașe, feciorelnice.

Na, că acu o să-i pară rău de niscai buruieni!

În zănoaga tămîiată de cetină dospită miroase a sărbătoare. Cerul e strîns într-un guler de stînci. Dinspre Ciagan-Ubinka vuiesc cedrii albăstrii.

Cam șchioapătă, dar merge înainte.

Brodnii[1] îi strîng pulpele, nădragii uzi de nădușeală îl rod între picioare, și mai are patru

[1] Încălțăminte tipic siberiană, un fel de cizme cu tureatcă moale, albă, în formă de jambiere sau cusută.

verste pînă în sat — dincolo de codrul Ciagan-Ubinka.

— Taman acu cînd praful de pușcă e scump foc — și barem de s-ar găsi! Dropia aia trăgea vreo douășpe ocale bune. Trebuia s-o izbești drept în cap!

Un talai — iepure de munte — sări în mijlocul drumeagului și se opri cu urechile ciulite, pironindu-l cu ochii lui verzi, mongoli.

— Ptiu, piază rea!

O fi știind și iepurele că s-a scumpit silitra.

În stînga, izbucni din stufărișul vinețiu gîgîit de gîște sătule. După obicei, ridică zvîcnit pușca și o cîrmi într-acolo, dar își luă seama și se-ntoarse pe drumeag.

— Izbește dropia drept în cap!

S-a rătăcit. Nu i s-a mai întîmplat niciodată. Îi apăru în față albastrul mocnit al unei bahne, și din mijlocul ei țîșni săgeată spre cer un fluierar.

— Măi, drăcie!

Semion o luă spre potecă. Deodată, drept în fața lui se deschise o poieniță. Și era în poienița aceea un pietroi vioriu năpădit de mușchi. Iar lîngă pietroi ședeau trei inși. Pe o crăcană, deasupra unui foc de găteje, atîrna un ceainic.

Cei trei erau îmbrăcați cu mantale ostășești rupte și jegoase. Pe fețele lor stinse, livide, pămîntii, numai ochii care iscodeau cerul, iarba, pietroaiele, scăpărau temător.

Se uită bine la ei. Oameni străini de loc, nu din plasa lui. Unul din ei era înalt cît bradul.

Fața arămie, gălbejită a lunganului era liniștită, doar ochii îi ardeau la fel ca ai celorlalți...

Lui Semion i se încălzi inima de bucurie. Degetul cu care trase cocoșul tremura.

— Or fi dintr-ăia?! Unde n-ar da Dumnezeu...

Dintr-ăia erau! Uite, colo, lîngă foc caschetele albastre, cum poartă gărzile roșii. Și trei arme proptite de pietroi.

Semion l-a ales pe ăl mai gras. De data asta a ochit sub ureche. E mai sigur.

A tras.

Ostașul s-a prăbușit cu mîna-n foc, iar ceilalți doi au zbughit-o în desiș.

Nici n-a apucat să mai încarce o dată...

A pîndit cu urechea trosnetul de vreascuri, ca să știe încotro au luat-o.

Un gîndac se rostogoli greoi de pe o creangă pe o buturugă. Dinspre baltă țipă o lișiță.

Nu li se aud pașii.

Se lăsă păgubaș.

— Dă-i dracului! Ajunge și unul.

În afară de arme, găsi două bocceluțe cu rufe și o carte. Le strînse pe toate, apoi apucă mortul de centiron, îl tîrî în tufăriș și-l acoperi cu cetină.

Cărarea îl scoase la Ciagan-Ubinka. Greu să care armele, dar las'că merită.

— Uite că și bahna-i bună! exclamă el voios. Dar ciuda încă nu-i trecuse :

„Și mai ales, nu uita, băiete, că pana sură de dropie e tare și glontele n-o pătrunde. De-aia trebuie s-o izbești drept în cap, în ochi..."

II

Din grădină venea miros de mraniță încinsă. Lîngă gardul de nuiele se învălureau amenințător urzici verzi-albăstrii, mai mari de-un stat de om. De dincolo se auzea vorbă aprigă.

Semion lăsă jos armele să-și mai tragă sufletul și-și scoase punga de mătase.

Un glas de femeie spunea cu amărăciune :

— Pînă cînd, Listrat Efimîci ? Numai mustrări și vorbe de ocară ? Mă seacă la inimă. Ce-au cu mine, nu-mi caut eu de treabă ?

Un glas adînc răspunse ca din pămînt :

— Îndură și tu. Ce ți-aș mai putea spune ? Din cîte credințe m-am împărtășit, Nastasiușka, toate ziceau : Îndură ! Să îndurăm, ce să-i faci. Uite furnica, un flecuștet acolo, dar dacă-i răbdătoare, ce mai palate durează !

Semion se ridică, desfăcu urzicile cu coatele și, săltîndu-se, aruncă cu năduf :

— Băi tată, iar ai pornit-o-n crailîc ? Ne-ai omorît cu ibovnicele tale. Ți s-a dus buhul în toată plasa.

Frecîndu-și apăsat șalele vînjoase și drepte, Kalistrat Efimîci răspunse domol :

— Ia pleacă, mă, de-aici ! Îl judeci pe tat-tu ?

— Frumos îți șade ! Om bătrîn... Ne-ai făcut casa de ocară ! Sare-garduri ce ești !

Sucindu-și gîtul, Semion prinse dintr-o căutătură răzoarele răvășite, buzele cărnoase ale femeii. Apoi se depărtă, azvîrlind coatele ascuțite înainte.

O să strivească toate răzoarele armăsarul. Barem de s-ar duce prin grădinile altora... Zice că trebuie să răbdăm... Da el, ce, rabdă ? Pe dracu !

Săltă armele şi strigă :

— Tată ! Du-te acasă şi înham-o pe Kaurka ! Am împuşcat p-acolo un roşcovan.

— Samur ori altă dihanie ?

Brazde de un albastru-murdar vrîstau pămîntul toropit în zăduf sub unduiri de miresme uscate, tulburătoare.

Pieptul vîrtos şi înfiorat al Nastasiei Maximovna, strîns în bluza fumurie de atlaz, se zbuciuma ca un fluierar rănit de alice, iar nasturii roşii păreau stropii de sînge de pe trupul păsării.

— O să ajungem să vorbim pe şuşotite, Nastasiuşka !

Buzele cărnoase, fragede, ca de codană, ale Nastasiei Maximovna rostiră :

— Pe şuşotite... se vorbeşte noaptea.

Şi-l săgetă cu un zîmbet de fetişcană păcătoasă.

Kalistrat Efimíci are o ţeastă uscăţivă şi scofîlcită la tîmple, dar e lat şi voinic la trup şi un fuior de barbă lungă, înspicată, îi încadrează chipul. Privi ţintă buzele moi şi fragede ale femeii. Apoi, furişînd o privire peste umăr, mormăi :

— Auzi !...

Aproape tîrîndu-se în ţărînă, braţele lui uriaşe se întinseră lacom.

Lacrimile ce-i umeziseră ochii erau de durere sau de fericire? Nastasia Maximovna n-ar mai şti să spună.

În vremea asta Semion era la primărie.

Ca întotdeauna, în încăperea murdară, cu stuchituri pe duşumele, se înghesuiau ţărani veniţi cu felurite plîngeri.

Primarul era îmbrăcat într-un pantalon galben care-i trecea peste cizme şi avea ochii albaştri, senini şi rîzători.

— A, Semion Kalistratovici! Trăite-ar Dumnezeu!...

Semion:

— Unde-i ordonanţa aia?

Primarul, mucalit:

— Care, mă, că acu a dat lumea în patima ordonanţelor. Am cu duiumul.

— Pe care ai citit-o deunăzi la adunare.

— Era lungă?

Semion, înciudat:

— Ăi fi băgat-o pe undeva. Fă bine şi găseşte-o.

Primarul rîse cu poftă.

— Ei, pisar, caut-o pe aia cu ştampila, á nouă. C-aşa-i acu: alt nacealnic, altă ştampilă.

Pisarul scoase din sertar hîrtia cerută.

Semion:

— Citeşte.

— Citeşte, încuviinţă primarul. O fi aia cu gărzile roşii?

Pisarul se execută:

„Bandele împrăştiate ale roşilor terorizează populaţia, omoară vite, dau foc pădurilor, să-

vîrşesc asasinate... Date fiind cele de mai sus... veţi lua personal toate măsurile... Faceţi apel la voluntari... Cine omoară unul primeşte un premiu de 40 de ruble..."

— Ho! îi táie vorba Semion. Cine-o iscăleşte?

Pisarul se uită în josul foii şi exclamă admirativ:

— Asta iscălitură zic şi eu. Semnează colonelul Sedlov. Colonel cum scrie la carte. Are o cancelarie de o sută cincizeci de inşi şi toţi cavaleri ai ordinului Sf. Gheorghe.

Semion pipăi documentul.

Apoi îşi făcu de lucru cu şapca, îndreptă cozorocul ce se strîmbase.

Secretarul îşi aprinse o ţigară şi cu vîrful de jar al chibritului arse o muscă aşezată pe foaia ordonanţei. Primarul aduse vorba despre grîne. Vorbele se înşirau otova ca un măcăit.

— Auzi, pisar, fă-mi o adeverinţă. Pe chestia aia cu gărzile roşii. Cum zice în ordonanţă.

— Ai curăţat tu vreunul? întrebă primarul.

— Îhî... La Ciagan-Ubinka... Erau trei, doi au tulit-o.

— În hăţişuri, se băgă în vorbă un ţăran. Dac-a nimerit acolo, pupă-i urma.

Primarul porunci secretarului să întocmească o adresă pentru vătăşia de plasă. Apoi către Semion:

— Acolo o să primeşti ce ţi se cuvine. Da o duci singur. Pisar, adă-ncoa pecetea.

Iscălind, bombănea:

— Uite cîtă bătaie de cap pentru ăle patruzeci de ruble ale tale.

În glasul lui răsuna invidia.

Sătenii tăifăsuiau pe îndelete despre banii care-şi pierd valoarea, despre nişte mărfuri aduse din Vladivostok, despre cum s-ar mai putea ciuguli ceva kerenci [1] prin taiga.

— Acolo trebuie baftă, spuse primarul.

Sub şopron îl aştepta pe Semion o căruţă cu un cal, din acelea de care dai prin părţile Irbitului. Pe o stivă de bîrne şedea Kalistrat Efimîci. În cerdac Feokla bătea o plapumă.

— Ce-ai vînat? sări ea nerăbdătoare. Să ştii că blana de toamnă a ursului nu face două parale. Mai an s-a plătit treizeci şi cinci la Ulea. Da zi, mă, odată, urs?

— Hai, suie, făcu Semion.

Femeia se răsuci repede fîlfîindu-şi foile largi de cit şi dispăru în casă.

Kalistrat Efimîci deschise poarta şindrilită, scîrţîietoare.

În ceasul acela albastru-verzui dinspre căderea nopţii veni de la armată mezinul Dmitri — scund, cu fălcile masive, colţuroase şi capul bine înfipt între umeri. Mantaua ostăşească atîrna pe el ostenită.

Din grajduri, dădu fuga cu doniţa în mînă nevastă-sa, trupeşa Daria. Fără să-şi lepede mantaua, Dmitri se duse cu ea în fînărie. Au stat mult acolo. Nu se auzea decît răsuflarea între-

[1] Bani emişi de guvernul provizoriu al lui Kerenski.

tăiată a lui Dmitri şi glasul lui răguşit, de cătană.

Apoi Daria năvăli bocind în casă şi, potrivindu-şi la repezeală părul şi rochia, întrebă gîtuită de plîns :

— Avem rachiu ? A zis să-i aduc.

Ghemuită în cotruţă, plîngea oarba Ustinia. Pe masă, un pisoi cu ochi lăptoşi se juca cu un gîndac.

— Zît, gemu Daria şi reluă. N-avem rachiu. bunicuţo ?

— Nu ştiu, Dariuşka, nu ştiu. Spune, dreptu-i că s-a întors Mitenka din război ? Ai ?

Daria căută în cufărul ei, apoi într-al Feoklăi şi o privi descumpănită :

— Nu-i pic de rachiu, bunicuţo !

Bătrîna lăcrima într-una. Albe şi umede, în găvanele căscate, gogoaşele ochilor păreau doi fluturaşi pe un ciot subţire, acoperit cu muşchi.

— Nu ştiu, Dariuşka, nu ştiu nimic.

— Să-ncerc în sat ? Poate are popa...

Intră Dmitri, tot cu mantaua pe el, numai că în loc de bocanci cazoni avea în picioare nişte cizmoaie de pîslă.

— Ai găs't ? hîrîi el arţăgos.

Părea mahmur ca dup-o beţie de zile în şir. Gesticulînd, îi tot da ghes :

— Scurt mişcarea ! Destul v-aţi făcut de cap cît v-au fost bărbaţii plecaţi. Marş ! Ai venit ?

Abia atunci o văzu pe bătrînă. Se aşeză lîngă ea şi o întrebă tare, ca şi cum s-ar fi speriat de ceva :

— Tot mai plîngi, bunico ?

Bătrîna se şterse la gură cu un colţ de basma şi prinse a vorbi. Îi curgeau lacrimile şiroaie, şi tusea o îneca mereu.

— Cît amar de lume s-a prăpădit, Mitenka ! Da pe tine nu te-a rănit ?

Dmitri hohoti :

— Ba bine că nu. La război, nu scapi negăurit. Pricepi, bunicuţo ?

— Da voi cu cine v-aţi războit ? Cu ţarul Austriei ? Că aşa auzii.

— Cu cine vrei şi cu cine nu vrei — şi cu neamţul, şi cu austriacul, şi cu Kaledin. Dracu-i mai ştie. Cînd am mîntuit cu ţarii, ne-am apucat noi înde noi. Pe urmă ne-au trecut peste linii şi, tunde-o ! Căraţi-vă pe la căşile voastre. De-acu, maică, Rusia-i a bolşevicilor. Şi eu am votat pentru ei !

Bătrîna scutură din capu-i mare şi-şi trase picioarele mai sub ea. În odaie mirosea a seu de opaiţ, a pîine şi a măturică de mesteacăn pentru baie.

Afară noaptea dormea, caldă şi albastră.

— Ce ştiu eu, Mitenka, trăiesc în beznă... Nu văd.

— Cîţi ani ai, bunico ? O sută, sau poate o sută cincizeci ?

— N-a stat nimeni să mi-i numere... Şi eu nu mă pricep, că nu ştiu carte.

Dmitri înjură de mamă şi rîse gros.

După ce se chercheli cu rachiu, începu să se laude cu decoraţia lui — Crucea Sf. Gheorghe,

fără baretă — să se pupe cu bătrîna, cu Kalistrat Efimîci și să zbiere ca la cazarmă:

— Pace lumii! Pacea de la Brest-Litovsk! Tătuță! Vreau să-mi văd de gospodărie, vreau să ar pămîntul, pricepi? Bareta am făcut-o bucăți, că, deh, revoluție! Da crucea — poart-o cît poftești și la gît dacă vrei, că din alelalte e ordin să nu mai fabrice. Tătuță, Kalistrat Efimîci, tovarășe... Doamne, Doamne!

Opaițul se stingea mereu. Atunci Daria se apleca spre vatră și sufla să ațîțe focul. În lumina firavă se deslușea pe laviță nelămurit, masiv și tăcut, Kalistrat Efimîci.

Bătrîna plîngea în cotruță, dar pe întuneric părea că plînge cuptorul.

Afară, în bezna albastră țesută cu aur se răsfirau prin valea Cilikului înspre masivul Tarbagatai izbe din veac, ogoare mănoase, limpezi pîraie de munte și o dată cu astea toate, vieți omenești...

III

Dis-de-dimineață Semion se întoarse de la centru. Trăgînd un picior, alergă împiedicat să deschidă poarta. Sub șopron îl găsi pe Dmitri care ungea teleguța.

— Ai venit, mă? Cică au deschis la oraș un depozit de mașini agricole. Ar trebui să punem dinți noi la cositoare.

Dmitri lăsă jos ulcica şi spuse răguşit:
— Bă, da bine mai e la voi! Siberia tot Siberie. Auzi, să dai osiile cu unt! Ăi din Rusia i-au uitat şi gustul.
— Dacă nu-i dohot? Doar n-o să le dăm cu humă!
Feokla îşi scoase ciuboţelele, se dădu jos şi grăbi spre casă, împungîndu-l pe Dmitri:
— Tare isteţ mai eşti. Asta-i viaţă, nu şagă! Nu vezi că umblu incălţată numai în căruţă? Cum ajung acasă — jos ciuboţelele. Cu viaţa asta cîinească, încumetă-te de-ţi mai ia altele.
Dmitri îşi trecu mîna peste ţeasta tunsă cu maşina, se uită la Semion şi deodată începu să hohotească cu gura pînă la urechi.
— Am auzit că ai împuşcat un vînat roşu! Ha-ha-ha! În Rusia încă nu se trage.
— O să le vie şi lor rîndul...
— O să, răspunse Dmitri rumegînd încet din fălcile masive, colţuroase, ca două brăzdare.
O boare trandafirie, vestitoare a unei zile calde, înveselea zarea. De după norii de aur şi azur, Munţii Tarbagatai se prăvăleau spre pămînt sclipindu-şi galbenul şi siniliul. Din grădiniţa din faţa casei venea aroma mălinului copt care-ncepea să se usuce.
— Ţi-au dat kerenka?
— La-nceput n-au vrut, cică trebuie martori.
— Auzi, putorile! Martori la o treabă pe care o faci, vorba aia, voluntar. Mda... Şi cînd te gîndeşti că din ăştia sînt cam la o sută de mii, şi, dacă pui cîte o kerenkă de cap...

— Bani mari, ce mai...

Feokla trecu spre grajduri. Era durdulie şi îndesată ca o dropie. Şi ochii îi avea ca de dropie — mici, cenuşii, uşor înceţoşaţi.

Dmitri clipi către ea şi înjură soldăţeşte.

— Ai o muiere pe cinste !

Între obrajii lui Dmitri se turtea un nas lat şi galben ca un cioc de raţă, cu nişte nări cît o măciulie de chibrit. Răsuflarea îi era însă zgomotoasă şi duhnea.

Din uliţă veni cu paşi de lup, mari şi neauziţi, Kalistrat Efimîci.

— Eşti un beţivan în lege, mă Mitea. Ai tras aseară la rachiu... Ia zi : drept îi că a ieşit în Rusia o credinţă nouă ?

— Soldatul n-are decît singur numa'una : arde-l şi gata. Ori poate-ntrebi de credinţa a bolşevică ?

Kalistrat Efimîci trase cu coada ochiului spre Semion şi duse mîinile în lături, de parcă şi-ar fi croit drum prin bahnă !

— Fiecare cu credinţa lui. Da ce fel de credinţă-i aia, nu pricep. Şi nu ştiu care credinţă-i mai bună pentru norod.

Îşi încleştă buzele şi înclină capul spre umăr.

— Plăti-va fiecare greşalele săvîrşite după cît trag ele în cumpănă. Dar cine îşi încarcă sufletul cu un păcat greu, apoi află, Mitea, că-i vai şi amar... Pe acela îl vor trece năduşelile cu boabe cît lacrima. Un păcat ca ăsta cine ar şti să-l drămuiască ?...

— Poate matale ?

— Nu m-aş încumeta. Că de încingi prea tare fierul, n-o să mai ai nici seceră, nici daltă, nici uşiţă la cuptor.

— Auzi, tată, aveam la mine-n regiment pe unul Ermolin. Subofiţer. Dacă-mi pun mintea — se lăuda el — şi zic rugăciunile pe care le ştiu eu, apoi şi lighioana a mai fioroasă vine la mine blîndă ca un mieluşel. Bun. Într-o zi — eram cantonaţi în Polonia...

Semion îşi şterse de sudoare obrajii supţi, însă zdraveni, şi izbucni scos din sărite :

— Matale vorbeşti de credinţă... Poate chiar acu vii de la ibovnică ! Ce zici, Mitea ?! Om la şaizeci de ani şi cu ibovnică ! Şi încă mai are obraz să vorbească toată ziua de credinţă ! Ptiu !

Pe Dmitri l-a apucat un rîs găunos, rupt de ţipete ascuţite. Cînd se mai potoli, vorbi mai departe.

— Ascultă la mine, nu te pripi cu nunta. Şi cum zisei, Ermolin ăla...

Semion scuipă cu ciudă şi, bălăbănindu-şi pumnii, se duse în şură.

Pe la prînz veni kirghizul Alimhan. Fără să descalece, strigă :

— Ei, mîrzak [1], mai a ghindit la tine ?

Semion şi Dmitri se tocmeau cu kirghizul care le cerea cinsprezece ruble să repare poarta. Fraţii dădeau zece.

[1] Aici în sens de jupîne.

În focul tocmelii, kirghizul sări din şa şi, fluturîndu-şi mînecile lungi ale beşmetului[1] zdrenţuit, începu să ţipe :

— La tine banii luat geaba — pac! na patruzece ruble. Eu trebuie muncit cinci-zece zile. La tine o dată puşcat, da la mine cît trebuieşte cioplit cu barda! Ehei, mîrzak!

Cînd ţipa, faţa lui ostenită, cu ochi oblici, cu piele veştedă, fără luciu, se zbîrcea şi mai rău. Dmitri începu să urle la el şi să-l înjure cum îi venea la gură.

Alimhan sări speriat în şa şi strigă :

— *Ui — boi!... Urus kozîl* — roşu batut, *urus* alb — batut. Acu cîrmuire tare rău este!

Au căzut la pace cu douăsprezece ruble.

Tocmai cînd Alimhan s-a apucat de lucru, s-a arătat de după colţ o sărăcie de mîrţoagă cu o coadă subţirică şi jumulită ca o ramură desfrunzită. Poticnindu-se în gionatele-i slăbănoage, gloaba trăgea o căruţă cu coşul împletit. Mai în spate veneau călări patru kirghizi cu căciuli mari din blană de vulpe, cu apărători pentru urechi, ceafă şi frunte.

Puştii din sat îi urmăreau cu chiote şi huiduieli şi aruncau în ei cu pietricele de rîu. Speriaţi de zbieretele băieţilor şi de zidurile caselor, caii sălbatici, de stepă, se smuceau cînd într-o parte, cînd într-alta. Kirghizii priveau însă drept înainte. Feţele lor spînatice şi gălbejite, pe care se

[2] Haină scurtă, vătuită.

citea tristeţe şi oboseală, se încreţeau ca stepa pe arşiţă.

— Pe cine duc, mă? întrebă Kalistrat Efimîci.

Alimhan lăsă barda, îşi strînse mîinile la piept şi înclină capul oftînd:

— *Ui — boi!...*

În căruţă, între piei rupte de oaie, zăcea un kirghiz. Sub hălăciuga de păr negru, neţesălat, faţa-i părea şi mai lividă, dar ochii lunguieţi, verzi, ca ai rîsului, aveau o căutătură aprigă.

Alimhan îşi supse buzele şi îşi lăsă mîinile în jos.

— E hoge mare-mare, u-uh! Apo-şaman zice la el... Apo-şaman — mare şaman, toţi şaitani ştie, toţi dumnezei ştie... Cum ştie berbecul la turma lui.

IV

În noaptea aceea în Munţii Tarbagatai bătea dinspre mările nordice un vînt albastru de gheaţă, aducînd miros de sloiuri îndepărtate şi zgribulind inimile.

Cedrii gemeau sub năvala lui, îl izbeau în faţă cu ramurile lor puternice, ciolănoase, îl prindeau de pletele albastre, îl tăvăleau între bolovani şi steiuri şi-l înghesuiau pe năprasnicul borilă în trecătoarea Isîk-Tau din valea Cilikului, străjuită de stînci masive şi aprige.

Vîntul albastru ce bătea în Munţii Tarbagatai aducea în trecătoarea Isîk-Tau miresme de cedri şi de smîrcuri săcrete. Şfichiuitor şi sirep el se opintea în pietre, le frigea cu suflarea lui rece.

În dosul pietrelor s-au ascuns doi ruşi. S-au învelit cu ramuri de cedru, şi-au înfăşurat picioarele cu licheni ; tăceau aidoma pietrelor. În noaptea aceea, vorbea numai vîntul cu glasu-i gros şi sălbatic.

Pietrele trăgeau umezeală. Ramurile jilave nu ţineau de clad. Lichenul era rece şi aspru.

Ţinut străin şi friguros. Steiurile ostile şi reci ca şi noaptea asta albastră bîntuită de vîntul albastru, îngheţat.

Unul din fugari, scund şi mălăieţ, izbea cu pumnii în pietre, rupea ramurile ţepoase şi se freca cu ele pînă la sînge. Dar trupul obosea şi se lăsa, supus, pradă vîntului. Atunci, rusul întindea mîna să vadă dacă celălalt mai trăieşte, un lungan mai vînos, care zăcea tot timpul nemişcat şi numai cînd simţea pe obraz mîna scundacului îşi schimonosea furios buzele fierbinţi.

Dimineaţa, ruşii şi-au continuat drumul spre sud, strecurîndu-se prin stîncărie.

Vîntul stătuse. Pămîntul mirosea a ierburi dospite în soare. Azurul spălăcit al cerului scund se zmăcina în pîraiele de munte ca un uriaş peşte albastru.

Piscurile aprinse erau ca nişte raţe roşii plutind între nori sinilii.

Pămîntul le cerea răspicat şi poruncitor oamenilor trupurile. Munţii le cereau sufletele.

Iar oamenii aceştia mestecau cu nesaţ, de parcă ar fi mîncat pîine, nişte buruieni grase ce se fărîmau de cum le luau în gură. Dar pămîntul nu voia să-i hrănească şi ei nu mai aveau putere să meargă. Se agăţau de tufe şi-şi tîrau cu braţele trupurile. Tufărişul le sfîşia hainele — glia voia să-i înghită goi.

Ruşii mergeau înainte.

...Pămîntul smulse cerului noaptea albastră. Munţii răsuflară duios şi cald.

A doua zi au mîncat ciuperci şi au încercat să vîneze în bahnă cu ciomegele pasări din acelea de le zice raţe-cu-frigare. Dar ele ţîşneau din apă şi, cu un măcăit ca un rîs batjocoritor, îngînat de munţi, se lăsau în vale.

Foamea şi neputinţa aplecau frunţile celor doi.

Şi au mai mers o zi. Nu-şi mai simţeau trupurile vlăguite, năpădite parcă de ceaţă. Iar glia gătită cu cunună verde îi îmbia ca o nimfă goală, să cadă la pieptu-i cald.

Se tîrau spre sud pe cărări de piatră. Merseră în ziua aceea cît ar sări rîsul de două ori.

Lunganul vînos, cu o căutătură de fiară ce te pironea pe sub sprîncenele încruntate, tăcea. Celălalt tăcea şi el.

V

Popa Isidor avea o chică zbîrlită, verzuie, un glas surd şi orăcăit ca o broscărie de mlaştină ; purta o sutană verde-întunecat, ce flutura în ca-

dența pașilor lui mari. Ca mușuroaiele din smîrcuri se ițeau din sutană țeasta lui hălăciugoasă și pumnii păroși. Limpezi ca apa din copcă te pironeau din găvane ochii părintelui.

Casa asta rece cu tot ce-i în ea pare străină de boiul împăroșat, verzui, al părintelui păduros, Isidor, care nu calcă aici ca stăpîn, ci mai mult mătăhăiește pe lîngă pereți, ca o pată uriașă, verde.

Dimpotrivă, s-ar zice că aici stăpîn era Kalistrat Efimîci, care se înfipsese pe laița de lemn vopsit și vorbea plin de sine.

— Ai o casă ca vai de lume, părinte Sidore. Mai bine te făceai stupar. Da matale nu, te-ai vrut popă.

Celălalt oftă înăbușit.

— Asta cam așa-i, fiule! Dar un hram tot port eu în pădurea asta. Ce aer e aici, miere, nu alta. Și ce de ierburi...

Privi pozele picate de muște de pe pereți, lampa învelită într-un abajur roz. Și tot ca într-un abajur roz părea înfășurată în rochia-i de stambă, coana preoteasa ce se zărea în odaia de alături — o femeie uscățivă, alcătuită parcă numai din zgîrciuri.

— Și familia trebuie hrănită, înțolită. Iei un rachiu ?

Kalistrat Efimîci se îndărătnici să-l mai ispitească o dată :

— Și zi, părinte, n-ai știință că s-ar fi iscat chipurile, o credință nouă ?...

— N-am auzit nimic. Da ce, tu tot o mai cauți ? Să știi că n-ar fi rău să se ivească.

Poate că mi-ar prinde şi mie bine o atare credinţă. Da de ea n-am auzit, nu mi-a dat de urechi...

— Lasă, părinte, că de-abia pridideşti şi cu a veche. Şi nu încerca să iscodeşti în sine-ţi, că încă nu se deschide nici o fereastră într-acolo. Beznă-i acolo, părinte ! Bezna în care te-ai rătăcit ! Că scris este : Cine se-aseamănă cu fiara aceasta şi cine poate să lupte cu ea... Ştii asta, ha ? Tu, Sidore, eşti datornic să ştii... Zic că-i mai bine să rămîi aşa cum eşti.

Popa se dezlipi de perete şi-şi plecă movila păroasă înspre Kalistrat Efimîci. Acesta adulmecă miros de ierburi de mlaştină şi simţi răceala de apă subpămînteană a ochilor.

— Dar ce, parcă eu cred ? Află, Kalistrat Efimîci — dar vezi să nu mai spui la nimeni ! — că de cînd m-am aciuiat prin pădurile astea, mi-am pierdut credinţa ! De ce a uitat Dumnezeu pădurile ? De ce nu pomeneşte scriptura de ele ? De aia, că pădurile îşi au Dumnezeul lor, şi fraţii noştri întru credinţă, ierarhii Rusiei...

Se aşeză pe divan lîngă celălalt şi mormăi gros din hăţişul bărbii verzui :

— Ostenitorii, Sfinţii ierarhi nu credeau în Dumnezeul creştinilor, Kalistrat Efimîci. Am aflat-o de cînd trăiesc în pădure. Şi atunci, fătul meu, m-am înspăimîntat. Şi aprinsu-s-a în inimă o vîlvătaie, pe care, de n-aş teme-o, ar pîrjoli pădurile toate.

Sări de pe laiţă. Buhos cum era, părea un tufiş rezemat de perete. Strigă :

— Ei, coană preoteasă, Feliţata Semionovna! Ce-ar fi să pui samovarul să bem şi noi un ceai?

Afară văzduhul verzui era la fel de încins. La umbra magaziei moţăiau cu căpăţînile în pămînt o pereche de cai. Gîturile le erau plecate, picioarele moleşite, şi burţile umflate se mişcau leneş.

Iar în casa popii era frig şi umed.

— A venit şi toamna, spuse părintele Isidor. Acuşi va trebui să strîng ştiubeiele. Tu cînd te duci la fermă?

Kalistrat Efimîci răspunse molcum:

— Feciorii văd de gospodărie. Acu s-a întors şi Mitri de la război.

— Am auzit. Ăla de-a împuşcat un roşcovan?

— Nu, ălălalt.

— Ehei... de-ale vieţii. Şi tu încuviinţezi?

— Nu.

— Bine faci, fiule. Nici eu nu i-aş da dreptate, da n-ai încotro — politică. Şi-apăi, e o treabă laică. A, dacă era vorba de hulă, ori altceva...

— Ce fel de hulă, părinte?

Isidor îşi desfăcu braţele a vinovăţie şi pufni în rîs. Rîdea, de parcă ar fi trosnit un lemn despicat cu barda, iar dinţii i se iţeau ascuţiţi şi galbeni ca tot atîtea icuri de brad.

— Nu mi-o lua în nume de rău, Kalistrat Efimîci. Ce vrei, îmi fac veacul în pădure...

— Da cum te rogi?

— Cum mă rog ?

Isidor se uită în jur, apoi se apleacă spre Kalistrat Efimîci, învăluindu-l în miros de ierburi putrede.

— Mă rog numai din gură... În altar. Altminteri tac. Priceput-ai ?

Kalistrat Efimîci se ridică şi-şi trecu mîinile prin barbă ca pentru a face loc vorbirii îndurerate.

— Dacă tu, ditamai popă, taci, atunci noi ăştia ce să mai facem ?

— Nu ştiu, fiule... Eu ţi-am vorbit de la inimă şi să nu mai spui la nimeni. Nimănui. Taci şi tu.

— Şi aşa o să tăcem cu toţii ? De-ai şti cît mă zbucium, părinte. Parcă aş avea un bolovan pe inimă...

S-a dus Kalistrat Efimîci. Silueta buhoasă şi verzuie a popii se profila singuratică în geam. În capul lui mişunau gîndurile, mici şi iuţi ca nişte şoareci : despre albine, despre stupină, despre ţăranul acela înalt, ciudat, cu barba scrumie...

Popa oftă şi spuse înăbuşit :

— Ce aer e acolo ! Ca mierea... Iar aici... Aici trebuie să glăsuieşti.

Ustinia umbla de colo-colo pe lîngă poartă, bîjbîind pe jos cu degetele-i subţiri ca nişte pene de gîscă. Strîngea aşchii în şorţul rupt, dar ele scăpau prin găuri şi rămîneau ca nişte plăgi galbene, răşinoase, pe pămîntul negru.

Se auzi rîsul aţîţat al lui Dmitri :

— Adună, băbuşco, adună, să avem cu ce fierbe demîncarea pentru praznic, cînd te-i pristăvi !

Alimhan cioplea lemnăria porţii.

Semion se gătea să plece la fermă după sora lor Agripina. Feokla dădea prin ciur grăunţe mărunte pentru rachiu.

Pe obrajii traşi ai lui Semion pielea se întinse tobă. Aruncă înciudat :

— Auzi, tată, apucă-te barem de drege încălţările, că s-au hîit de tot. Umbli fără rost. Iar ai fost la gagică, ai ?

Apoi îl fulgeră cu privirea pe Dmitri, care tocmai se apropiase de hambar.

— Ce-i, Mitri ? E închis.

— Unde ai pus cheile ? îl întrebă zădărit Dmitri. Vreau să mă uit la grîne.

Semion se căută prin buzunarele nădragilor.

— Le-am rătăcit pe undeva !

Dînd din mîini furios, Dmitri intră în casă.

— Şontorogul dracului ! Te temi că le dau pe băutură ? Ţine-ţi grăunţele ! Daria — a !

Din grajd veni într-un suflet Daria, lăsîndu-şi din mers poalele sumese.

Semion privi spre uşă şi mormăi :

— Ian te uită la ghinărarul ista !

Ustinia rătăcea prin ogradă ca o găină capie.

Semion s-a dus. În casă, Dmitri o muştruluia pe Daria ca la armată. Kalistrat Efimîci şedea singur în mijlocul bătăturii. Braţele-i lungi, vînjoase, îi atîrnau de-a lungul trupului. Răsufla liniştit, adulmecînd cu nările miresmele subţiri ce plutesc în văzduh pe arşiţă.

Prin vecini cîntau cocoşii.

Alimhan se uită la bărbatul nemişcat, cu privirea dură. Ar fi vrut să-i spună ceva de bine, dar n-avea ce. Pînă la urmă luă în gură o mînă de tutun şi rosti :

— Halal de tine, mîrzak cu aşa barbă mare şi grasă ! Cîte sute de ani trebuie la mine aşa barbă creşte.

Moleşite de căldură, veneau vacile de la păscut cu ugere vîrtoase şi ochi tulburi, verzui. Laptele ce-l cărau muierile în şiştare era gros ca terciul.

În aceeaşi seară Semion se întoarse cu Agripina.

Lungă, în rochie de culoare închisă, se opri în casa mare şi se închină de patruzeci de ori adînc şi cu ardoare în faţa icoanelor.

— Pentru cei ce trăiesc în păcat !... Pentru tirani !... Pentru vînzătorul de Cristos !...

Dar carnea-i mirosea tare a acru şi avea o gură pofticioasă, îmbietoare. Pofticioase-i erau privirile ce lunecau mereu pe trupurile altora.

— Fă mucenico, fă, un handralău, uite-aşa, asta-ţi trebuieşte, rîse gros Dmitri.

Înlemnită şi îngrijorată, Agripina se uită la tatăl ei. Dar acesta şedea pironit locului şi numai ochii îi licăreau verzi pe chipul întunecat.

— Aud că vrei să te-nsori, rupse Agripina tăcerea şi-şi încleştă buzele uscate, fierbinţi.

Kalistrat Efimîci răspunse fără grabă.

— Mai ştii, s-ar putea să mă şi-nsor. Că Nastasiuşka-i femeie de treabă.

Agripina ţipă ascuţit, a durere. Braţele, ce păreau subţiri în mînecile largi ale camizolului, se mişcară spasmodic de-a lungul trupului uscăţiv.

În jurul mesei stăteau în picioare Semion, Feokla şi Daria, iar Dmitri şedea lîngă Ustinia, pe marginea cuptorului. În lumina spălăcită, toate feţele păreau colţuroase, livide.

— Dumnezeule mare ! Om la şaizeci de ani. În loc să se ducă la mînăstire să-şi mîntuie sufletul, vrea să aducă o muiere în casă ! Ce, nu sînt destule ? Mămuca s-o fi răsucind în groapă !... Şi încă pe cine... Una de s-a întins cu toate cătanele. Şi cu Mitka.

Dmitri rîse cu poftă.

— Ei şi ? La noi merge la iuţeală : în doi timpi şi trei mişcări.

— Cu toată plasa, Doamne, Dumnezeule ! O aia de la oraş de-a adus-o foamea la ţară. Pe toţi bărbaţii i-a spurcat. Ţi-ai şi găsit la ce să rîvneşti... Iartă-mă, Sfîntă Fecioară născătoare de Dumnezeu !...

...Ierburile miroseau a lapte. Ca ierburile era cerul — jos, dens şi verde. Din ierburi se ridica răsuflarea zgomotoasă a cailor împiedicaţi. Şi tot zgomotoasă, zdravănă, a oamenilor.

Nastasia Maximovna are buze cărnoase şi netede, cărnoase şi netede sînt ierburile. O bucurie nestinsă încălzeşte pămîntul.

De pămîntul acesta se agaţă mujicii cu trupurile lor mlădii, roditoare, văratice.

— Listratușka... ah, omule...

Prefira cu buzele barba verde cu parfum de livadă pîrguită, și cu dinții ascuțiți îi răscolea sufletul.

— Listratușka...

...S-a smuls de lîngă ea, frînt, înfierbîntat. Și a văzut cerul, scund, verde și cald.

Iar jos de tot — pămîntul verde și cald.

Într-un tîrziu, descurcîndu-se dintre ierburi, spuse :

— Ne trebuie credință... Dar cine de ce credință are nevoie, nu se știe...

Nastasia Maximovna răspunse apăsat, cu un glas ce pătrundea în inimă :

— Credință ? Ce credință îți mai trebuie în afară de dragoste ?...

VI

— Buldîrrr... buldîrrr...

Strigătul acesta ușor era al potîrnichilor care veneau în amurg la apă.

Stolul a încremenit pe mal. Numai tremurul penelor pe gîturile întinse și scăpărarea ochilor verzi le vădea neliniștea.

Smelkov ochi cu grijă și aruncă o piatră. Lovită la umăr, potîrnichea, zvîcnind dintr-o aripă, o luă pieziș spre tufărișul de taule.

— Nimic? îl întrebă Nikitin cînd îl văzu că se întoarce cu mîna goală.

— N-ai cum s-o omori.

Smelkov se culcă cu capul spre foc, tînguindu-se :

— Să-mi dea o ţigară, şi pe urmă dracu să-i ia, n-au decît să mă şi jupoaie!

Nikitin îşi încleştă dinţii puternici, lătăreţi. Rămase în picioare, lung, cu înfăţişarea aspră, îmbrăcat în mantaua jegoasă peste trupul gol, plin de zgîrieturi, muşcat de ţînţari şi pîrjolit de soare, ca nisipul.

Scărpinîndu-se într-una, Smelkov povesti despre nimicirea detaşamentului lor, cum au fost ucişi comisarii, cum l-au împuşcat pe tovarăşul care fusese cu ei. Jalea îi gîtuia glasul strident. Apoi îl întrebă pe sîrbul Mikeş :

— Spune-mi şi mie ce deosebire e între tine şi un ceh? De ce unul e bolşevic...

Mikeş tăcea. Se căznea să piseze scoarţă de copac pe un pietroi.

Lîngă ei era întins pe pămîntul gol maghiarul Schlüsser. Purta o tunică azurie de militar austriac.

Schlüsser şi Mikeş îi găsiseră pe cei doi ostaşi roşii pe o surpătură de nisip şi îi luaseră cu ei în rîpa ce le slujea de adăpost.

Pîine n-aveau, şi să iasă din ascunzătoare, le era frică. În pădurea vecină erau fermele ţăranilor, iar în vale şi în munţi hălăduiau detaşamentele atamanilor.

Pe Smelkov îl înecă un plîns bicisnic, scîncit :

— Da ce sînt eu, fiară?

Mereu tăcut, Nikitin cerceta cotlonul înecat în tavalga ce se zbuciuma în iarba lucioasă ca apa. Mirosea vag a pămînt reavăn şi a ciuperci.

Nikitin tăcea aşa cum tăcuse în prima zi a fugii lor, cînd îl ajunsese din urmă pe Smelkov. Ca şi atunci, păstra aceeaşi căutătură fixă, de fiară, iar braţele-i aveau asprimea crăcilor uscate ale copacilor ce mor în picioare.

Smelkov culesese buruieni şi acum le gusta una cîte una să vadă care-s bune de mîncat.

Sîrbul Mikeş se căţără pe culmea rîpei şi rămase mult acolo cu privirile aţintite spre miazăzi.

— Ţi-e dor, ai? îngînă a jale Smelkov. Oamenii crapă de foame şi dumnealui tînjeşte de dor.

Apoi sîrbul a fiert în gamelă scoarţa pisată şi s-au aşezat să mănînce sorbind pe rînd cu singura lingură pe care o aveau.

Smelkov luă o înghiţitură, scăpă lingura, îşi duse mîinile la piept şi se culcă. Îl podidi plînsul.

Mikeş ridică lingura şi după ce sorbi din fiertură, i-o trecu lui Nikitin.

Smelkov zăcu cît zăcu, apoi se apucă să dezgroape rădăcini cu briceagul. Găsi lîngă un ciot cîteva ciuperci de un galben-murdar care puţeau a cîine. Le înfulecă la iuţeală ferindu-se de ceilalţi, dar debordă după cîteva clipe.

Schlüsser şi Mikeş vorbeau cu glas scăzut, pe nemţeşte.

Pe urmă Schlüsser a cules dintr-o fundătură un mănunchi mare de buruieni aurii pe care le-a

fiert îndelung. Dar cînd gustă o lingură, scuipă și răsturnă fiertura în țărînă.

Seara, Smelkov porni spre ogoare să fure spice. I se muiau genunchii și-și cosea gleznele. Nu s-a mai întors.

Au ronțăit niște rădăcini de obligeană cu miros dulceag. Schlüsser prinse cu cămașa într-un șuvoi doi peștișori cît degetul. I-au împărțit și i-au mîncat.

În rîpă era zăpușeală jilavă. Noaptea se umplea de un întuneric verzui, unduitor, cu reflexe aurii.

Tavalga trosnea. Li se năzărea mereu că vin pe furiș țăranii. Mikeș sărea în picioare și, călcîndu-i pe ceilalți pe degete, fugea în beznă. Cînd se întorcea, explica în șoaptă :

— Credeam... pușcat... la mine !...

De douăsprezece zile nori groși, mohorîți, atîrnau ca un polog deasupra rîpei.

Din văzduh se cățăra în sus, șuierînd în măcieș și vălurind ierburile, un vînt umed, vestitor de ploaie.

Puseseră la fiert o grămadă de rădăcini, cînd o mînă desfăcu tufărișul și un glas ascuțit rosti :

— Doamne-ajută ! Numai c-ar fi mai bine de n-ați face foc !

Cel care le vorbise era mărunt cît un copil și căpățînos, iar în loc de picioare avea două cioturi cam de o palmă fiecare. Cînd îi văzu cioturile, Mikeș aruncă bîta pe care pusese mîna și privi în lături.

Omulețul rîse cu răutate.

— Credeţi că n-o să vă vînd? Ba bine că nu! Pentru trei îmi iese o sută douăzeci de rublişoare.

Nikitin veni lîngă el şi, repezind un picior înainte, gata să se năpustească, întrebă dintr-o suflare:

— Ne vinzi?

Omuleţul se tîrî sprinten pînă la foc şi răsturnă conţinutul gamelei în flăcări.

— Nătărăilor!... Pute a fum de la o poştă. Noroc de rîpă. Fumul se aşterne jos şi numai eu l-am simţit. Da dacă se ridică mai sus?

Îşi lepădă haina jerpelită, o aşternu pe pămînt şi se aşeză pe ea, apoi îşi scoase şi cascheta cenuşie fără cozoroc.

— N-o să vă vînd! Că eu singur tot nu vă pot mierli pe cîteşitrei, şi dacă vă ucid sătenii, nu mai văd o rublă de la ei. Şi apoi, destul bine am tot făcut oamenilor. Mai dă-i dracului!

Îi măsură pe toţi cu o căutătură îndrăzneaţă de pehlivan şi, aprinzînd o ţigară de la un tăciune mocnit, urmă:

— Eu, fraţilor, treizeci de ani am umblat după adevăr. M-am înhăitat cu nişte bagabonţi care cutreierau taigaua — auzisem că acolo s-ar afla adevărul, dar derbedeii m-au legat de un cedru şi mi-au ars ţurloaiele. N-am nici o încredere în oameni; toţi-s nişte ticăloşi, nişte sălbătăciuni...

Smulse din buzunar un colţuc de pîine şi-l aruncă în iarbă.

— Haliţi !

Mikeş se prăbuşi peste pîine şi începu să mîrîie. Schlüsser se repezi la sîrb şi, zgîlţîindu-l de umăr, îi vorbi blînd şi rugător :

— Mikeş, Mikeş.

Nikitin se săltă într-un cot şi-şi aţinti privirea spre măcieşul din spatele ologului.

— Tu ce mai vrei, mă ? se zburli acesta.

Nikitin se ridică anevoie şi-l izbi cu piciorul în gură. Omuleţul îşi acoperi obrazul cu mîinile.

Nikitin dădu să se depărteze, dar se poticni şi căzu peste măcieş.

Şontorogul scuipă, se şterse de sînge şi rosti rar :

— Aşa-mi trebuie !...

VII

Roboteau în grajd.

Frămîntat de un gînd, Semion se uită lung la Dmitri şi, cînd acesta îi încrucişă privirea printre pleoapele umflate, spuse cu o mutră şireată :

— Tata-i om aşezat, gospodar. Dacă face pe nebunul, ştie el ce ştie. Nu-i mănîncă cîinii din traistă ! Pesemne, e altă socoteală...

Dmitri stătea drept, ostăşeşte, cu călcîiele lipite. Într-un staul mugea un viţel. Miasmele gunoiului încins îngreuiau răsuflarea.

— Voi ziceţi c-o fi pus el ceva la cale? se aprinse pe dată Dmitri. O fi. Eu gîndeam că moşu s-o fi tulnicit la cap în ăşti opt ani cît am fost dus cătană.

Trăgînd piciorul după el, Semion sprijini furca într-un colţ, apoi începu iar cu glas scăzut, dar hotărît :

— Ne-am gîndit şi răsgîndit la treaba asta, eu cu Feokla, care-i, să ştii, muiere cu scaun la cap. Păi dac-un gospodar ca bătrînul mătăhăieşte toată ziulica teleleu, apoi să ştii că pune el ceva la cale! Cu credinţa-i tot aşa. Á veche se cam clatină ; s-o fi lehămetisit şi poporul... Bătrînul ce face? Se apucă şi născoceşte una nouă.

Dmitri tuşi răguşit, se uită la viţel, apoi scutură a încuviinţare căpăţîna puhavă.

Semion urmă abia auzit.

— Nouă nu ne spune nici mort cum îi treaba. Neam de negustori. Nici tat-su cînd venea cu marfă nu ţi-o arăta nici cu dat dracu. E?

— Aici trebe musai strategie mare!

Bucuros de răspuns, Semion îşi îndreptă smucit umerii şi-şi netezi cămaşa pe piept. Apoi, împungînd pieptul lui Dmitri :

— Mă Mitea, bagă-n devlă ce-ţi spun. Negoţu nu mai merge. Trebuie să te duci după marfă tocmai în Manciuria. Şi oamenii, îi ştii. Tîlhari. Trosc! şi gata.

— Tîlhari, de bună seamă. Pe cîţi i-au curăţat în atîta amar de ani şi nici o brînză n-au făcut.

— Pentru negustor, ăsta-i mormînt, nu viață ! Auzi, mă : el și... credință !

Dmitri înjură cu năduf. Semion se burzului la vițel, îi aruncă o mînă de fîn și plecă.

Dmitri stătu o vreme nemișcat, cu ochii la șura plină de fîn verde uscat, clăit cu nădejde, cînd deodată începu să facă gimnastică lăsîndu-se pe vine și ridicîndu-se.

— U-u-u-n-n !... Do-oi !... U-u-u-n-n !... Do-oi !...

După-prînz Semion îi făcu semn lui Alimhan să-l urmeze și, cînd ieșiră pe uliță, îl întrebă :

— Mă, păgînule, ai putea tu să faci o căsuță de bîrne, așa, ca un fel de chilie ?

— Ai ? nu înțelese kirghizul.

Semion scuipă, dădu din umeri cu ciudă și fugi șchiopătînd să-l ajungă pe taică-său, care se depărta pe uliță.

— Ei, tată. i-am poruncit lui Alimhan să facă o chilioară. O scoate el la capăt. Pagubă doar că nu știe să zugrăvească.

Kalistrat Efimîci se opri, lăsă privirea să-i lunece de-a lungul geamurilor însorite ale izbelor verzui de pe partea dimpotrivă a uliței și se învoi.

— Despre mine, n-ai decît. Chilioară zici ? Te pomenești că se mărită Agripina.

Semion clipi cu înțeles.

— Să mai adaste și ea pînă i-om găsi un popă... Las' c-oi mai ști și eu cîte ceva...

Alimhan tăie în tindă o fereastră și ridică un perete dublu, din lăturoaie, iar Dmitri meșteri

un pat larg, aşezat pe două capre din cele pentru tăiat lemne.

Agripina veni să vadă odăiţa. Trupul îi era secătuit, iar pielea întunecată ca fînul muced. Îşi plimbă privirile de muiere apucată pe pereţi şi pe tavan şi aruncă cu pofidă :

— Aici o să-şi aducă muierile ?

Dmitri izbi pereţii cu palma, îndesă mai bine muşchii în rosturi şi lăudă lucrarea :

— N-ar fi de lepădat nici pentru Sfîntul Nicolae făcătorul de minuni ! Să te tot rogi.

După trei zile Kalistrat Efimîci se mută în chilie. Veni Semion. Se închină la iuţeală cu mişcări mărunte şi întrebă preocupat :

— Te rogi, taică ?

Kalistrat Efimîci sta întins pe pat cu mîinile-i vînjoase sub cap. Umplu odaia cu glasul lui hotărît :

— Nu.

Semion se învîrti prin odăiţă, văzu pe duşumea o surcică, o ridică şi o băgă în buzunar.

— Bună chilia ! Parcă-i de stareţ. Şi adăugă cu necaz : roagă-te ! Adică ce, parcă eu nu ştiu că te rogi ? Ce fel de creştin e ăla de nu se roagă ?! Adevăr grăit-am, taică, a ?

Glasul lui mieros cernea cuvintele mărunt ca boabele de mei.

Kalistrat Efimîci îi privi chipul aspru cu buzele crăpate ca scoarţa de copac bătrîn şi murmură răsucindu-se cu faţa la perete :

— Mi-e somn.

În aceeaşi zi la adunare, Dmitri răcnea ca un apucat :

— Vai de vieţişoara voastră ! Nişte amărîţi de rezervişti, asta sînteţi... Lu' Listrat Efimîci, părintele meu, îi apar vedenii. Toată noaptea stă în genunchi şi se roagă în chilia lui ! Da ce, ne-am tocmit să ne rugăm pentru voi ? Aud ? E ?

Le vorbi lung şi încîlcit despre vedeniile tatălui său. Îi veniră în minte numele generalilor Radko-Dmitriev, Ruzski, al trădătorului Rennenkampf şi-i băgă şi pe ei printre vedenii.

Prin uşa murdară a cancelariei se zărea un petec de cer violet, aninat pe o crenguţă galbenă şi tremurătoare de mălin.

Văzuţi din uşă, ochii holbaţi ai ţăranilor aveau reflexe verzui. Păstrau o tăcere care putea să însemne orice.

Agripina, care stătea afară, lipită de perete, îl întrebă înăbuşit pe Dmitri, cînd urcă tropăind scările cerdacului :

— Da cu Nastasia ce te faci, că s-a lepădat de Dumnezeu ?

Dmitri stătu locului :

— N-are nimic ! Îl legăm noi pe Dumnezeu de ea !...

VIII

A venit şi Sfîntul Evtihie, blînd şi liniştit. Snopii aurii de ovăz stivuiţi în carele ce veneau de la cîmp miroseau a miere. A miere miroseau

şi caii bine hrăniţi, ducînd în ochii lor ape verzi, tremurătoare.

Pînă şi cascada îşi îndulcise căderea şi mîngîia tandru bolovanii.

Harabalele cu două roţi ale kirghizilor ieşeau din tăuliş, tăiau şleahul, huruiau pe podeţ şi porneau să suie spre munţi. Vălătucii groşi de praf ce se învolburau pînă după căderea nopţii aminteau de trecerea turmelor. Drumuind înspre apus, hoarda trecea prin satul Taliţa.

Kalistrat Efimîci s-a oprit lîngă podeţ să privească.

Întărîtat, Alimhan schimba cîte o vorbă cu cei din harabale. Mirosea a cămile şi a tizic. Pe feţele negre de praf se citea îngrijorarea, ochii înguşti cătau cu teamă spre miazăzi.

— Încotro s-au pornit ? întrebă Kalistrat Efimîci.

Alimhan oftă.

— Razboi ! Kîrghîz nu place razboi. Kîrghîz cîrmuirea bun treba !

— Război ?

Îl văzură trecînd pe şamanul Apo, năpădit de jos pînă sus de amulete şi clopoţei ce clincheteau într-una.

Cămilele mugeau şi scuipau fornăind cu zgomot. Cîţiva mînji gingaşi, cu picioare subţiri, tropăiră mărunt şi iute pe podeţ.

— Razboi ! făcu Alimhan după o lungă tăcere. Ghenărar alb hai la razboi, ghenărar roşu nu trebă, zice... Vai şi amarul !

Cascada îi împroşca pe kirghizi cu stropi verzui.

Apa se zvîrcolea între bolovani ca peştii răpitori în năvod. Ca blana vulpii polare era albastrul delicat al cerului.

Treceau harabale. Multe ca păsările migratoare în timpul lungilor lor călătorii. Scîrţîitul strident al roţilor avea ceva neliniştitor.

Într-un car vîrfuit cu snopi de ovăz venea Dmitri. Zărindu-l pe bătrîn, îl strigă arătînd spre kirghizi :

— Au întins-o ! Ăştia adulmecă pîrjolul de departe, şobolanii !

Kalistrat Efimîci o luă încet spre casă. În pridvor adăsta o femeie ciupită de vărsat, cu un prunc în braţe.

— Ce e ?

Femeia culcă copilul pe o treaptă şi, ţinîndu-şi pîntecul cu mîna, se lăsă greoi în genunchi. Apoi, ridicînd spre Kalistrat Efimîci un chip cu obrajii scofîlciţi, scăldaţi în lacrimi, hîrîi :

— Îşi dă sufletul... Spune o rugăciune.

Kalistrat Efimîci se trase înapoi. În ascunzişul pleoapelor netede, ascuţite la colţuri, privirile i se holbară albăstrind întunecat. Întrebă răstit :

— Cin' te-a trimis ?

Foindu-şi genunchii ascuţiţi sub sucna-i ponosită, femeia bolborosea :

— Roagă-te pentru el ! Zice lumea că ai aflat o credinţă nouă... Roagă-te !

Sprijinită cu palma de uşor, Feokla privea mulţumită.

— Du-l la felcer să-l caute, i-o întoarse Kalistrat Efimîci. Că eu...

Femeia sări în sus şi, smulgînd de pe copil feşele zoioase, ţipă :

— Nu vrei ? Pentru că sîntem săraci, ai ? Ia uită-te aici, uită-te !

Trupul copilului era năpădit de o spuzeală sîngerie lipicioasă. Respira opintit, cu un şuierat subţire ca un chiţcăit. Mîngîindu-l cu degetele pe sub furca pieptului, femeia se puse pe bocit :

— Nimeni n-are milă de băieţaşul meu drag, nimeni nu vrea să-şi facă pomană cu el. Fluieraşul mamii cu viersul mai dulce ca mierea !

Ţinîndu-l pe palmele întinse, femeia hîrîi :

— Spune o rugăciune !... Ce, ţi-e aşa greu ? Roagă-te !...

— Nu ştiu să mă rog ! se apără Kalistrat Efimîci.

— Roagă-te aşa cum te rogi tu, după legea á nouă.

Kalistrat Efimîci se apleacă asupra copilului, spuse în gînd „Tatăl nostru“ şi porunci, împingînd la o parte mîinile femeii :

— Ia-l de-aici !

Femeia dădu să plece, dar se întoarse din drum.

— Barem de l-ai binecuvînta.

— Ia-l, repetă Kalistrat Efimîci şi, spre propria-i mirare, se pomeni exclamînd înseninat :

— O să se facă bine !

Purtînd copilul departe de trup, pe braţele mult întinse, femeia porni spre poartă, împleticindu-se ca o oarbă.

Feokla se luă după ea, strîngîndu-şi cu fereală fustele în jurul picioarelor.

Seara, Daria îi aduse lui Kalistrat Efimîci blinii şi smîntînă într-o ulcică ţinută la rece. Mai zăbovi în picioare lîngă masă.

— De-acu n-o să mai încuiem portiţa... Aşa că dac-oi vrea...

— Dac-oi vrea ? Ce ?

— Ei, ce ?... Poate o să-ţi vie poftă să... s-o aduci pe Nastasia !

Surîse, îşi zvîcni şerpeşte, aţîţător, sînii şi ieşi încet, unduindu-şi spinarea.

Muşchiul dintre rosturi răspîndea un miros moale. Din casă răzbea vorba apăsată a lui Dmitri.

Dorinţa păcătoasă îi tăia inima. Ar fi vrut să tragă în piept aer îngheţat de iarnă...

Primarul, pehlivan, cu ochi albaştri, trecea în pas săltat de la o casă la alta şi bătea în ferestre :

— Să iasă nevestele !... Fetele — absolut obligator !

Femeile ţîşneau voioase pe porţi, potrivindu-şi în mers fotele şi se aşezau la rînd. În spatele pisarului, care ţinea un creion violet, un grup de flăcăi făceau haz mare.

— Daria Smolina !... Hai, scrie ! Nevastă cu cununie ! Vîrsta — douăzeci şi şapte. O muiere şi jumătate ! Treci !

Şi o împinse la dreapta. Ruşinată, Daria îşi ascunse cu mîneca obrazul aprins. Şugubăţul de primar o strigă pe următoarea :

— Feokla Smolina. Măritată. Patruzeci de ani !...

Se uită gînditor la ea, apoi la pisar, şi hotărî :

— La vremea secerişului, calul e trebuincios în gospodărie. Poftiţi la stînga !

Feokla scuipă şi o luă spre poartă ţipînd cît o ţinea gura :

— Adicătele nu mai sînt bună. Halal comitet ! Deştepţilor !

Flăcăii se prăpădeau de rîs. Iar primarul îşi îngustă poznaş ochii şi strigă mai departe :

— Agripina Kalistratovna Smolina. Fată mare ! Douăzeci şi cinci. Treci la dreapta !

— Nu vreau ! izbucni Agripina.

Primarul se şi îndreptă spre poarta următoare.

— Treaba ta. Ţi s-o fi făcut de una d-aia căzăcească. Tot n-avem noi destui cai acum la vremea secerişului ; şi taman acum eu trebuie să pitesc muierile în pădure. Rămîi, n-ai decît !

Seara urma să plece din sat un convoi de căruţe cu femeile care aveau să stea ascunse la fermele din taiga. S-a dat foc la cazanele de ţuică, bărbaţii s-au dus să vîneze niscaiva păsări, bătrînele găteau blinii şi pogăci.

O căruţă, cu ologul Pavel pe capră, străbătea în goană satul. Pavel dădea mereu bice cailor clăbuciţi. În dreptul bisericii îşi făcu la iuţeală semnul crucii, cu stînga.

Sîmbătă au intrat cazacii.

IX

Se îmbătau cu rachiu de casă şi prinşi de după gît plecau în taiga, ţinînd jos, cu vîrful înainte, săbiile goale: în prima zi au ieşit din taiga trei porci şi cazacii i-au hăcuit. Nădăjduiau să mai dea de cîte ceva.

Umblau totdeauna în grup. Aveau feţele gălbejite încordate, şi ochii lor încercănaţi priveau în jur temător. Iar nopţile, în aerul îmbîcsit şi încins al izbelor, pălăvrăgeau despre cîte toate ceasuri întregi ca beţivii.

Erau şi trei ofiţeri cu misiunea de a recruta kirghizi pentru unităţile Flamurii verzi. Kirghizii refuzau să se înroleze.

Seara, cerul deasupra taigalei şi a Munţilor Tarbagatai se colora în portocaliu. Venea miros de ars.

Pe urmă grosul detaşamentului fu trimis în altă parte, se pare că la Semipalatinsk. Au rămas doar cei mai tineri.

Oamenii şi-au mînat înapoi vitele. S-au întors şi muierile.

Învăluite într-o văpaie delicată, trandafirie, zilele se scurgeau domol ca mierea.

Într-una din acele zile Agripina l-a întîlnit pe porucicul Mironov — un vlăjgan cu obraji trandafirii şi sprîncene şerpuite, de părea că rîde într-una.

A oprit-o pe ulicioară:

— Se zice că tat-tu e un sfînt. Aşa să fie?

Agripina îl săgetă cu o privire de foc :

— Nu ştiu. Nu l-am văzut făcînd vreo minune.

Îşi cătă de drum. Ofiţerul o însoţi.

— Tu să nu fii sfîntă. Că pe-aici fiecare fată e-n vorbă cu un flăcău. Nu-i chip să te apropii de vreuna.

Vorbea pripit, de parcă ar fi fugărit pe careva în trapul calului, dar cuvintele ieşeau rotunde şi rumene :

— Da al tău care-o fi ?

Ridică în sus, ca la paradă, piciorul încălţat cu cizmă de lac ce începuse să prindă o culoare roşcată şi izbucni în rîs. A mers aşa, rîzînd, pînă la casa ei.

Fu o noapte cu văzduhul dens şi verzui ca apele bălţilor. Agripina se perpelea în aşternut îngăimînd în şoaptă :

— Iartă-mă şi mă apără, tu, cea nefăcută de mîini omeneşti, icoană făcătoare de minuni de la Abalak... Doamne, Dumnezeule !

Înaintea ochilor îl avea pe el — dar cu chipul întunecat şi uscat al sfinţilor din icoane. De aramă era braţul ce-l ridica şi poruncitoare cuvintele ce le rostea cu glas tunător. Cuvinte ce-i ardeau inima cum mistuie focul ierbile stepei.

Aşa ar fi vrut să arate ofiţerul, aşa cum apărea noaptea lîngă patul ei — sever, poruncitor, nu rumen, de parcă n-ar fi bătut toată vremea taigaua cu poterele. Numai pleoapele aveau zbîrcituri adînci, colţuroase.

Agripina se ferea din calea lui şi tăcea cînd el încerca să intre în vorbă cu dînsa.

Se răstea cu mînie la schilozi şi la alţi amărîţi care îi călcau pragul :

— Rugaţi-vă, rugaţi-vă, nelegiuiţilor !...

Inimile sărmanilor se înfiorau şi se tulburau ca apele primăverii. Lăsau frunţile în pămînt şi psalmodiau :

— Nevolnici sîntem, Agripinuşka, plini de păcate, neprihănito. Nu se înalţă la cer rugile noastre cum nu se înalţă spicul cel bătut de piatră. Păcătoşi sîntem !...

Printre toate chipurile astea ţi se face greaţă şi simţi că te înăbuşi ca într-o cînepărie. Nu poţi privi, nu poţi respira. Iar prin cap îţi roiesc vedenii vaporoase, trandafirii, nepămîntene.

L-a iscodit pe ofiţerul Mironov :

— Crezi în Dumnezeu ?

— Cred, răspunse grav ofiţerul. Zbîrciturile de pe pleoape i se întinseră peste toată faţa, îmbătrînindu-l brusc. Cred. Atîta mi-a rămas — credinţa.

— Şi cum crezi ? stărui ea înfrigurată.

Ofiţerul nu răspunse îndată. Iar cînd vorbi, cuvintele atît de obişnuite pe care le rostea îi răscoleau sufletul şi retezau rădăcinile înfipte în el ca brăzdarul ce taie în pămînt înţelenit.

— Ca toată lumea — că există un Dumnezeu. N-am avut cînd să mă gîndesc la asta ! urmă mişcîndu-şi parcă anevoie buzele : Şapte ani de război. Pe frontul german, aici... Sufletul mi-e sfîrtecat de obuze. Cînd să mă mai gîndesc !

Fără veste, îl pufni rîsul, se îmbujoră şi — haţ — o apucă de ţîţe. Ea se feri fără să-l certe. Doar atît îi spuse :

— Cu toate astea cată şi te gîndeşte.

Mironov se luă după ea, flecărind vesel şi pe nerăsuflate, cum îi era felul. Tunica lui largă mirosea a săpun, dar era năduşită la subţiori, şi Agripinei i se tăie răsuflarea.

Repetă :

— Gîndeşte-te...

Mai apoi, în grajd, trecînd pe lîngă ea cu o doniţă mare plină cu lapte, Daria îi aruncă şăgalnic :

— I s-au aprins călcîiele ofiţeraşului după tine... Dă-te, fată, pe brazdă, poate te ia la oraş. Că doar n-ăi fi vrînd să crăpi fată bătrînă ?!

Agripina fugi fără să-i arunce o privire.

Icoanele din „casa mare" îi ascultau rugile lungi, tînguitoare.

Îşi simţea inima crescînd ca un nor de primăvară şi umplîndu-i tot pieptul.

Ochii înotau în lacrimi şi, întretăiate de plîns, cuvintele picurau şovăitoare şi mărunte ca nisipurile stepei.

— Doamne !... Doamne !... De ce ?... Stăpînă şi apărătoare de la Abolat, luminează şi miluieşte !...

Tropăind îndesat, şirul hăitaşilor, rînduit în curmeziş, bătea tufărişul ca să sperie păsările. La marginea crîngului, într-un sălaş, şedea la pîndă ofiţerul şi trăgea în zburătoarele care se abăteau spre el.

În trandafirul ţarinelor tufişurile se desprindeau ca nişte pete de un galben-aprins şi gras cum e untul de vacă. Vîntul foşnea prin mirişti.

Ofiţerul n-avea cîine, şi Dmitri aduna vînatul căzut. Cumpănea fiecare potîrniche în mînă şi spunea pripit, cum îi era vorba :

— Asta, să trăiţi, trage şi mai greu. Ghiulea, nu alta. Ţăranii hăuleau. Faţa rasă, îndîrjită a ofiţerului se împurpurase. La fiecare detunătură crîngul se umplea de larma ciorilor ce se ridicau din mesteceni.

Sîngele potîrnichilor, plăcut şi dulce la pipăit, se lipea de degete ca mierea. Ameţit ca de băutură, Mironov spuse moale :

— Pune ceainicul... Să bem ceai în aer liber.

— Dar oamenii, domnule porucic ?

— Să ia vînatul şi să plece. N-am ce face cu el !

Ţăranii se aşezară în rînd ca la biserică pentru sărutul crucii. Fiecare lua o pasăre şi pleca. Ultimului i-au rămas trei. Căutînd să nu se bage de seamă, aruncă două într-un tufiş şi lungi pasul, să-i prindă pe ceilalţi.

Agripina sosi purtînd cu grijă o gamelă de aramă înfăşurată în prosop. Puse gamela jos şi, privindu-l pe ofiţer drept în ochi, spuse :

— V-am adus masa.

— Cin' te-a pus ? sări cu gura Dmitri. Ce masă, cînd domnul porucic a împuşcat atîta părăret !?

Mironov îşi întinse cu voluptate braţele amorţite de atîta încordare. De cizmele-i mînjite cu sînge se lipise puf.

— Nu face nimic, glăsui el leneş, ridicîndu-se.

— Aşa e regula, să trăiţi: vînătorului nu-i duci mîncare de-acasă... Şade ruşine.

Agripina se întoarse şi se afundă în crîng. Atinse de şalul ei lung, albastru, ierbile galbene sunau ca strunele. Cîţiva funigei roz-argintii poposiră pe obrajii ei împietriţi.

Călcînd apăsat şi ferm pe călcîie, ofiţerul o ajunse din urmă.

— Eşti scumpă la vedere.

Agripina nu răspunse.

Văzduhul mirosea tulburător şi dulce a fragă. Peste cizmă trecu o scăpărare liliachie: o şopîrlă.

— Ţi-am dus dorul, urmă ofiţerul fără convingere. De-aia veneam mereu la Dmitri — speram să te văd.

— Să nu mai vii.

Ofiţerul o prinse de mînă, o strînse în braţe şi murmură toropit:

— Hai în crîng! Am obosit... Vreau să mă odihnesc puţin.

Agripina mergea tăcută înainte, printre ierburi. El se repezi asupra ei şi-i smulse fustele şi bluza.

Frîntă sub greutatea lui, Agripina răsufla năvalnic în faţa ofiţerului, răsuflare mirosind a pîine şi a poame cu parfum de mirodenii. Umărul lui cald şi moale îi apăsa obrazul. Prin cămaşa plesnită la subsuoară se vedea pielea trandafirie cu miros acru.

Agripina se agăţă cu mîinile de ierburi şi, simţindu-i cu dinţii muşchii întinşi, muşcă. Ofiţerul răcni răguşit, din răsputeri.

Cu ochii închişi, Agripina bîjbîia cu dinţii de-a lungul mînecii.

Ofiţerul sări în picioare :

— Jigodia dracului !...

Agripina rămase întinsă între ierburi — siluetă întunecată şi imobilă. Soarele îi presărase tîmplele ude cu licăriri portocalii.

Pipăindu-şi locul muşcat, Mironov bombăni :

— Joacă-te cu animalele ! Ce-o fi apucat-o ? După ce-ţi sare de gît...

Se depărtă cu pasul la fel de hotărît, călcînd apăsat pe călcîie.

În cămăruţa lui Kalistrat Efimîci se auzea glasul Nastasiei Maximovna :

— Ştii, Listratuşka, umblă vorba că tu ai avea o credinţă nouă sau... Eu nu mă pricep. Da ar trebui să-mi spui şi mie cum vine asta, ca să cred şi eu. Că poate nu mă ţin după legea ta. Hai, spune.

Kalistrat Efimîci se ridică drept şi înalt, îşi trecu lăboiul păros peste fruntea teşită, uscată, şi răspunse :

— N-am avut şi nici n-am vreo credinţă de-a mea.

Buzele moi, trandafirii şi mătăsoase ale Nastasiei Maximovna rostiră :

— Dacă n-ai, nici nu trebuie ! Ştii, Listratuşka, cred c-o să am un copil...

X

Şi s-a dus buhul din sat în sat, din plasă în plasă, de-a lungul lanţului siniliu al Tarbagataiului :

— E unul în Taliţa de-a găsit o credinţă nouă.

Pavel-ologul, care trecuse prin valea Cilikului, povestea :

— L-am văzut cu ochii mei — trăieşte ca un sfînt. Şi are o putere, ceva de speriat : ridică un pietroi de o sută de puduri.

Şi au început să vină betegii, apucaţii, deocheaţii. De unde s-or fi izvodit atîţia prin munţii ăştia senini, întomnaţi ?

Ce vînturi rele i-or fi smuls de prin văgăuni şi coclauri ?

La început veneau cîte doi, cîte trei, mai apoi însă au năvălit cu duiumul.

Era o toamnă urîtă, noroioasă. Dinspre miazănoapte s-a năpustit un vînt albastru. Umezeală, miros de licheni, cîrduri de păsări călătoare...

Siluetele încovoiate ale oamenilor păreau nişte trunchiuri frînte. Feokla îi întîmpina în poartă şi-i ducea în capul satului. Aici, într-o bojdeucă, Semion primea de la ei dania, dăscălind cu grijă pe fiecare :

— Să nu care cumva să-i pomeneşti de bani, că foc se face. O vorbuliţă să nu sufli.

Seara, o căruță trasă de un cal cu grumazul gros și ochi somnoroși căra plocoanele în magazia lui Semion.

Bătînd cruci mărunte, betegii se cățărau pe treptele scîrțîitoare, își ștergeau palmele zoioase de rogojina de la ușă și pătrundeau tîrîș în chilie. Li se vedeau numai urechile clăpăuge, zgîrcite și trențele ce puțeau a vizuină.

— Ce vreți de la mine, ce ? se oțăra Kalistrat Efimîci.

Știau betegii și apucații că dacă nu te milogești, nu capeți nimic. Trebuie să cerșești îndurarea noii credințe, să stărui, să nu te lași. Se prosternau și se puneau pe țipete și văicăreli.

— Roagă-te pentru noi, tătucă !... Roagă-te, Kalistrat Efimîci !

Aerul verde cețos din chilie duhnea a toată mizeria omenească. Cineva aprinse o lumînare în fața icoanelor. Sfinții aveau ochi mici și verzui.

Kalistrat Efimîci privea prin ochiul de geam întunericul de smoală de afară. Se tînguiau betegii. Urla sfîșietor, ca lupul, vîntul albastru de la miazănoapte.

Vînt cu iz de sloiuri.

Sloiuri de gheață ce-ți trec prin inimă, sfîșiind-o cu colții lor ascuțiți.

Kalistrat Efimîci :

— Cui să mă rog, cui ?

Betegii :

— Asta o știi matale !

Ea deschise larg ferestrele. Era o zi de vară. Pe uliță zburdau vîntulețe roz, albe, galbene, azurii. Mirosea a ierburi pline de dulceață.

Zile înmiresmate, trandafirii, zile de miere. Ofițerul era voinic și avea pielea gingașă... Ofițerul care n-a mai venit de atunci. Inima plîngea ascuțit, țiuitor, cum se tînguie rîsul iarna.

Voia să privească noaptea chipurile bătrîne, întunecate și aspre ale sfinților. Dar sfinții îi apăreau străini în licărul îmbrăcămintei greoaie din icoane și nu coborau cu veșmintele lor afumate pe preșurile pestrițe așternute pe dușumelele din „casa mare".

Oarba Ustinia se văita :

— Fă-ți pomană, Gripinușka, și roagă-te pentru mine ! Că lacrimile îmi tot curg, nu se mai ostoiesc.

Dar și inima Agripinei lăcrima neostoită.

Curgerea nopților era largă și domoală ca fluviile siberiene. În Munții Tarbagatai mistreții, urșii, cerbii își mugeau și-și boncăluiau dorul dragostei.

Izbele pluteau imense în noapte, arborii verzi se întindeau spre cer. Oglindind stelele, ferestrele păreau niște flori negre cu miros de om. Cîini lățoși cu ochi de lup și colți enormi, galbeni, urlau lugubru prin munți. Și ca niște colți de fiară sfîșiau norii albaștri piscurile înzăpezite ale Munților Tarbagatai.

Nu, Agripina nu se ruga nimănui.

Într-o astfel de noapte, ceva ca un spulber o aduse sub ferestrele școlii, unde erau cartiruiți

ofiţerii. Bătu în geam. Apăru Mironov, cald, masiv.

Şi-l întrebă Agripina :

— M-ai chemat cumva ?

Ofiţerul surîse :

— Bine-nţeles ! De ce te-ai lăsat aşteptată atîta ?

O duse înăuntru.

În cancelarie — o cameră cam strîmtă — doi ofiţeri jucau cărţi. S-au făcut că n-o văd. Mironov spuse vesel :

— Domnilor, nu vă supăraţi dacă vă retrageţi vreo cinci-zece minute ?

Cel mai mic şi mai mustăcios răspunse :

— Se poate, Nikolai Matveevici ! Simte-te ca la dumneata acasă. Terminăm partida dincolo.

Au strîns cărţile şi, cu cîte o sticlă la subţioară, au ieşit.

Şi iar au început să se perinde zile lungi şi tulburi. Ofiţerul a fost plecat undeva în stepă, dar de cînd s-a întors nu le-a călcat pragul, nu i-a trimis vorbă să vină.

Se jeluiau betegii la uşă, şi mîinile lor uscate foşneau ca ierbile toamna.

— Nu te mînia, Gripinuşka, nu te mînia, cucernico şi neprihănito, tu care te rogi pentru noi.

Uneori ieşea în pridvor Kalistrat Efimîci.

— Plecaţi de aici, pentru Dumnezeu... Nu găsiţi la mine nimic. N-am nimic !

Şi mai înverşunaţi, betegii se tîrau spre el pe treptele multe şi stăruiau tărăgănat :

— Roagă-te pentru noi... Roagă-te !

Gemea şi inima de prea mult alean. Cîteodată, noaptea, Agripina veghea la poartă. Izbele de un verde-întunecat păreau nişte vaci moţăind şi ca a vacilor le era răsuflarea caldă în somn. Bătea un vînt înmiresmat, purtător de presimţiri ciudate...

XI

Lăţos, ca năpădit de ierburi, părintele Isidor pătrunse în chilie şi, fornăind zgomotos, începu vorba :

— Ce-i cu credinţa aia nouă pe care ai găsit-o, fiule ? Ia spune-mi şi mie!

Ridică dreapta spre binecuvîntare şi se aşeză, cine ştie de ce, pe pat, nu pe scaun. Apoi prinse a vorbi repede-repede, de parcă s-ar fi grăbit încotrova :

— Nu tăinui, spune tot. N-ai grijă. Nimeni n-are de gînd să te vîndă. Ce fel de credinţă e aia ?

Glasul lui suna respectuos, de parcă s-ar fi adresat unui protopop. Kalistrat Efimîci se uită la el şi răspunse liniştit :

— Habar n-am ce tot îndrugi acolo. N-am nici o credinţă.

Popa oftă adînc şi deodată pufni într-un rîs hohotitor. Toată făptura lui rîdea : şi pletele verzui cu miros de tină, şi veşmintele-i lăbărţate.

— Aiasta-i, care va să zică, credinţa cea adevărată? Ba nu, zău, Kalistrat Efimîci ?!... Dar ia zi, n-ai vreun leac pentru albine? Că-mi mor pe capete.

— Nu m-am ţinut de albine.

— Asta nu-i bine de loc! Nici nu-ţi dă prin cap cîtă smerenie îţi lasă în suflet îndeletnicirea de prisăcar. Foarte rău!

Kalistrat Efimîci tăcea. Popa lovi de cîteva ori cu muchea palmei în aşternutul patului şi grăi sever:

— Te pomeneşti că eşti baptist sau poate din secta hlîştilor. Ori te crezi cumva Cristos ?!

— Nu.

— Da spune odată omule cine eşti! se zbîrli popa. Atunci ţi-oi spune şi eu de ai ori n-ai cădere să te rogi pentru oameni! De ce mă zădăreşti? Poate de-aia-mi mor albinele! Mi-au scris de la centru să le spui ce-i cu prorocul despre care se tot vorbeşte. Şi acu, ce să le scriu — că nici el n-are habar de nimic?

— N-are.

— Mai lasă-te! Dacă le răspund aşa, ăia-mi fac vînt cît ai zice peşte... Mai bine luminează-mă şi pe mine.

— Cum îi cu credinţa?

— Da. Hai...

Kalistrat Efimîci se apleca şi-l pironi pe popă drept în luminile ochilor. Popa îşi plecă sprîncenele stufoase şi se rugă de el cu glas năduşit:

— Nu mă băga-n sperieţi, sînt slab de inimă.

Kalistrat Efimîci săltă braţul şi rosti rar:

— Dar dacă... Acuşica... o să-ţi altoiesc una peste bot... sau...

Popa Isidor îngăimă cu buze băloase, împletindu-şi pavăză braţele în faţă :

— Taci !... Taci !... Ereticule !

O pată mătăhăloasă astupă uşa, răspîndind efluvii de baltă şi răşină.

Popa mai behăi o dată ameninţător :

— Vînzătorule ! Iudă !...

XII

Semion parcă şontîcăia cu toată făptura lui. Chiar şi glasul îi şchiopăta şi se poticnea.

— Tata vrea s-o ia pe tîrgoveaţa ceea de nevastă. Şi o s-o ia. Cică o să-i toarne un plod. Mănîncă borş ! Cine ştie cu cine-o fi rămas.

— Ei şi ?

— N-or să mai vină oamenii... Halal sfînt, or să zică, se ţine cu o tîrfă. Ba o mai ia şi de nevastă !... Aci ar trebui...

Amuţi lunecînd cu ochii pe trupul roz-gălbui al Feoklăi. În gîrliciul băii mirosea a cenuşă şi a măturici de mesteacăn. Feokla avea o căutătură deşănţată, căutătura ei din baie. Prinse ocheadele lui Semion şi începu să rîdă.

— Ce te hlizeşti la mine ?

— Că taman la baie ţi-ai găsit să vorbeşti despre tîrfa aia.

Şi ţin-te rîs. Pîntecul zdravăn zvîcnea în ritmul hohotelor, vrînd parcă să-şi arate dezmăţul lăuntric. Uşa se deschise scîrţîind, şi dinăuntru izbucni o căldură năbuşitoare de hamam.

— Ce tot ragi acolo, vacă ?

— Tu să spui oamenilor despre aia că e un canon pe care şi l-a poruncit el singur pentru ispăşirea păcatelor. Că nu-i ajung cîte mătănii bate, de-aia se însoară cu o tîrîtură.

— N-are să meargă.

Prin dezmăţul prafului galben învîrtejit în faţa băii zburda un viţel cu un smoc de fîn în bot. Mişcîndu-şi alene şoldurile grase, Feokla intră pe uşiţa scundă.

O dată cu un nou val de căldură toropitoare, se auzi din baie vocea ei :

— Dacă-s credincioşi, o să meargă. Ba o să spuie că-i mai bine aşa.

Iar seara, în aşternut, îl dăscăli pe Semion :

— Să fii cu ochii pe Mitri... Că el primeşte daniile şi... Ce mai, nu-i zi de la Dumnezeu să nu se întoarcă pe trei cărări...

Cînd Kalistrat Efimîci îl rugă pe popa Isidor să-l cunune, acela se făcu foc :

— Pe tine, care duci oamenii în ispită ?! Piei din faţa ochilor mei, satano ! Îşi fîlfîi mînecile largi şi răcni : acu să ieşi din casa mea ! Na, că nu vreau ! Dacă ai o credinţă nouă — nu te cunun ! Aşa o să şi scriu la oraş : pe-un eretic — nu-l cunun !

Furtunos ca un copac ce se prăbuşeşte, popa Isidor a mai lălăit multă vreme prin odăiţele

înguste, iar ochii mici, limpezi, parcă ai altui chip, păreau două albine trebăluind în ierbăria verde.

Şi s-a dus vestea prin sate, prin plăşi, prin Munţii Tarbagatai : Kalistrat Efimîci Smolin din Taliţa şi-a pus singur canon pentru ispăşirea păcatelor.

— Ia de nevastă o aia de la oraş.

De Sfîntul Serghie s-a dus Kalistrat Efimîci să se preumble prin munţi. Fiece stîncă era împodobită cu zadă — inel de aur curat bătut cu nestemate, iar omătul de pe piscuri — roz şi satinat. Suflarea pămîntului era domoală, aşezată, ca a unui pribeag la începutul unei lungi drumeţii.

Aşa cum spîrcaciul ţîşneşte spre cer, tot aşa îşi simţi sufletul năzuind spre creste şi Kalistrat Efimîci. Oftă adînc.

— Se călătoresc păsările... Işi iau zborul ! Iar eu zac aici ca să împart milostenie, auzi !...

Ierburile foşneau în graiul lor. Pe clinul muntelui se rostogoleau pietricele. Privi înainte. Pe potecă venea, abia tîrîndu-şi picioarele, o babă căzută de tot, cu capul înfăşurat în nişte cîrpe. Cînd ajunse lîngă el, se prăbuşi în genunchi şi începu să molfăie :

— Kalistrat Efimîci, tătucă...

Atîta izbuti să deslușească. Se aplecă spre ea :

— Auzi, babo, să treci pe la mine. Bem un ceai şi mai stăm de vorbă.

Bătrîna răspunse anevoie cu buzele împleticite ca şi picioarele.

— Aş veni eu, taică, da de unde gologani !... Şi Maşa, fii-mea... Nu ne lasă !

Kalistrat Efimîci îi vorbi aşa cum se deprinsese să vorbească betegilor — domol şi blînd.

— Ce gologani, bunicuţo ? Nu-mi trebuie.

— Feciorii, feciorii tăi o să-mi ceară... Eu cu dragă inimă, tătucule, da dacă n-am...

O lăsă pe babă acolo şi porni în neştire. Nici nu şi-a dat seama cum s-a căţărat pe o stîncă ce se zbîrlea printre cedri şi pini.

Pe stînca aceea stăteau strînşi ciopor mai mulţi flăcăi din sat. Tăinuiau încet între ei, iar deasupra lor, prinsă de o joardă de pin, flutura în vînt o cîrpă de un roşu-aprins.

— Ce-i cu voi aici ?

Unul din flăcăi smulse temător cîrpa, o băgă în buzunar şi bombăni :

— Nimic, ce să fie...

— Pe Semion nu l-aţi văzut ?

Nu-l văzuseră. De altminteri, el nici n-ar fi avut ce căuta acolo.

Este o sculă vînătorească — o cursă meşterită din nuiele, mai strîmtă la gură şi lată la fund, ca o sticlă. Se piteşte sub ovăz netreierat — rădăcinile în jos, iar spicele legate astfel, încît să alcătuiască un soi de acoperiş. Cînd pasărea se aşază pe acoperişul acela, spicele se îndoaie, şi ea cade înăuntru. Pas să mai iasă ! Că n-are cum să-şi întindă aripile.

Kalistrat Efimîci dădu de o asemenea capcană la poalele stîncii. Desfăcu spicele şi dintre nuiele îl priviră ochii roz-albaştri ai unei păsărele speriate.

Kalistrat Efimîci slobozi spicele, se îndreptă de şale şi spuse :

— Aha !... Te-au prins ?

XIII

Se întîmpla să vină kirghizii la ofiţeri. Atunci ordonanţele puneau la fiert carne de berbec şi turnau spirt în cumîş. Ameţiţi de băutură, kirghizii făgăduiau ofiţerilor să aducă djighiţi în dataşamente.

O dată, ofiţerii şi popa Isidor s-au îmbătat şi hai să-i facă o vizită lui Kalistrat Efimîci. Dar au rămas la poartă, că în curte era noroi. Înotînd prin clisa neagră, grasă, veni spre ei Agripina.

— De ce nu mai vii ? o întrebă pripit ofiţerul.

În pupilele roşietice ale Agripinei ardea o vîlvătaie nebună. Negrul pămîntului făcea ca trupul ei să pară şi mai descărnat. Ofiţerul întoarse privirile şi mîrîi :

— Hlîştilor !

De atunci Agripina se ducea seară de seară la cvartirul ofiţerilor, tocmai la celălalt capăt al satului. Îi găsea în camera mare — clasa — tolăniţi pe pături din păr bătut. Pe bănci erau întinse la uscat pieile lupilor împuşcaţi. Mirosea a tăbăcărie, a cumîs şi a tutun.

Kalistrat Efimîci slobozi spicele, se îndreptă de şale şi spuse :

— Aha !... Te-au prins ?

XIII

Se întîmpla să vină kirghizii la ofiţeri. Atunci ordonanţele puneau la fiert carne de berbec şi turnau spirt în cumîş. Ameţiţi de băutură, kirghizii făgăduiau ofiţerilor să aducă djighiţi în dataşamente.

O dată, ofiţerii şi popa Isidor s-au îmbătat şi hai să-i facă o vizită lui Kalistrat Efimîci. Dar au rămas la poartă, că în curte era noroi. Înotînd prin clisa neagră, grasă, veni spre ei Agripina.

— De ce nu mai vii ? o întrebă pripit ofiţerul.

În pupilele roşietice ale Agripinei ardea o vîlvătaie nebună. Negrul pămîntului făcea ca trupul ei să pară şi mai descărnat. Ofiţerul întoarse privirile şi mîrîi :

— Hlîştilor !

De atunci Agripina se ducea seară de seară la cvartirul ofiţerilor, tocmai la celălalt capăt al satului. Îi găsea în camera mare — clasa — tolăniţi pe pături din păr bătut. Pe bănci erau întinse la uscat pieile lupilor împuşcaţi. Mirosea a tăbăcărie, a cumîs şi a tutun.

XIV

În vale erau risipite între ierburi blocuri uriaşe de piatră cenuşie ca nişte izbe ceva mai arătoase, în cinci colţuri. Privit din munţi, rîuleţul Borel părea de un negru-stins. Din vale venea mireasmă de frunze uscate. Roşul învăpăiat al scoruşilor îţi lua ochii.

Nikitin şi Mikeş stăteau lungiţi pe o stîncă şi se uitau în vale.

— Sărbia !... spuse cu un glas adînc şi răguşit Mikeş. Struguri... Vin... Aici oamenii-s prea moi. Nu-s pe gustul meu.

Îşi trase puşca lîngă el şi se apucă să-şi răsucească o ţigară. Din fundul găvanelor, privirea tăioasă a ochilor lui de culoarea cărbunelui brun rătăcea fără ţintă prin vale.

— Las' că-i întărim noi, aruncă sacadat Nikitin.

Pantalonii şi bluza de soldat erau lipite de trupul lui slab. Picioarele desculţe zăceau întinse fără vlagă pe iarba veştedă. Părea o frunză mare, galbenă, sfîşiată, aruncată acolo.

— Ţăranul e altminteri. Kolceak, da, e tont şi rău. Dar ţăranul pricepe.

— O căzătură împuţită — asta-i ţăranul. Ne-au fugărit, au tras după noi, şi acum se căiesc cu lacrimi în ochi.

Sîrbul scuipă scîrbit. Apoi sorbi cu sete din ţigară, o trecu lui Nikitin, puse puşca la o parte şi se ridică.

— Tu... Tu ! exclamă el bîlbîindu-se plin de draci. Vrrrăi să stai de vorrbă cu ei ? Cîte-un glonț în cap — asta le trebă. Și tu stai să parrlamontăzi. Se depărtă cu pași mari bombănind : eu nu stau de vorrrbă ! Se întoarse însă numaidecît și se lăsă greoi pe o piatră, de parc-ar fi vrut să intre prin ea. Vrrau să fac o rrevoluție în Sărrbia. Aici poporrul e moale.

În vale Borelul își purta printre bolovani apele sumbre. Dintre ierburi se ițeau gîrbovite spășit stane masive, confuze. Agățîndu-se de pietre, cîțiva brăduți se cățărau pe povîrniș și suflau rășinos, osteniți de zadarnica lor trudă.

Nikitin murmură ca pentru el :

— Orice se poate ierta.

Își pipăi barba flocoasă ce creștea zburlită în toate părțile și încîlcită ca o grămadă de uscături. Zîmbi abia perceptibil.

— Ar trebui să mă rad...

Sîrbul scoase din buzunar un pumn de tutun, se uită la el și scuipă cu năduf :

— Secătura de țăran. L-a împușcat pe Smălkov și a adus tutun. Ar trrrbui să-l arunc, dar nu pot, vreau să fumez !

Și-și răsuci în dușmănie o țigară.

În aer se împleteau mirosuri de lunci, de văgăuni și de miere. Se auzea vîntul vuind prin stîncăriile culmilor albe. Undeva urla o sălbăticiune, răgușit și jalnic.

— Auzi ursul ! spuse sîrbul. După ce fac revoluție în Sărbia, mă întorc aici să vînez urși.

Ierburile înalte din pîrloaga din vale prinseră a se legăna unduitor. O ierunca speriată dete buzna în ele.

— Vin, aruncă Nikitin. Ei sînt.

Ierburile se dădură în lături, şi patru călăreţi opriră lîngă stîncă. S-au moşmondit cam multişor pînă şi-au legat caii de pini. Pînă la urmă, călcînd neauzit cu încălţările lor moi, urcară şiruiţi pe cărare.

Ţăranii aveau chipuri obosite şi vinovate. De nădragi şi de sumane li se prinseseră scaieţii — merseseră într-o întinsoare cale lungă. Marginile pălăriilor tătăreşti, de pîslă, erau ude de năduşeală.

Unul din ei, mărunt şi roşcovan cum e lupul de munte, glăsui, lungind cuvintele :

— Bun găsit. Întinzînd mîna, întrebă : Nikitin, nu ? Mi-a vorbit Pavel de matale !

Aruncă peste umăr celorlalţi o privire care-i trăda tulburarea, dar imediat urmă cu un zîmbet ce i se înfiripă în barbă şi urca spre ochii gălbui :

— Şi iaca aşa, am venit... Ca să stăm de vorbă cu matale, adică cu Nikitin. D-apoi, şi cu ăştilalţi.

Se uită lung la sîrb. Oamenii s-au aşezat pe pietre.

— Dumneavoastră, zi, ţineţi de partidul bolşevic ?

— Ţinem ! făcu tăios Nikitin.

— Cîteşitrei ?

— Toţi.

Țăranii se priviră mulțumiți și ziseră într-un glas :

— E bine !

Roșcovanul scoase cu o mulțime de mișcări de prisos o chisea zmeurie și-și umplu pipa lui mică, chinezească, cu găvanul plat.

De după stînci apăru Schlüsser, se înclină politicos și rămase în picioare.

Roșcovanul se trase mai aproape și începu vorba. Glasul lui amintea foșnetul uscat al ierbilor de toamnă.

— Ne-a spus Pavel. A trecut cîtăva vreme de-atunci. Noi v-am trimis pîine. Că ce ne-am zis : se poate să omori niște oameni veniți de te miri unde și pe care nici nu-i cunoști !? Pe urmă v-am trimis și arme. Le-am spus eu ăstora...

Și arătă spre țărani. Oamenii și-au scos pălăriile, și-au suflat nasurile și și-au netezit cu palma părul nădușit de la tîmple.

— Le-am spus : lasă-i în plata Domnului, că s-ar putea să ne prindă bine. Și uite că așa a fost. Află, Mikitin, că feciorii noștri nu vor să plece la război.

Deodată, îl măsură bănuitor pe Schlüsser :

— Ăsta de unde e ?

— Din Ungaria.

— Aha. Dar ăstălalt ?

— Din Serbia.

— Și matale, de unde ești de fel ?

— Petersburg.

— Rus, va să zică. Şi eu care mă miram că ai nume creştinesc. Ori poate eşti vreo liftă botezată, că după căutătură...

— Nu, rus sadea.

— Păi atunci te-i fi uscat de foame. Şi noi sîntem tot din Rusia.

Scutură pipa şi continuă, gesticulînd cu mîna în care ţinea chiseaua :

— Îi strigă pe băieţi să se înroleze la Tolceak[1] sau cum i-o fi zicînd, da nici pomeneală. Că ăla-i un cîine, veni-i-ar numele, şi vrea să ne ia pămînturile.

— Asta ni le ia ! întăriră într-un glas ţăranii.

— Vine Pavel — că aşa, că pe dincolo. Porneşte răzmeriţa ! Atunci eu : „Haideţi, fraţilor, în taiga, să-i ardem o răzmeriţă". Dar ei de colo : „Bine, bine, dar dacă or să vină bolşevicii ăia adevăraţi şi n-or să ne creadă şi-or să spuie că mîncăm borş, pe unde scoatem cămaşa ?" „De, zic, asta cam aşa e, şi p-ormă, dacă luăm Omskul sau un alt oraş, ce o să facem acolo ?" Ei : „O să golim prăvăliile — că uite, nu mai avem de nici unele". „Nu, zic eu, fără cîrmuire bolşevică, ne ducem de rîpă. Să-i înhămăm la răscoala noastră pe bolşevicii pitiţi în munţi."

Îşi îndesă iar luleaua. Ţăranii începură să vorbească toţi deodată.

— Ăsta-i bolşevic get-beget, din Peterburg.

— Şi ăştilanţi, măcar că-s din toată lumea.

— Hai, flăcăi, la răscoală !

[1] Corect : Kolceak.

Nikitin i-o reteză scurt :

— De ce minţi ?

Descumpănit, roşcovanul îşi răsuci ochii gălbui în toate părţile.

— Păi cînd minţii ? Cînd ?

Zvîrlindu-i în faţă cuvinte tăioase, de cremene, Nikitin se ridică în picioare.

— Cînd mi-ai spus despre răscoală. Că sînt două săptămîni de cînd v-aţi răsculat. Două săptămîni în cap. Pe cîţi i-aţi căsăpit în munţi ? Cîţi au fost ucişi ? Aţi băgat-o pe mînecă, ai ?

Omul se lăsă moale pe un pietroi şi tot moale spuse :

— Nu te mînia, Mikitin. N-am avut nici un gînd rău, zău aşa. Mi-au zis să-ţi spun că răscoala de-abia acum trebuie pornită, ca să ceri mai puţin. Da dacă tot ştii cum stă treaba, ce mai !

Oftă şi dădu din mînă, spăşit. Ceilalţi răsuflau opintit. Duhneau a sudoare.

La poalele stîncii fornăiau caii. Iarba uscată foşnea sub picioarele lui Nikitin.

Unul cu ochi înguşti de kirghiz zise împăciuitor :

— De, fieşcare le ştie pe-ale lui. Că nici de pomană nu se poate ! D-aia zic, Mikitin, să te învoieşti, şi pace. Te punem pe tine şi pe ăilalţi doi bolşaci comandanţi peste flăcăii noştri, îţi hotărîm o soldă şi — hai la luptă !

— Aşa e ! se grăbi să-l sprijine roşcovanul. Că nici n-o să fie cine ştie ce mare lucru prin munţi. Şi băieţii sînt tineri, voioşi. Ce să zaceţi

aici ? Şi asta pînă or să vie ăia din Rusia, că după aia, care-ncotro. Dacă strîngi oaste, pleci cu oaste. În China, în Japonia sau care după unde-or fi tovarăşii tăi.

— La luptă ! Aşa e ! îi ţinură hangul ţăranii. Că şi noi, băiete, avem nevoie de libertate. Că uite, ne ia pămînturile.

— Atunci, dă-i drumul !

Nikitin veni mai aproape.

— Bine. Soldă nu-mi trebuie. Dar să n-avem vorbe !

— Păi altfel cum... Disciplină... Las' că ştim noi...

În timp ce-şi dezlega calul, cel cu ochii de kirghiz zicea încîntat :

— Cu ăsta nu-i de şagă ! Mi-era să nu-mi ardă vreuna între ochi. E dat dracului. Şi de bolşevic, e bolşevic sadea.

— Din Peterburg ! întări roşcovanul. Bolşevici cum scrie la carte... Şi de prin alte ţări se află. Dar îs sfrijiţi, numai pielea pe oase.

— Nici o grijă, îi îndopăm noi. Barem soldă habar n-are cît să ceară.

— Na, bravo, banii se ieftinesc peste noapte. Pas de-i mai numără. Vine el, vede cum şi ce şi pe urmă o să hotărască.

Caii se pierdură în ierburi.

Lujerele uşoare de toamnă le atingeau şuşuind trupul şi picioarele. Printre pietre dormea iarba întunecată ca floacele ursului iarna.

În aceeaşi seară, ostaşii roşii s-au mutat la ferma „Lisia".

XV

Feokla așeza pîinea în cuptor. Ochii neastîmpărați erau aburiți ca plămădeala. Mirosul de făină arsă gîdila plăcut nările. În cenușar jăruiau roșu cărbunii.

Semion ședea pe laviță privind fără să vadă pîinile mari, albe.

— Nu vrea ! izbucni el fără veste.

Feokla își avîntă lopata mînjită cu făină :

— Ptiu, Doamne, iartă-mă ! Ce-mi stai în coastă și te vaiți ?... Orice se întîmplă, dai fuga la nevastă !... Că fără nevastă nu ești bun de nimic. Lasă-mă să așez colacii în tihnă !

— Așază-i, se potoli Semion.

— Decît să zaci în casă, mai bine ai da o raită prin curte, se răsti la el Feokla. Că frate-tău umblă toată ziulica beat.

Semion dădu din umeri și trimise un scuipat în botul cizmei. Nu nimeri și mai scuipă o dată. Feokla aruncă lopata după cuptor și se întoarse spre el mînioasă :

— Da pleacă odată, pentru Dumnezeu !

Semion se lăsă peste masă și pipăi pîinile cu degetul.

— De o săptămînă n-a mai dat nici un beteag pe aici. Nu vrea să-i primească. Dacă-i zici ceva, înjură. Nu știu ce să mai fac.

— Nu știu, nu știu ! Dar cine vrei să știe, eu ? Ești bărbat ori ce ești ?

— I-o fi spus Nastasia ceva, de aia nu mai primeşte. Că luăm dajdie de la oameni, că nu-i făcem şi ei parte. Are necaz pe noi, scorpia !

Feokla se pocni peste părţile moi şi strigă, scoasă din sărite :

— Atunci du-te la ea ! Mi-aţi mîncat sufletul ! Un beţiv, un papă-lapte şi o ştoalfă !

Semion se ridică, îşi trecu mîna prin păr şi, şontîcăind, îşi luă şapca vîrîtă după sobă. Ustinia se trezi şi-l întrebă smiorcăind a plîns :

— Ce e azi, Siomuşka ?

Feokla se răsti la ea :

— Stai liniştită acolo ! Uite pe cine nu vrea să adune sfîntul !

Molfăind cleios din buzele-i umede, bătrîna începu să plîngă. Semion îşi făcu cruce şi ieşi.

Feokla aşeză pîinile, dădu cu măturica pe prichici şi împinse uşiţa. Îşi lăsă jos mînecile sumese şi trecu în „casa mare".

Pe un covoraş din petice aşternut pe podele zăcea o petală galbenă picată de pe o floare. În timp ce-şi descheia bluza, Feokla o ridică şi o puse pe pervaz.

Se dezbrăcă de bluză şi de foi şi scoase din cufăr o cămaşă curată. Se schimbă, se şterse cu prosopul la subsuori şi pe sub sînii dîrji, şi-şi aranjă părul bombănind :

— Iar eu... Numai eu... Că fără mine nu merge. Iartă-mă, Sfîntă Fecioară născătoare de Dumnezeu. Păcătuim.

Îşi puse peste cămaşă un suman şi ieşi desculţă în tindă. Simţi cu pulpele goale, zvîcni-

toare, răcoarea ce venea din ogradă. Sumanul aspru îi gîdila pielea brusc încrețită.

Scoase capul pe ușă și-și roti ochii prin curte. Un cocoș cu coada roșie cîrîia de zor fugărind o găină. Vîntul stîrnea păișul risipit prin bătătură. Sub șopron un cățeluș lătra furios spre un ungher — o fi văzut un șobolan.

— Nu se-ndură unul să dea o mătură !

Strînse la piept sumanul care nu-i acoperea sînii și se apropie de ușa chiliei lui Kalistrat Efimîci.

Inima, pe care și-o simțea mare, bătea surd și repede, tăindu-i răsuflarea. Se închină cu mișcări mărunte și trase de ivăr.

Kalistrat Efimîci era întins pe pat cu capul spre ușă. Tot pe pernă odihneau și pumnii lui mari, năpădiți de păr cenușiu. Părea că are trei capete păroase.

— Ce este ? bombăni el gros, fără să se uite.

Feokla tuși și răspunse cu un glas înfiorat, ca de frig :

— Eu sînt, Kalistrat Efimîci...

— Ei ?

Ridică mîinile de pe pernă și le întinse în lungul trupului.

Chilia mirosea a bărbat. În geam tremura o lumină roz-albăstrie.

— Ce vrei ? întrebă iar Kalistrat Efimîci lăsîndu-și în jos picioarele și întorcîndu-se spre ea.

Feokla făcu un pas spre pat.

Kalistrat Efimîci îi privi fața îmbujorată. Cu ochii țintă la mîinile lui, Feokla desfăcu dintr-o smucitură bentițele sumanului.

Kalistrat Efimîci îi văzu dintr-o dată sînii vînjoşi izbucnind prin răscroiala cămăşii.

Un nod îi înecă răsuflarea şi înghiţi în sec. Şi parcă o dată cu înghiţitura aceea i se răspîndi prin tot corpul o căldură voluptoasă.

— Pentru ce ai venit? suflă el.

Feokla se mai apropie cu un pas. Cu o mişcare a umărului făcu să-i lunece cămaşa. Trupul i se descoperi trandafiriu-gălbui, spuzit din pricina frigului şi cu carnea vîrtoasă, ca şi sînii. Îl învălui parfumul pătrunzător de trup de femeie.

Căldură în chilie, căldură în cap, iar gîtlejul ca iasca şi plin de salivă cleioasă. Îşi trecu palma pe faţă, apoi şi-o lăsă pe genunchi. Un genunchi mare, dogorîtor. Şi inima şi-o simţea enormă şi caldă, ca femeia aceea.

Sîngele năvălea mereu, i se urcă la cap de i se făcuse faţa ca o pată sîngerie. Îşi încleştă mîinile: „poate pleacă". Şi-şi apăsă dureros picioarele de pat.

Vinele i se încordau, mîinile şi inima tînjeau.

Iar Feokla se uita la picioarele lui. Faţa-i năduşise şi buzele-i tremurătoare abia izbuteau să îngaime:

— Listrat... Efimîci... îţi plac? Senka e rece ca peştele! De mult... Efimîci, îmi dă ghes la tine. Părul îi căzuse peste ochi şi se aplecă cu tot trupul peste pat.

— E — eh!... îi veni a chiui lui Kalistrat Efimîci. Dar în loc de asta sări din pat, o prinse

de umeri şi vru s-o împingă spre uşă — nu, mîna nu se îndură s-o împingă şi lunecă pe trupul femeii spre sîni, spre spatele ei tare, bulgăros.

Murmură moleşit :

— Pleacă !

Sub mîna lui, trupul femeii freamătă, se zbuciumă, cerşeşte, dă să se apropie de picioare, acolo unde năvălise sîngele.

— Efimîci... o-o-o !... Efi-i...

— Ba nu !...

Îşi repezi în sus braţele şi o împinse cu pieptul în sînii goi, moleşiţi.

— Du-u-te !

Uşa scîrţîi sfîşietor. Limba şi ochii simţiră răcoarea din tindă. Se lăsă moale pe pat, îmbătrînit dintr-o dată. Iar pe gît şi pe după urechi i se prelingea o năduşeală lipicioasă, cu miros tare.

În uşa „casei mari“ cu mîna stavilă pe clanţă — Agripina. Faţa nu i se vedea, dar gura îi duhnea a rachiu.

Împungînd trupul despuiat al Feoklei cu degetele-i subţiri şi reci ca nişte ţurţuri de gheaţă, ţipă :

— Umbli pe de lături, ai ? Te-am prins. Şi mă mai dondăneai pe mine ! Eu-s nemăritată, am voie !... Nu dau socoteală la nimeni !

O dată cu fuiorul de praf trandafiriu pătrundea printr-o crăpătură aerul rece, uscat, lunecînd de-a lungul trupului gol. Mirosea a caier de cînepă şi a muşchi.

Feokla se frămînta pe loc ca o oarbă.

— Dă-mi drumul, Gripinuşka, lasă-mă să trec.

Parcă zbiera uşa cu glas răguşit de beţivancă :

— Să te las să treci ? Te milogeşti de mine, putoare ?! Să mai zici că eu îs tîrfă. Şi tu, femeie cu bărbat ! Te întinzi cu socrul ! Las' că am văzut eu, am văzut tot !

Feokla îi trase Agripinei un cot între coaste şi dădu buzna în casă ţipînd ascuţit :

— El îi de vină, mămucă... A rupt cămaşa de pe mine şi a vrut să mă spurce !... Să mă batjocorească, mămucă !

Luînd preşurile în picioare, Agripina se năpusti după ea. Îşi smulse din cap broboada închisă, cadrilată şi cu mîinile ridicate se repezi la Feokla. Dintre fălcile ei ascuţite, costelive, cuvintele ţîşneau împleticite :

— Eu tîrfă, ai ? Să ţii minte că sînt cinstită — m-am rugat la Dumnezeu pentru voi toţi. Las' că-ţi arăt eu, ticăloaso !

Mîinile-i, care băteau aerul fără putere, nimeriră anapoda în capul Feoklei. Cum îi simţi părul între degete, Agripina scoase un ţipăt ascuţit, se prinse de el cu amîndouă mîinile şi-i înfipse dinţii în umăr.

Feokla căzu pe un covoraş şi, bătînd nebuneşte aerul cu zgaibaracele ridicate, urla ca din gură de şarpe.

Veni Dmitri, se opri în prag să privească muierile încăierate şi rîse răguşit.

XVI

Un vînt galben cu miresme de frunze căzute suia în goană malurile. În nopţile de smoală el umplea văgăuna prăvălindu-se puhoi necurmat din cerul alb ca muşchiul ce-l pasc renii.

La ferma „Lisia“ fură aduse bancuri de lăcătuşerie furate de la oraş. Le-au pus în baie — o construcţie mohorîtă şi întunecată ca o bucată de fier ruginit. O dată cu ţiuitul oţelului se statornici un miros de ars.

Apoi au venit lăcătuşi din sat. Aveau obrajii moi, rotunzi, încă neînnegriţi de munca cu metalul şi s-au apropiat de unelte cum te apropii de un cal nărăvaş.

Aici se meştereau grenade.

În jurul băii adăstau în tăcere ţăranii. Curtea era ticsită de ei. Gardul scîrţîia ca o centură strînsă prea tare. Duhnea a colb şi a sudoarea drumurilor lungi.

Apăru Nikitin. Soarele gălbui îi lumina faţa trasă, colţuroasă şi ochii încercănaţi. Veni lîngă primul banc, luă o grenadă, răsuci focosul, numără pînă la trei şi o aruncă în nişte urzici ce creşteau în dosul băii. Izbucni un bubuit urmat de ţiuituri şi fîsîituri. Un ciot plesni cu un bubuit sec.

Trecu la al doilea banc. Numără ca şi prima dată, sacadat, şuierător :

— Unu, doi, trei ! şi zvrrr ! peste baie. Pămîntul vui şi mai grozav.

La al treilea banc lăcătuşul aştepta palid, cu bărbia jilavă. Cînd Nikitin luă grenada, omul strînse din pleoape, se înroşi şi se îmbroboni la faţă, de la frunte spre bărbie.

Grenada explodă.

La al patrulea, lăcătuşul, un flăcăiaş zvelt cu chipul rumen, feciorelnic, îi întinse surîzînd o grenadă.

Scrîşni focosul, braţul se ridică într-o mişcare rotundă şi cuvintele răsunară răspicat :

— Unu, doi, trei !

Urzicile tac. De după baie miroase a praf de puşcă şi a pămînt răscolit.

Nikitin mai luă o grenadă. O aruncă. Au aşteptat — mirosul de praf de puşcă se risipise şi rămăsese numai cel plin, de ţărînă dospită, tomnatic.

Nikitin mai aruncă una. Nimic.

Mulţimea se trase înapoi şi răsuflă greu ca o cireadă de vaci cînd vede lupul.

— Îhî...

Nikitin întinse mîna şi luă puşca. Aruncă tăios, şuierat :

— Treci !

Lăcătuşul cu gura fragedă, de fată, îşi făcu repede cruce şi se aşeză lîngă zidul băii.

Nikitin îşi săltă chipiul de pe sprîncene, ochi şi trase.

XVII

Eh, voi, plaiurile mele! Înmiresmat e vîntul Altaiului şi pulbere de nectar îmi aduce pe limbă. Dar vorba îmi e amară şi tristă ca tînguirea cocorului călător!

La amiază, găinuşa cenuşie de munte coboară cărarea ce duce la pîrîu, bea şi urcă iar stînca cu pasul sprinten, voios. Ochii portocalii, ce-i joacă fără astîmpăr, sînt tulburi de bucurie.

Iar văzduhurile-s dense şi călduroase ca blana veveriţei!

XVIII

Bojdeuca Nastasiei Maximovna parcă-i beată — atît e de hîită. Dintre ramuri de mălin hornul se iţeşte negru ca un ciot.

Nastasia Maximovna şade pe marginea taburetului. Semion, la locul de cinste. Între ei, samovarul, hîit şi el, clipeşte ponciş.

Mîini durdulii, glas legănat. Semion gîndi: „Tot aşa o fi tăifăsuit şi la oraş".

— Spuneţi-mi, vă rog, Semion Kalistratovici, lui îi plac copiii?

— Păi de! se oţărî Semion. Că a avut mulţi. Pe ăi legiuiţi i-a iubit. Dar ţie ce-ţi pasă? Că alde tine cică nu fac copii.

— De ce? Toţi sîntem oameni.

Pierzîndu-şi răbdarea, Semion împinse cana cu mîneca.

— Ia ascultă aici. Să vorbim pe şleau. Ai de gînd să ne intri în casă — fie. Dacă n-o să vrea Sidor, găsim pe altul să vă cunune. Că popi îs destui. Eu atîta vreau — să primească tătuca norodul, pentru numele lui Dumnezeu ! Că vin mereu. Ştii cîtă pagubă am avut numai săptămîna asta ?

— Bine, o să-i spun, îi făgădui cu blîndeţe Nastasia Maximovna. Dar nu cred să mă asculte. Mi-e frică de el. Niciodată n-am stat de vorbă aşa, mai cu temei. Şi ca să-i mai cer socoteală — m-ar sfîşia cum sfîşie ursul oaia.

Semion îşi trase smucit piciorul de sub masă, pipăi măsăriţa, privi pereţii spoiţi, duşumeaua roasă de atîta spălat.

— Avem la feţe de masă cîte vrei. Încă din alea de le cumpăra bunicul cu toptanul. Îţi dau două pentru nuntă. Şi vase. Numai să nu le faci zob, că voi astea, tîrgoveţele, parcă aţi avea furci, nu mîini — nu ştiţi să umblaţi cu lucrurile bune. Na — căni de tablă ! Se poate să bei ceai din aşa ceva ?

Ciocăni pereţii, deschise şi închise cu zgomot uşa. Cercă duşumelele cu piciorul, pipăi grinda din mijlocul tavanului şi fu dezamăgit.

— Mă gîndeam că bojdeuca are să fie bună de coteţ şi ziceam că s-o car de aici. Că ţie ce-ţi mai trebuieşte, dacă tot o să stai cu bătrînul...

Semion întinse mîna zgîrcită ca o gheară de pasăre.

— Cu bine, Nastasia! Mai pofteşte pe la noi.

O sfredeli cu privirea, oftă şi, înainte de a ieşi pe uşă, mai spuse:

— Încearcă să-l înduioşezi. Şi să nu mai facă pe nebunul, că nu-i copil. Dacă-i aşa, nu făcea să începem! Eh, Doamne, ce vremuri!...

În cerdac, Dmitri îşi fuma pipa trăgînd adînc fumul în piept. Îşi scosese o cizmă şi, mişcîndu-şi încoace şi-ncolo piciorul, desfăşura obiala. Cînd veni Semion, îi povesti printre hohote de rîs:

— Să vezi, mă, comédie! Ţipă şi guiţă ca scroafele, din ce se luară nu-i chip să pricepi! A ta, Feokla, se tăvăleşte pe duşumea, goală ca o chelie... Ha-ha-ha!... Şi zbiară-ă-ă!... Gripina... Îşi suflă nasul, scăpă luleaua şi, cutremurîndu-se de rîs, izbuti să îngaime: Şade călare pe ea şi o cotonogeşte. Criţă, mă!... Barem a ta... O-oh!...

Semion intră în casă. Dmitri după el, tîrînd obiala. Feokla tocmai scotea pîinile din cuptor. Cînd îşi văzu bărbatul, lăsă lopata şi se puse pe bocit.

— S-a dat la mine, procletul! La nora lui! De mult nu-mi dă pa-ace, Senuşka!...

Semion aruncă şapca în cotruţă, lîngă Ustinia. Dmitri puse cîrligul la uşă. Din „casa mare" intră Daria. În ochii ei umezi scăpăra spaima, buzele îi erau uscate. Îşi duse mîna la inimă şi oftă clătinînd din cap.

Ferindu-şi ţeasta cu braţele, Feokla se văicărea :

— Seniuşka !... Comoara mea ! Soarele meu... De mult se dă bătrînul la mine.

Liniştit, Semion o izbi peste grumaz, aşa cum loveşti un cal. Feokla se clătină. Atunci, cu stînga, o pocni fulgerător în bărbie, de jos în sus. Din gura femeii ţîşni un sînge gros, înroşind bluza plină de făină.

— Dă-i ! Arde-i ! îl zădărea cu glas hîrşîit Dmitri.

Semion se trase un pas îndărăt şi-i repezi Feoklei un picior în burtă. Femeia se prăbuşi cu toată greutatea pe masă, cît p-aci să răstoarne pîinile, lunecă pe podele cu o pîine mare, rotundă, peste ea. Pîinea se mînji de sînge.

Semion apucă pîinea şi o aruncă pe laviţă. Daria o şterse de sînge. Pe duşumea, Feokla tresălta ca o piftie, ţipînd ascuţit.

— Văleu, m-a omorît, văleu !...

Semion îşi făcu vînt şi o izbi cu botul cizmei în ochi. Horcăind, Feokla se agăţă de cizmă.

— Aşa le trebuie, jigodiile ! strigă răguşit Dmitri şi, răsucindu-se, o pocni din senin pe Daria în falcă.

Daria se prinse de tocul uşii şi lunecă moale pe podea.

În încăpere plutea miros de sînge, de pîine şi de piele de oaie.

Şi nu se mai auzea plînsul înăbuşit al oarbei Ustinia.

Kalistrat Efimîci nu era în chilie. Semion îl aştepta la poartă. Lîngă el, Dmitri îşi împletea la încheietura mîinii o brăţară din iarba ce creştea lîngă poartă şi povestea alene :

— Eu, băiete, cît am făcut armată, am dat boala la vreo sută de muieri, pe puţin. Să mănînce şi doctorii o pîine. Şi mă tot bătea gîndul să agăţ o prinţesă şi s-o împodobesc şi pe ea...

— Nu se duce o prinţesă cu tine.

Dmitri scuipă ţîşnit.

— Ba bine că nu ! Majurul nostru se ţinea cu o contesă, femeie cu şase copii. Familie ! Primea nişte scrisori cu o pecete roşie cît palma.

Semion se înfăşură mai bine în suman, umblă de ici-colo şchiopătînd prin curte, drese un oblon ce sărise din balama. Netezind peretele, îi strigă furios fratelui său :

— Era mai bine dacă în loc de Nastasia bătrînul ar fi găbjit vreo prinţesă. E vorba să le dea-ndărăt Kolceak moşiile. Aşa-i ?

— Da tu ai fost la Nastasia ?

— Fost. I-am spus aşa : Bagă de seamă, că de nu, să nu te prind în casă.

— Şi ea ?

— S-a speriat, ce mai ! Să mor aici pe loc, zice, dacă nu-l fac pe bătrîn să primească norodul.

Uliţa se întindea dreaptă, galbenă şi solemnă, plecîndu-şi către izbe ierburile de la margini. În mijlocul ei, mugind încetişor în răstimpuri, rătăcea un viţel cu coastele teşite. La biserică se trăgeau clopotele. Semion se închină.

— Mă, Mitka, azi e sărbătoare ?

Dmitri, care stătea rezemat de gard, bombăni :

— Dacă ştiam, nu-mi băteam muierea. Mai bine o puneam să-mi facă blinii, că n-am mai mîncat de nu mai ţin minte.

Urmă visător, ridicîndu-şi carîmbii :

— Ştii, Senka, vreau să-mi fac un veston ca la oraş. Dar cui să-i poruncesc, că croitor — ioc ! Uite aşa munceşti, munceşti, şi nici o plăcere.

— Na, c-ai dat în brînci de-atîta muncă !

Dintr-o ulicioară dosnică apăru Kalistrat Efimîci. Dmitri trase capul între umeri şi şuieră.

— Să loveşti sub inimă, că-i voinic zdrahonul ! Dacă nu-l dobori dintr-o dată...

Kalistrat Efimîci era neobişnuit de înalt şi de masiv. Picioarele-i răscoleau adînc praful uliţei şi te-ai fi aşteptat să simţi miros de pămînt reavăn ca atunci cînd se lăzuieşte.

Semion îşi alcătui un chip furios şi, dînd din mîini, îi ieşi repede înainte.

Dmitri privea cu pumnii în şolduri. Kalistrat Efimîci se opri. Barba fumurie îi flutura pe piept. Răspîndea efluvii de iarbă şi ţărînă.

Semion se trase ţopăind cîţiva paşi înapoi şi şuieră repezit.

— Ţi-arăt eu, ticălosule !... Aşa, va să zică ?

Kalistrat Efimîci întrebă rar, apăsat :

— Ce vrei, mă ?

Obrajii duri ai lui Semion se făcură pămîntii.

— De ce nu primeşti norodul ? Da bani vrei, nu ?

Dmitri izbucni într-un rîs cu hohote întrerupte de tuse. Semion urla înainte agitîndu-şi pumnii :

— Hai să ne înţelegem cu binele !... Nu mai sîntem copii ! Şi nici nu mai vrem să te slugărim. Ce, numai tu ai născocit o credinţă nouă ? Ehe, de nu eram eu, ce mai trăgeai tu mîţa de coadă...

Dmitri scoase din buzunar o foaie de hîrtie, o netezi frumos pe genunchi şi spuse rîzînd într-una :

— Am scris aici toate veniturile şi cheltuielile : cancelarie în toată regula. Numai rachiul nu l-am scris, că l-am băut.

Semion îl întrerupse strigînd că a cumpărat vaci şi are nevoie de bani pentru fîn. Dar de unde bani, că nu mai vine nimeni. Pagubă ! Iar Dmitri a început să mîrîie ceva despre veston.

Nişte ţărani trecură cu căruţa de la o fermă din pădure. Se duceau la biserică.

— Păi nu v-am spus o dată ? făcu obosit Kalistrat Efimîci. N-am nimic... nici un fel de credinţă... şi nu vreau să mai vină oameni... Tot n-o să-i primesc. Ducă-se unde-or vedea cu ochii.

Semion sări în sus şi ţipă ascuţit :

— Asta s-o spui lu' mutu ! Cine ştie ce-i fi punînd tu la cale ? Crezi că mă duci, ai ? Las' că n-ai de-a face cu un butuc. Îmbrobodeşte-i pe alţii. Furişă o privire temătoare peste umăr şi adăugă, cu gura pe jumătate : Şi mai dă-o

dracului de muiere... o putoare, şi atît. Ce, n-ai destule? O să te iert numai dacă...

Se auziră clopotele bătînd pentru „Cuvine-se cu adevărat". Semion se închină.

— Hai să bem un ceai. Că doar n-o să mîrîim în stradă ca cîinii.

XIX

Nastasia Maximovna l-a găsit pe Kalistrat Efimîci la grajd. Mirosea a fîn verde, răvăşit, a răsuflare caldă de vită. Într-un jgheab era movilit un bolovan siniliu de sare pe care-l lingea cu limba-i moale, roşietică o vacă cu ochi de azur.

Nastasia Maximovna se aşeză în preajmă-i şi, înfăşurîndu-se mai bine în şal, rosti ca într-o doară, cu glas adormit.

— Tot te mai zbuciumi? Semion se plînge că nu vrei să-i primeşti pe bolnavi.

— Ştiu.

— Ce ai de gînd?

— Şi eu sînt bolnav. Mi-au terfelit sufletul. Şi nu am unde mă duce.

— Şi eu?

El o mîngîie pe genunchi. Fînul foşnea sub botul vacii. Un vrăbioi se aşeză pe marginea jgheabului şi se uită mirat cu un ochişor scînteietor la sare, la om.

— Tu ai altfel de suflet. Şi alt nectar pe inimă.

— N-ar fi mai bine să laşi toate astea...

— Nu pot. De mic sînt aşa. Mă abăteam pe la baptişti, mă închinam la toţi dumnezeii. De eram beteag, poate-l aflam mai uşor pe Dumnezeu, că aici nu e. Se zice că suferinzii l-ar afla mai uşor, dar eu, de cînd mă ştiu, am fost sănătos tun... Uite, popa Sidor l-a descoperit pe Dumnezeul pădurilor.

Nastasia Maximovna suspină.

— Trebuie să fie un Dumnezeu plăcut. Miroase a cetină, iubeşte albinele.

— Eu nu pot să sufăr albinele. Nişte gîngănii neroade, mai rele ca ţăranul.

— Albinele dau miere.

— Şi ţăranul dă miere. Uite, eu nu dădeam şi atunci feciorii mei şi-au pus în cap s-o stoarcă din mine. Cui nu-i place mierea... Şi sfîntul din cer parcă-i din miere, dar mie un Dumnezeu dulce nu-mi trebuie. Şi de care-mi trebuie, nici eu nu ştiu. Am văzut pe unii care se rugau în gaură. Uite aşa — sfredeleau o gaură în perete şi şopăcăiau ceva înăuntru. Şi erau mulţumiţi. Iar osteacul îl snopeşte pe Dumnezeul lui...

Nastasia Maximovna se trase mai aproape şi-şi culcă capul pe pieptul bărbatului. Ochii galben-verzui picoteau molatic, somnoroşi.

— ...îl snopeşte dacă nu-i trimite plocon un urs la vînătoare. Iar dacă-i trimite, îl unge cu unsoare la gură !... Tata a fost un om aspru şi beţiv nevoie-mare. Aveam optsprezece ani cînd

m-a însurat. Iar pe la patruzeci m-am întrebat şi eu pentru întîia oară ce-i aia viaţă.

Nastasia Maximovna răspîndea o căldură care lui îi îngreuia picioarele — ar fi stat mereu aşa lîngă ea. De la jgheab — un butuc scobit — venea aroma delicată a fînului de ani şi ani. Lemnul era ca o rugă de duios la sunet şi de bătrîn.

— Am rumegat-o şi am răsrumegat-o, dar nici pînă azi n-am izbutit s-o înţeleg. În alţi ani, înainte de războiul ăsta, treceau prin satele noastre hagii. Povesteau despre felurite minunăţii. Hai şi eu la drum. Peste tot, şi pămîntul, şi oamenii îs la fel. Răi. Cred că am bătut pe jos vreo trei mii de verste, pînă aproape de Katerinburg, dar într-o zi mi s-a făcut lehamite şi m-am întors. Şi am uitat tot ce am văzut... Dacă nu mi-a mers la inimă, mi-a zburat şi din cap. De parcă nici n-aş fi bătut atîta drum. Iar oamenii tot caută. Ai văzut cum au dat năvală la mine ? Credeau că am găsit. La început, betegii — ăştia vin totdeauna ăi dintîi. Apoi şi dintr-ăi zdraveni. Iar sufletul, drăguleană, mi-e pustiu ca tundra. Şi-n tundra asta tu eşti singura hermină... Ce, ai adormit ?

Nastasia Maximovna miji ochii şi murmură toropit :

— Eu ?... De loc... Numai aşa... puţin...

Şi-i închise iar.

Vaca veni lîngă ei, trase zgomotos aerul cu nările-i cît oul de găină, îşi vîrî botul rece în palma bărbatului şi începu să lingă cu limba ei caldă, aspră, mîna cu pielea sărată.

XX

În aceeaşi noapte, Kalistrat Efimîci a plecat din Taliţa. Pe drum dormita răcoarea. Calul fornăia.

În zare pluteau munţi violet-argintii. De sus, de pe creste, se auzea răget de urs ori poate de ape urlătoare — nu se putea dumiri.

Nastasia Maximovna scîncea şi se văita cu glas tremurat ca de frig.

— Ce am acolo, mai nimic, dar tot mă doare să las şi nimicul ăla... Cît m-au obidit, Listratuşka, cît şi-au bătut joc de mine, da uite că plîng şi iar plîng.

Calul, iar după el şi roţile se afundară într-o văiugă, şi Nastasia Maximovna mai spuse o dată vorbele acelea. Şi le-a tot repetat mereu la fiece hîrtop.

Căruţa zdroncănea obosit. Kalistrat Efimîci tăcea. O penumbră violetă prinse a le tremura pe umeri. Mireasma răsurilor de prin văiugi avea ceva întristător şi neprietenos.

Se perindau văiugile una după alta, cu iarbă moale, ca blănurile de samur. Blănuri pe care o mînă nevăzută le tot arunca sub roţi... mai gîndi Nastasia Maximovna înainte de a o fura somnul.

În vis a văzut urşi, pe popa Sidor, a auzit gîgîituri.

În zori s-a auzit aievea dinspre bălţi un gîgîit de gîşte. Strigătele piţigăiate ale nagîţilor cu picioare albastre sfîşiau stufărişul.

Şi venea dintr-acolo miros de ierburi reci, de baltă.

Se năpusti vîntul verde, de baltă, zbîrli înspre cerul roz-violet coama calului, potrivi după gustul lui hamurile şi turti barba scrumie a lui Kalistrat Efimîci.

Tot atunci se auzi din trestii :

— Să trăieşti !

Era Pavel-ologul. Şedea în şa cu scările trase aproape de oblînc.

Strigă piţigăiat ca nagîţul :

— De unde ?... Încotro ?...

Kalistrat Efimîci nu răspunse. Faţa-i era cîrmîzie, poate din pricina vîntului, iar ochii, ascunşi adînc ca somnul sub apă, nu i se vedeau de loc.

— Ptru !...

Amîndoi caii se opriră o dată, se priviră pieziş şi nechezară cu o bucurie omenească.

Pavel se rostogoli din şa în căruţă, legă pana căpăstrului de loitre şi, scoţîndu-şi punga de tutun, aruncă :

— Mînă ! Vin cu tine !

— Nu mi-e în drum, Pavele.

Pavel scăpără din amnar şi suflă să aţîţe iasca. Apoi, puricîndu-şi barba de firişoare de stuf, rosti :

— Mie mi-e în drum cu toată lumea. Numai că m-am cam scîrbit de oameni, Efimîci. Să ştii că şi eu am umblat după adevăr...

— Şi ?

— M-am lăsat păgubaş ! Ce să mă omor pentru alţii ? Să caute singuri... Uite, aseară, tă-

ranii ăia de s-au răsculat mi-au dat o hîrtie s-o duc la plasă. Toată noaptea mi-am croit drum prin tihărăi şi bahne. Mi-ajunge! Nu merg mai departe. Da ce, m-au cîştigat la belciuge?

— Ţi s-a urît?

— Mi s-a urît, Kalistrat Efimîci, de mi-a ieşit părul prin căciulă.

Spicul stufului din barba ologului tresălta. Pavel arătă cu falca spre Nastasia Maximovna:

— Doarme?... Mă neamule, te-ai învîrtit de o muiere pe cinste! Eu n-am avut aşa noroc!... Vorba ceea: la omul sărac nici boii nu trag. Zi — n-ai nişte rachiu?

— N-am... Dar cu credinţa cum stai?...

Pe obrajii celuilalt jucă un zîmbet viclean şi-şi trase capul între umeri ca pe un al treilea ciot:

— Nu poci să-ţi spui. Că pentru treaba aiasta prinţul Tauridei a pus să mi se taie picioarele.

— Parcă ziceai că ţi le-a rupt un urs.

— Lu' vînătorul ăla? Am minţit.

Îşi puse şapca sub cap şi se culcă pe spate.

— Acu să trag un pui de somn, iar cînd o să ţi se urască, scoală-mă. Că eu cînd m-apuc să mîi porcii la jir... Cînd prinţul a poruncit să-mi taie picioarele...

— Mă, tu ai familie?...

Pavel îşi piti privirile sub laţele părului.

— Pare-se că am... Nu mai ştiu bine. Nişte ticăloşi care m-au dat afară... Sau poate n-am...

Fără veste începu să sforăie ca un cal. Calul de la căruță întoarse uimit capul și o luă la trap.

Nastasia Maximovna s-a trezit. În ochii ei a mai rămas ceva din violetul nopții. S-a uitat la ciotul de trup care la hopuri se rostogolea în fîn și i-au dat lacrimile.

— Ce se mai canonește, bietul de el! Doamne, Maica Domnului!

Se întîlniră cu un călăreț cu barba sură. Cînd ajunse în dreptul căruței, acesta îl arse pe Pavel cu o nuia.

Pavel făcu ochi și se rățoi la el.

— Ia nu te mai prosti. N-am pus geană pe geană toată noaptea.

Țăranul se plecă deasupra căruței și spuse cu un glas subțirel de copil:

— Păi du-te acasă de te culcă. M-au trimis pe mine la plasă.

Omul se depărtă în galop, urmărit de înjurăturile lui Pavel.

— Da ce, eu nu puteam? Nu sînt bun?... Eh, nu-i nimic, o duc în altă parte, că ori plasa asta, ori alta, tot un drac.

Se răsuci obidit către Kalistrat Efimîci.

— După ce mi-am rupt dosul hîțînîndu-mă toată noaptea în șa, dumnealor trimit pe altul... Ce, n-au încredere? Ce oameni... Înainte o fi fost mai bună lumea?

— Nu știu.

— Ba era la fel... Să vedem cu răsculații ăștia din taiga... Sînt acolo și bolșevici din Petersburg. Trimiși de țar să ajute poporul.

— Care ţar, mă ?
— Ei, moştenitorul sau care o fi, ce-mi pasă, că mie tot n-o să-mi puie picioarele la loc.
— Cică Omskul îşi are acum un ţar al lui, se amestecă în vorbă Nastasia Maximovna.
— Care ? Kolceak ? Ăsta-i un fel de Grişka Otrepiev [1], nu ţar. Dacă vrei să ştii, la Omsk n-au nici măcar un bordel ca lumea, darămite un ţar. Am fost şi ştiu.
Se culcă la loc, apoi se trase mai aproape de Kalistrat Efimîci şi-l întrebă cu un aer conspirativ.
— Te duci la fermă ?
— Încă nu ştiu.
— Du-te la fermă. Că în taiga s-au oploşit răsculaţii. Cum strîngem poporul, zice, îi căsăpim pe toţi bogătanii ! Da poate şi-or schimba gîndul şi or să se burghezească şi ei. Mai ştii ?
Scuipă.
— Da tu, Efimîci, du-te mai bine la fermă. Paza bună trece primejdia rea. Te învăţ eu să faci un rachiu grozav.
— Nu vreau.
Pavel se întinse pe spate cu ochii la cer.
— În vale m-am întîlnit cu Alimhan, punea laţuri pentru păsări. S-a mîniat, zice, vulpea albă şi a fugit în China... E semn de bătălie, zice, o să fie război.

[1] Grigori Otrepiev, monah fugar identificat de unii cercetători cu Falsul Dmitri, aventurierul ce în perioada iunie 1605 — mai 1606 a uzurpat tronul ţarilor, dîndu-se drept Dmitri fiul lui Ivan cel Groaznic.

Tăulişul galben de la marginile şleaului îşi întindea pînă în mijlocul drumului rădăcinile ce răzbăteau din pămînt tari ca coarnele ţapului de munte.

Mai încolo drumul şerpuia printre trestii. La stînga apăru o pădurice de zade, după care răsări stîncăraia grămădită a muntelui de bronz, Iuguntos.

Se simţi miros de cetină.

De dincolo cobora huruind o căruţă. În ea, nor scămoşat, popa Sidor ; hăţurile pe care le flutura într-una păreau nişte plante de apă. Răcni de la o poştă :

— Fereşte-e-e, că dau peste tine.

Cînd fu aproape, opri scurt calul şi buciumă, de vui stepa.

— Noroc, oameni buni !... S-a făcut, mă, la miere — munţi ! de mi se îneacă albinele. Şi la oraş îi scumpă foc. Nişte preţuri, har Domnului !

— Mă duci pînă în sat, părinte ? se rugă tînguitor Pavel. Că i-am ros greabănul calului !... Parcă-i o limbă care a lins tigaia încinsă.

Popa rîse cu toată gura.

— Cum să nu, fiule !... Hai încoace !

Sări jos, îl luă în braţe şi-l trecu în căruţa lui. Apoi legă calul lui Pavel de codîrlă.

Instalat în căruţă, Pavel spuse :

— Ce va să zică faţă bisericească : m-ai luat în braţe. Şi tata a fost dintre seminariştii ocnaşi şi deportaţi...

Popa lovi calul cu hăţul peste coaste.

— Seminarişti de ăştia n-au fost niciodată.

— Afară de el. Poruncă de la ţar! De la autocrat. Pricepi?

Căruţa porni zdroncănind la vale.

Au început să se perinde steiuri golaşe şi reci, pătate de licheni. Vîntul albastru bătea cu putere. Spuma rozalie a oboselii clăbucea caii.

Nastasia Maximovna se însenină la faţă.

— Munţi, rosti ea cîntat. Privirea-i era visătoare şi blîndă.

— Munţi de piatră, răspunse Kalistrat Efimîci cu glas plin, voios.

Dar inima ce-i înflorea în piept, neîncăpătoare a atîtor lucruri ce se cereau spuse, nu şi-o simţea nicidecum de piatră.

S-au oprit să dea calului nutreţ şi-au prînzit şi ei.

Pe înserat, cînd piscurile ce împungeau cerul începură să semene cu urşii roşcaţi din Zaisan, drumeţii ajunseră din urmă un bărbat cu ochi negri şi nas coroiat.

— Urcă, îl pofti Kalistrat Efimîci.

Omul se sui în căruţă şi întrebă pocit, cu accent străin:

— Und-dă d-duşă? Acas?...

— Nu ştiu, răspunse Kalistrat Efimîci zîmbind în adînc, cu toată fiinţa lui.

Omul îl privi drept în faţă şi, ducîndu-şi mîna la inimă — o mînă grea ca de piatră — spuse:

— Pr-rima ddată vazut om nu ştie und-dă duşă. Da!... Vrăi d-duşă la mine?

XXI

Vezi în pădure ceva ca o vulpe tolănită. Coada îi de aur chinezesc, iar două steiuri albăstrii închipuie ochii.

De-aia îi şi zice locului acela „Lisia Zaimka" — Ferma Vulpii. Fusese proprietatea unor negustori pe nume Kalmîkov. Negustorii fiind burjui, au fost împuşcaţi la oraş, iar la fermă s-a oploşit răzmeriţa.

Zăpodia e ocolită de plopiş scund, stufos şi roşcovan. Plopişul miroase a ciuperci.

Petele negre-viorii pe coada aurie-stufoasă sînt hambare, izbe şi grajduri.

Fumul focurilor de tabără e galben şi vîscos ca răşina bradului. Din slăvile aurii se topeşte şi se prelinge un soare gros, galben.

Un omuleţ îşi flutură mînecile sumanului zdrenţăros şi-şi smulge şapca din cap. Părul îi e ca bronzul.

— Lu' Kalistrat Efimîci — plecăciune! Ia-o spre statul-major, îţi fac un ceai.

Foarte sprinten, sări pe crucea loitrei şi smuci hăţul din stînga.

— Ia-o încolo, Efimîci. Ai venit cu negustoria sau aşa-ntr-o doară?

— Aşa.

— Foarte bine! Că au mai fost doi de la oraş cică să facă negoţ, dar poate erau spioni, mai ştii? Noroc că le-a dat în minte băieţilor să le facă seama... Că noi între noi, mai

vindem, mai cumpărăm, dar cu străini nu se poate. Tu ce zici ?

— Zic şi eu că nu se poate.

— Ho, ho ! strigă omuleţul mulţumit de răspuns. Sări jos, deschise larg poarta şi, după ce îi netezi calului părul năduşit, se apucă să deshame. În timp ce scotea hamul, strigă de sub gîtar.

— Pofteşte înăuntru, Kalistrat Efimîci ! Pînă mîntui de grijit calul, îi gata şi samovarul.

Nastasia Maximovna întrebă tărăgănat şi temător :

— Unde ne-a adus mustăciosul, Listratuşka ? Mi-e o frică... Nici n-am ajuns bine, că el a şi sărit din căruţă şi dus a fost. Ăştia n-or fi tîlhari, ai ?

Urcînd sprinten scările, Kalistrat Efimîci strigă omuleţului :

— Auzi, Naumîci. Muierea mă întreabă de n-am nimerit cumva la niscai tîlhari.

Omuleţul, care tocmai slobozea coama calului din încleştarea pieptarului, mormăi ceva nedesluşit. Calul se întinse din tot trupul obosit şi necheză de plăcere.

În casă plutea un miros risipit de piei şi de ceară.

Numaidecît dădu buzna şi omuleţul şi se apucă să scotocească sub pat.

— Fără nevastă e jale ! N-am surcele ca să aţîţ focul.

— Da un'ţi-e nevasta ? se interesă Nastasia Maximovna.

Omulețul își șterse cu palma sudoarea de pe frunte și, cu un surîs care-i strîmba cînd un obraz, cînd celălalt, răspunse :

— E moartă, Maximovna. Ucisă. I-a făcut capul bucăți-bucățele. Cică a nimerit-o un glonț esploziv. Acu, esplosiv-neesploziv, vorba-i că s-a dus muierea.

— Și cine a... ?

— Nu știu. N-am văzut. Poate cazacii, cînd s-a ridicat plasa noastră, că n-a vrut să meargă cu Tolceak...

Intră sîrbul urmat de un lungan complet ras, cu ochii încercănați și îmbrăcat cu o manta englezească ce-i venea pînă la genunchi. Fără să-și scoată cascheta, lunganul îi strînse aspru mîna lui Kalistrat Efimîci și se așeză la masă. Naumîci cel cu părul de bronz aduse opintit samovarul.

— Și tu, Maximovna, o s-o faci pe gazda. Toarnă...

Sîrbul spuse arătînd spre lungan.

— Nikitin. Șeful...

— Nikitin îi băiat deștept, rusnac de-al nostru, sări Lipatîci. Să-i spui, Efimîci, despre credința aia a ta...

Nikitin întrebă :

— Din Talița ?

— De-acolo, flăcăule.

Și mai întrebă Nikitin scurt și sacadat, de parcă ar fi spart piatră, iscodindu-l cu ochii lui încercănați de un vioriu-cenușiu.

— Cu cîți ai venit ? Cîți ne dai ?

— Am venit singur... N-am pe cine să vă dau !

— N-ai ? Dar... credința ta ?

— Asta a fost o credință a pelerinilor și a betegilor.

— De ăștia n-avem nevoie.

Kalistrat Efimîci tăcu o vreme. Iar cînd vorbi, și barba-i scrumie, și glasul își recăpătară vigoarea :

— Venit-am, flăcăule, să mă uit cum e treaba. Casa mi-am lepădat-o... Iar acilea...

— Uite ce-i... Dacă fugi și ne trădezi, ești mort.

Lăsă paharul și se ridică — lung, îmbrăcat într-o manta verzulie. Ochii negri ai sîrbului îi aruncară o privire iscoditoare. Kalistrat se înseniă la față.

Nikitin ieși cu pași neauziți, cum lunecă o frunză pe pămînt.

Naumîci clipi pișicher :

— Iată-mă și pețitor ! Își ridică pumnul încleștat și adăugă : cremene, nu alta !

Prin hambar se lățea mirosul pieilor și al blănurilor de oaie atîrnate pe o prăjină, sub tavan. Peste capetele cînepii ale țăranilor se vedeau prin golul larg al porții cai legați la conovăț, ca să se răcorească de fierbințeala drumului.

În hambar statul-major ținea sfat.

Kalistrat Efimîci ședea pe marginea lădoiului de grîne. Ceilalți erau întinși pe țoluri de

pîslă. Vorbea un tinerel cu mustaţa ca fuiorul. Îi mergea gura ca o melită :

— Ofiţerii, care va să zică, vor să ia de la colonişti pămînturile domeniale şi să le dea kirghizilor. Că vezi matale, kirghizii înjghebează regimente pentru diviziile sălbatice ale lui Kolceak. Iar colonistul nu vrea să se războiască cu Rusia — e patria noastră, zice, aşa că nu mă bat cu ei nici mort !

— Şi bine zice ! Încuviinţă cu voioşie Naumîci, cel cu barba roşcovană.

Un bătrîn cu ochii tulburi de un verde-auriu, dădu şi el glas :

— Zic, taică... să trimitem la coloniştii ăştia un gitator. Să le vorbească de răscoală şi să-i cheme aici, la „Lisia"... Că fără aiasta nu se face nimica, priceput-ai ?

Mirosul de piei deveni mai pişcător. Roşcovanul îl împunse pe Kalistrat Efimîci cu cotul :

— Văzuşi, Efimîci, pieile şi blănurile rămase de la Kalmîkov ? Toate-s aici, iară tu — c-am fi tîlhari ! Şi deodată strigă : Aia e, Mitrici ! Colonistu-i ca hameiul, se agaţă, se învîrte şi se răsuceşte fără noimă, dar dacă s-ar ridica drept, poate c-ar ajunge şi-n cer ! Uite-aşa, drăcie cu pălărie.

Oamenii prinseră a vorbi toţi deodată.

Trăgînd des din ţigări înainte de a le arunca, au mai intrat trei.

Rezemat de perete, Nikitin îl pironea pe Kalistrat Efimîci. Lumina puternică îi colora faţa într-un galben-verzui şi-i veştejea petalele subţiri ale pleoapelor.

La ieşire, roşcovanul exclamă entuziasmat :

— Ce zici, Efimîci, ce mai maşinărie a pornit ăsta ?! Ehe, le spuneam eu că aista-i bolşevic sadea ! Dar tăntălăii nu voiau să mă asculte.

Îşi scoase şapca şi se plesni peste chelia trandafirie :

— Am cap, nu glumă ! Se plecă mai aproape şi şuşoti : Eu am cam mirosit, Efimîci, cu ce gînduri ai venit pe-aici. Dar să ştii de la mine : pe Nikitin n-o să izbuteşti să-l aduci la credinţa ta. Aista-i dat dracului !... Uite ce facem : tu rămîi aici, iar eu îi pun pe oameni să-ţi clădească un paraclis ori o mînăstire... Şi roagă-te sănătos ! Ce, strică la ceva ? Putem face orice, Efimîci.

Tîrşîind cu încălţările prin iarba uscată, fugi după ceilalţi.

Un praf galben ca lămîia închipuia rotocoale prin spărtura portiţei. Feţele oamenilor erau grave şi încordate ca atunci cînd se duc primăvara la semănat.

Cu picioarele depărtate, bine înfipte, ca nişte stîlpi, Nikitin îl aştepta în prag.

— Pentru ce ai venit ? întrebă el tăios, dar cu glas coborît.

— Nu ştiu, răspunse fără grabă Kalistrat Efimîci. Dacă mă pricepeam să mă plîng, poate născoceam vreo pricină. Dar nu mi-e în fire. Şi nici nu mi-ar şade bine !

Şi mai spuse :

— Ce-ar fi să mă iei cu tine la colonişti ? Voi sînteţi străini de locurile astea, da pe mine

mă ştie toată lumea şi... ca să zic aşa... mă cinsteşte.

Buzele lui Nikitin se subţiară de tot şi întoarse capul duşmănos. După o scurtă tăcere, aruncă :

— Fie. Nu mi-e frică. Vii cu noi.

Albastru s-a făcut pămîntul. Şi s-a întunecat albastrul ochilor Nastasiei Maximovna. Se plimbă încolo şi încoace prin odaie, se aşeză şi suspină.

— Aici o să iernăm, Listratuşka ?

— Aici.

— Of, Doamne, Doamne ! În jurul nostru numai străini şi hîrbari. Vorba ceea : nici topor, nici lopată şi nici vită în poiată.

— Aduc ei.

— Murdărie, neorînduială.

Tinda sinilie tăinuie cu ograda. Iar din sinilul dens al acesteia răbufnesc nişte sforăituri ca un fornăit de cal.

— O să fie rînduială !

— Uite, de două ori am măturat peste zi. Şi-i iar murdar, de parcă nici n-aş fi dat cu mătura. Şi au spurcat toată zăpodia.

Barba lui Kalistrat Efimîci e acum vineţie. Îi răspunde cu un glas negru, venind parcă de departe.

— Trece şi asta.

— Şi de-o fi să nasc aici, de unde moaşă... Of, Doamne, Doamne !

Un vînt negru-albăstrui săgetă tăriile, străbătu în goană munţii şi se lăsă în taiga, să doarmă la căldură în doborîturile năpădite de muşchi.

Toamnă...

XXII

Valea ar vrea să se avînte spre zare cu pieptul vîrtos, daurit, înainte. Dar din părţi cetluită-i de împăduritele cline. Trosnesc uscăturile sub pasul ursului şi al mistreţului...

Cei veniţi de la „Lisia Zaimka" se întîlneau cu coloniştii pe medeanurile comunelor şi satelor. Peste mulţimea ce trăsnea a năduşeală, praful înflorea deasupra pieţei.

Înfloreau în jur acoperişuri galbene, străine. Numai chipurile oamenilor erau aceleaşi — prăfuite, păroase, cu miros iute.

Sutele de gîtlejuri răcneau gros, nedesluşit :

— Destul cu bătaia de joc !...

— Aşa e !...

— N-o să le dăm pămîntu — nu-u-u !

Şi seara, căruţe lungi, ferecate, porneau pe tractul pietros ce ducea în munţi spre „Lisia Zaimka".

Agitatorii lăsau în urmă sat după sat. Oamenii le dădeau cai de schimb cu picioarele zvelte.

Coborau cline domoale, aşternute cu pajişti şi pădure rară cu găteală auriu-portocalie, spre valea numită Kopai.

Se zvonea că undeva, prin valea aceea, umblă să-i prindă detaşamente căzăceşti şi de-ale miliţiei călare.

— Te temi ? întreba Nikitin.

Kalistrat Efimîci răspundea fără grabă :

— Mă uit.

Dormeau în pădure. În sat le era frică. Kalistrat atîrna obielele la uscat pe o cracă deasupra focului. Caii împiedicaţi fornăiau. Nopţile erau reci, albastre.

A spus o dată Nikitin :

— Sîrbul zice că mujicul e un bicisnic. Are dreptate. Mujicul e ca aluatul.

— Atunci tu ce eşti, maia ?

— Eu-s aluat dospit. Maiaua e altceva...

— Cumuna aia a ta ?

Întinzînd spre foc mîinile îngheţate, Nikitin răspunse :

— Ştii tu prea bine. Tu eşti altfel. Nu eşti aluat. Întoarce-te. Ce cauţi cu noi ?

— Nu vreau, făcu Kalistrat Efimîci, cu o încăpăţînare prostească. Nu mă-ntorc.

XXIII

Beau ceai în şcoala pustie. Nikitin se apropie de harta de pe perete şi arătă cu luleaua :

— Petersburg.

Kalistrat Efimîci veni lîngă el.

— Unde? Aicea... Aha... Da Taliţa noastră?

— Nu e.

— Nu e? Chiar de loc? Foarte rău.

Tăcu dus pe gînduri, apoi oftă şi se întoarse către masă.

— Da poate nici nu trebuia s-o pună. Ia, o biată aşezare acolo...

Seara îl înştiinţă pe Nikitin.

— Auzi, flăcăule, eu mă întorc la fermă. Că se adună atîta norod, ţipă, strigă, şi eu nu pricep nimic. Toate astea trebuie bine rumegate în minte. Şi eu îs deprins să gîndesc cu temei acasă, în coşar.

Nikitin zîmbi cu răceală.

— Du-te. Ţi s-a făcu dor de muiere?

Kalistrat Efimîci se depărtă de el cu paşi moi. Chipul i se înăspri sub sprîncenele adunate, ca tufărişul la gura rîpei.

— Asta nu-i e dat oricui — să-i fie dor de o muiere. Ţie, bunăoară, nu-ţi este?

— Nu.

— Rău. După ceva trebuie să tînjeşti.

— Tînjesc şi eu.

— Ştiu.

Căscă lung, plictisit şi urmă:

— Tu, Nikitin, tînjeşti după om, iar eu după credinţă... Ţie ţi-e mai uşor, că omu-i aproape, numai să întinzi o mînă.

Netezindu-şi cu palma şalele drepte, făcu cîţiva paşi prin încăpere. Pe băncile răsturnate

se aşternuse un strat gros de praf. Legănarea neostoită a copacilor ameninţa parcă pereţii şcolii.

— Lîngă voi, Nikitin, învăţ şi eu cum să vorbesc cu oamenii. Numai că vouă vă lipseşte cuiul acela din suflet...

— Care cui ?

— Cel mai de seamă. Acela care ţine, poate, grinda de reazim... Oamenii vin la tine să se jeluiască, iar tu le spui : Dă-i, omoară !

— Aşa e ! Dă-i şi omoară !...

În clipa aceea năvăli pe uşă roşcovanul Naumîci răcnind încă din tindă.

— Fraţilor ! A venit Kuzka !

Kuzma — un voinic înalt pînă-n tavan, cu o ţeastă rotundă, cu nasul turtit şi lătăreţ ca un colţunaş siberian, era un luptător vestit. Bocănind zgomotos, ca un elan, cu bocancii, trecu în colţul de cinste. Îşi roti încet prin încăpere ochii înguşti şi i se adresă lui Kalistrat Efimîci :

— Care eşti Mikitin, matale ?

— Nu.

Kuzma îşi plecă ţeasta tunsă, plănuind, se vede, să închege un gînd, dar se lăsă păgubaş şi rosti, abia mişcîndu-şi buzoaiele :

— Deh... Mujicii m-au adus acilea. Cică Mikitin are treabă cu mine... Da ce treabă, nu ştiu. N-aveţi cevaşilea de mîncare ?

Mîinile groase, negricioase ca nişte crăci de cedru, se lăsară bufnind pe laviţă. Sub cămaşă i se gurguiau muşchii năduşiţi şi lunecoşi. Gît n-avea, şi scăfîrlia rotundă moţăia direct pe umerii bulgăroşi.

Un miros de ovăz copt şi de licheni umplu odaia.

Roşcovanul Naumîci spuse cu duioşie :

— Pînă una-alta, Kuzka, trage un pui de somn.

Ascultător, Kuzma închise ochii. Naumîci îl bătu pe umăr, cum ai da într-un stîlp de lemn. Apoi, către Nikitin :

— N-ai auzit de el ? Kuzka e batîr între batîri sau, pe orăşeneşte, luptător. Să ştii că în vara asta i-a frînt şira unui urs.

— Şi ?

— L-au adus la baiga. Baii îi adună pe kirghizi în valea Cilikului. Baigaua e praznic mare. O să fie acolo şi batîrul kirghiz Dokoi. Ăsta îi dovedeşte pe toţi nu numai la Buhara, dar şi în Asia toată. Şi noi o să i-l punem împotrivă pe Kuzka, pricepi ?

— Nu.

— Măi, să fie ! Cum de nu pricepi ?! Kuzka o să se ia cu el la trîntă.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă îl doboară şi tăbărîm noi pe kirghizi.

— De ce ?

Înciudat, roşcovanul îşi trase singur un picior în ţurloiul celălalt. Nikitin îşi puse mantaua. Kalistrat Efimîci se aşeză într-un ungher, lîngă dulapul spart.

— Sucit mai eşti, taică, de n-ai priceput boabă din tot ce ţi-am spus. Hai să-ţi explic pe degete... Pe kirghizi trebuie să-i cotonogim de aia că ofiţerimea şi cu Tolceak le-au făgăduit pămînturile

domeniale. Asta-i una la mînă. Baii, adică bogătanii lor, înjghebează poate chiar o sută de divizii sălbatice ca să se războiască cu Rusia. Două la mînă.

Potrivindu-și pistolul sub manta, Nikitin i-o reteză :

— Detașamentul nostru n-o să se ducă.

— Unde ?

— Să-i cotonogească pe kirghizi.

Fără să răspundă, Naumîci îl apucă pe Kuzma de umăr și-l zgîlțîi.

— Kuzka, ei, Kuzka, uite-l pe Mikitin !

Kuzka mișcă din sprîncenele-i rare și se ridică.

— Care-i ? întrebă el greoi, ca și cînd s-ar fi străduit să răzbată printr-un hățiș.

Naumîci i-l arătă. Kuzka se uită la Nikitin, de parcă l-ar fi privit de departe ori din fundul unei ape și spuse tărăgănat :

— Care va să zică, tu ești Mikitin ?... Pe mine m-au adus mujicii...

Se opri răsuflînd zgomotos pe nas. Naumîci îi șopti lui Nikitin :

— Taman cînd se trezește din somn trebuie să stai de vorbă cu el. Altfel nu-i chip.

Kuzka sîsîi mai departe la fel de rar :

— E vorba să ia kirghizii pămînturile... Tu ai grijă !... Nu-i lăsa !... Iar eu pe kirghizul ăla... voinicul lor... o să-l ucid !...

Își șterse nădușeala ce i se prelingea pe fălci și se lăsă pe laviță.

Naumîci, grijuliu :

— Mai dormi nițel, Kuzka.

Kuzma îngăimă cu un glas somnoros :

— Nu vreau. Dă-mi să mănînc.

Naumîci îi făcu voia.

— Haidem.

Kuzma slobozi un oftat ce amintea de zgomotul cu care năvăleşte apa printr-un stăvilar rupt. Tropăind cu încălţările-i enorme, ieşi. Se auzi troica depărtîndu-se.

Nikitin îşi tot punea şi-şi scotea cascheta. Chipul îi era colbuit şi pleoapele-i subţiri se mişcau anevoie, de parcă pietre grele ar fi avut atîrnate de ele.

— Ei ? întrebă Naumîci cu un zîmbet şiret.

Nikitin îl privi ţintă pe Kalistrat Efimîci.

— Să ne întoarcem la fermă.

Kalistrat Efimîci avea faţa obosită, dar veselă, a omului atunci ieşit din taigaua în care rătăcise vreme îndelungată, neştiind încotro s-o apuce. Îşi mîngîie alene barba bogată.

— E mai bine să ne întoarcem, flăcăule. N-are rost să-i mai lămurim, că vin ei şi fără asta.

— Obligator, se grăbi să întărească Naumîci. Iar în tindă îi spuse lui Kalistrat Efimîci : Nikitin e băiat cu cap. Oamenii s-au dumirit îndată că el li-e şef ! Le spuneam eu diavolilor astăprimăvară : Mă, să nu le facem de petrecanie la ăştia, că au să ne prindă bine.

Înalt şi uşor era Nikitin, ca un copac uscat, rămas în picioare. Ochii lui sumbri erau ca două păsări ostenite ce de abia mai bat din aripi.

— Şi uite că ne-au prins bine !

XXIV

Roşcovanul se opări cu ceaiul. Suflînd în farfurioară, spuse :

— E prost fără zahăr. Ce zici, Nikitin ; în doi ani luăm Omskul ?

— Mai devreme.

— Mai devreme ? Atunci o să avem şi zahăr, că japonezul a adus acolo o grămadă de mărfuri. Şi ţie, Efimîci, îţi trebuieşte cîte ceva pentru muiere !

Ochii îi sînt calzi şi roşcovani ca şi ceaiul. Şi totul în izba asta — băncile, soba, laviţa de dormit dintre perete şi cuptor — e larg şi îmbietor. În geam freamătă plopişul galben, iar drumul e ca o zdreanţă aurită ce flutură în vînt.

Vorbi Kalistrat Efimîci :

— Oamenii au nevoie de iubire. Fără iubire n-ar fi chip să trăiască.

— N-au nevoie, îl contrazise Nikitin rostind cuvintele cum ai da cu pietre.

— N-au nevoie, fu de părere şi sîrbul Mikeş.

Schlüsser zîmbi politicos, numai cu colţul gurii.

Kalistrat Efimîci îi privi pe fiecare în parte. Chipurile lor sătule vădeau mulţumire. Şi el se surprinse vorbindu-le cu un glas sătul, legănat.

— Fără iubire o să se războiască veşnic. Nu se poate aşa.

— N-au decît să se războiască. Cînd li s-o urî, au să rînduiască o viaţă bună.

Ducînd la gură o felie de pîine proaspătă, roşcovanul confirmă :

— Asta aşa-i Mikitin !... Cum e şi cu muierea. O baţi, o tot baţi, pînă într-o zi începi să tînjeşti după o viaţă tihnită. Şi dacă i-ai dat de gust, nu-ţi mai vine să te laşi !

— Trebuie să luptăm. Să le dăm la cap burjuilor !...

Nastasia Maximovna tace. Blîndă şi sfielnică, le pune dinainte plăcinte cu căline şi măline fărîmate. Tace pentru că ştie totul şi nu simte nevoia să se amestece în vorbă.

Kalistrat Efimîci îl iscodi pe Nikitin :

— Oamenii vin la tine cu păsuri, cu întrebări... Tu ce le răspunzi ?

— Ştiu eu ce să răspund.

— Oricui ? Fără drag ?

— Fără.

Înveselit, îi întinse mîna lui mare, păroasă.

— Eşti tare, măi flăcăule. Mă uit la tine şi mă minunez. Nu prea sînt de-alde tine prin părţile noastre.

— Ba sînt.

Kalistrat Efimîci oftă :

— Atunci, nu i-am băgat de seamă. Păcat. Aş avea nevoie de ei.

Sătule şi galbene-s glasurile toamnei. Pe cerul somnolent se călătoresc spre sud gîşte porumbii. Şi zboară chemîndu-se, spre zări neştiute, cu albele piepturi înainte, Munţii Tarbagatai...

...Roşcovanul Naumîci îi lăsă pe ceilalţi să treacă înainte şi-l luă pe Kalistrat Efimîci la o parte.

— Nu ţi-e dor de-ai tăi ?

— Nu.

— Bu-un... Că familia ta îi ca o povară. Auzi, cică Semion a luat ofiţeri în gazdă. A aflat lumea c-ai trecut la răzvrătiţi şi se teme să nu-i împuşte. Da pe tine nu te bate gîndul s-o întinzi ?

— Nu.

Naumîci se înălţă în vîrfuri şi-i strecură repede la ureche :

— Tu caută să afli credinţa á bună, că doar n-o să ne războim pînă-i lumea. O să prindă ea bine mai încolo. Nikitin cu sîrbii lui o să se care în China, ori la japonezi... Tu să nu pleci ! Dar deocamdată oamenii zic că credinţa ta nu-i de trebuinţă... Ba o să-i şi încurce : cică, acu vor să se războiască.

— Chiar vor ?

— Fără asta nu se poate, Efimîci. Şi tu trebuie să lupţi. Zice-se că Tolceak a deschis şcoli anume şi-i învaţă pe moşieri ca... pe urmă... să ne strîngă... uite aşa !

Se strecură pe uşă ca o pată galbenă tot mormăind ceva nedesluşit ca un foşnet sec. În colţul de lîngă sobă, Nastasia Maximovna spăla oalele.

Kalistrat Efimîci umbla încolo şi încoace prin încăpere.

— Ăştia îmi cunosc toate gîndurile.

— Cine, Listratuşka ? întrebă cu duioşie Nastasia Maximovna.

— Ei... Oamenii.

— Păi cum să nu ţi le cunoască ? Altfel nici n-ar putea avea încredere în tine !

— N-am trebuinţă de încrederea lor.

— Atunci, ce-ţi trebuieşte de la ei, Listratuşka ?

...Mujicii se aşezau în front. Erau îmbrăcaţi în nădragi galbeni, din piele de oaie, pălării din pîslă de casă şi pîslari cu turetcile înalte, pînă peste genunchi. Chipurile lor erau arse, de culoarea cedrului, iar părul decolorat de soare, de un galben-murdar.

Se aşezau în front. Se încolonau. Mărşăluiau. Rînd după rînd. Lungi şi greoaie rînduri însoţite de mirosul acru-verzui de piele şi mlaştină.

Ochii le erau alburii ca sărăriile. Pe pieile de oaie se agăţase cetină, de parcă oamenii aceştia ar fi răzbătut prin desişuri neumblate.

Şi ca o enormă piele de oaie netăbăcită se întindea peste Munţii Tarbagatai cerul sfîşiat pe alocuri de colţii albi ai piscurilor.

— Atenţiune, drepţi !... La dreapta v-aliniaţi !...

Cu pas hotărît şi căutătură severă, Nikitin porni de-a lungul frontului. După el, zîmbind cu gura pîn-la urechi, venea roşcovanul.

Brusc, strident, ca atunci cînd arunci o foaie de tablă :

— Tovarăşi !

Fremătară mujicii. Înăbuşitele „o-o-o"-uri şi „a-a-a"-uri se topiră-n plopiş şi în taiga.

Iar el, ţinîndu-şi braţele uscate, negricioase, lipite de trup, arunca în mulţime cuvinte stăruitor repetate :

— Tovarăşi !... Primul nostru regiment!... Răscoala noastră !...

Ochii alburii, spălăciţi de soare ai mujicilor se înroşeau din ce în ce, ca tot atîtea răni sîngerînde. Tălpile lor late, năduşite, se propteau în pămînt cu nădejde. Mirosea a salivă îngroşată, cleioasă.

Sus de tot, deasupra taigalei, trecu iureş, înfiorînd tăriile, vîntul portocaliu al munţilor. Prinse din zbor un cîrd de cocori şi-i purtă ca pe nişte frunze uscate pînă dincolo de linia orizontului.

Descumpănit, Kalistrat Efimîci lăsă ochii în pămînt şi spuse către Nastasia Maximovna :

— Cum vine asta ?... Ce noimă are ?...

Dar nici inima lui, pe care o simţea crescînd în piept cît carul şi zbughind uşor din trup, topită, fericită, după mujicii aceia, nu lua aminte la cuvintele sale.

— Cum vine asta ?... Ce-mi pasă mie de ei ?... Ce ?...

XXV

Porucicul Mironov s-a mutat la Semion. În chilia unde stătuse Kalistrat Efimîci atîrnau acum hamuri şi piei de iepure. Cazacii au adus de la oraş teancuri de manifeste în limba kirghiză.

Cu nasul vîrît într-o hîrtie abia sosită de la oraş, Mironov întrebă :

— Unde-i bătrînul tău, Semioane ?

— La prisaca noastră din pădure. Sîntem neam de stupari.

— La prisacă ? făcu placid ofiţerul. Şi cînd se întoarce ?

— Cred că rămîne acolo peste iarnă.

Ofiţerul, rumen cum e scoruşul toamna, îl măsură pe Semion de la piept pînă la piciorul şchiop, chircit sub el ca un ciot şi mormăi ursuz :

— Bagă de seamă !...

Seara în aşternut, Semion tăinui cu nevastă-sa:

— Îmi pare că i-a venit o ţidulă de la oraş... despre tata. Că adicălea s-o dat cu răsculaţii...

— Da noi ce sîntem de vină ?

— Păi, o să zică că-i ajutăm pe zurbagii.

Laviţa de sus dintre perete şi sobă trosnea încetişor. Se auzea Ustinia smiorcăind a plîns în somn. Stăruia un miros greu de cuptor. Cu mişcări furişe, Agripina se dădu jos din pat şi intră tiptil în „casa mare“ unde dormea ofiţerul. Tălpile asudate i se lipeau de podeaua vopsită.

Suflînd cald în părul lui Semion, Feokla tălmăci îndată :

— S-a şi tîrît dincolo !... Zic să vorbim cu Gripina şi să-i dăm popii icoanele lu' tata... Şi popa o să-l înduplece pe ofiţer...

— Păcat de argintăria de pe ele. S-o scot, ce zici ?

— Ducă-se. Se prăpădeşte avutul, iar lui îi arde de icoane. Trebuie să le dăruim bisericii... Treacă de la noi. Poate aşa scăpăm.

Semion se perpelea în aşternut. Feokla îl înghionti cu cotul :

— Da dormi odată, Doamne iartă-mă !

Semion oftă.

— O să mă duc la tata...

— Ce face-e ? Hai, dormi...

— Să-i spun să vină înapoi. Că se duce de rîpă gospodăria.

— Vrei să te omoare zurbagiii ?

— Păi de ce ?

— Că l-ai împuşcat pe roşul ăla... Nu i-ai auzit pe flăcăii din sat ? Cum vin ai noştri, îi facem de petrecanie lui Semion.

Pe Semion îl trecură năduşelile şi aruncă pătura de pe el. Pe jumătate adormită, Feokla mai spuse :

— Trimite-l pe Mitka... Da tot degeaba... Nu-l lasă Nastasia pe bătrîn să plece...

Semion n-a închis ochii toată noaptea. Iar dimineaţa, după ce a dat apă la vite, s-a dus la popa Isidor.

Acoperind cu palmele lui late ochii unui cal, popa urmărea mişcările argatului care se apropia încetişor cu căruţa.

— Îl învăţ la ham... şopti el.

Calului îi tresălta burta cum tresaltă în vînt pînza cortului.

Semion veni mai aproape, ca popa să-l binecuvînteze.

— Vreau să dăruiesc bisericii icoanele lui taică-meu.

— Nu le iau ! îl refuză popa şi deodată stîrni în jurul lui o gălăgie, de parcă s-ar fi prăbuşit un copac cu trunchiul retezat.

— La o parte-e !... Urcă !...

Zvîrlind cu picioarele dindărăt, calul porni vijelie spre poartă. În căruţă, atîrnîndu-se de hăţuri cu toată greutatea trupului, argatul striga :

— E-he-hei! Fereşte-ee!...

Fornăind din nările-i căscate, ca de cal, popa porni spre casă.

— Nu le iau! repetă el în tindă, iar în „casa mare" precizǎ: Trebuie resfinţite!

— Îs icoane vechi...

— Or fi. Dar tu ştii ce-a făcut el cu ele? Nu ştii! Nici eu nu ştiu! Poate le-a pîngărit... Sau poate că nu...

— Bine, dar ele şedeau atîrnate acolo... care va să zică, îs sfinte.

Popa se lăsă pe divan şi-şi vîrî în plete mîinile verzi, noduroase:

— Adă-le să le resfinţesc, ce să-ţi fac!... M-aţi omorît, nici nu mai pot să mă rog. Adă-le...

Dmitri zăcea beat în podul cu fîn. Cînd îl văzu pe Semion că se urcă la el, bolborosi cu o voce putredă ca un lemn înecat de apă:

— M-am pilit, frăţioare... Nu ş' nici eu de ce dracu am băut... Îşi şterse cu mîneca lacrimile murdare ca ciupercile alea mici, spurcate, şi urmă: Nu pot munci, Senia... Gîndeam că după ce... cinci ani... în şir! O să vin acasă şi-o să m-apuc de muncă... Dar nu pot...

— Ieşi afară de te răcoreşte.

Dmitri sări în picioare şi strigă răguşit, cu gesturi mari:

— Eu, frate, nu mă tem de nimic!... Aşa să ştii!... Ţi-oi fi închipuind poate că m-am speriat...

— Atunci, du-te la tata, aruncă într-o doară Semion.

— La cine ?

— La Listrat... La răzvrătiţii ăia... Spune-i să vină acasă. Că dacă-i drept ce vorbeşte lumea că Listrat Efimîci s-a dat cu răzmeriţa, noi doi am dat de dracu.

— Să ştii, frate : mie nu mi-e frică ! O fac şi p-asta ! Mă duc. Iar de păţit, o s-o păţeşti numai tu, că eu — ce ! Eu mă bag la miliţie. Pe leafă ! Ştiu să trag... Stînga 'mpe' jur ! 'Na-in-te, 'arş !... Stînga !...

XXVI

...Sufletul meu ca norii învăluie cerul, ca al ierbii covor pămîntul cuprinde. Ochii mei sînt galbene focuri, călătoare sînt, păsări ; iar vîntul cel verde ce duce pe aripi miresme de pajişti, mi-e glasul.

Am poposit lîngă fiece inimă cu rîsu-mi şi plînsu-mi. Inimi în care-s hăţiş, şi nisipuri, şi bălţi cu-ameţitoare miresme.

Sapă peştele dîre în mîlul din ape. Iar apa brăzdează ţărîni ostenite.

Ce de stînci se afundă în nouri ! Ce de zade-s pe stîncile-acelea !

Alelei, voi, munţii mei, Munţii Tarbagataiului ! Alelei, frate lupane, lupane roşcovane !

Apropiatu-mi-am buzele de inima voastră.

XXVII

Cineva suie încet povîrnişul. Are pe umeri o raniţă galbenă şi în cap un chipiu de soldat.

Ăsta ce mai caută? Că doar o singură potecă duce la fermă.

„Şpion“ — îi dete prin gînd roşcovanului. Se piti în dosul unui măceş şi cînd auzi frunzişul foşnind sub paşii celuilalt, ieşi din ascunzătoare şi ridică arma.

— Stai!

Celălalt îşi netezi mustaţa zburlită sub obrajii puhavi, pămîntii, îşi săltă raniţa şi răspunse:

— Stau! Nu credeam să dau peste careva, da văd că aţi pus pază, cum scrie la carte. Halal vouă!

— Un' te duci?

— Unde să mă duc? La Listrat Efimîci, băiete.

...Măceşul cu roade vîrtoase şi roşii ca sîngele. Miros de frunze jilave, putrede. Şi pietre — sărace şi îndărătnice cum e mujicul.

Roşcovanul îşi potrivi centura şi întrebă:

— Şi ce treburi ai cu el?

— Treburi de familie. Îs feciorul lui, Mitri.

— Aha! Care va s'zică, ai venit să-l vezi pe tătîne-tu. Foarte frumos. Mînă înainte, Mitiuşa. Hai să te duc eu.

Rîde în barba-i galbenă. Frunzişul poleieşte munţii cu aur. Cărarea se curmă într-un hău în care se zbate şi năzuieşte-n sus trupul albastru al unui pîrîu.

— De ce-ţi părăseşti postul ?

— Mai dă-l păcatelor de post ! Mai bine mă duc după fîn. C-or fi venit de-amu vacile.

— Halal disciplină !

— O să spun că te-am luat prizonier. Ce zici, deşteptule ? Dacă am luat un prizonier, trebuie să-l duc, nu ? Voi cum aţi ieşit cu fînul anul aista ?

— Binişor. Şi a fost şi vreme uscată, aşa că n-a putrezit de loc. Da voi ?

— Cît s-a făcut au pîrjolit cazacii. Da a fost un fîn, mă frate-miu, grîu ! Cum nici bătrînii n-au pomenit. Să-l mănînci, nu alta.

— Auzi că la Kopai a crescut la iarbă...

— Păi, acolo şi albina-i cît vrabia.

La fermă, între izbe şi hambare — corturi, furgoane cu coviltir de pîslă, vite şi cai rătăcind peste tot. Ascunşi pe după furgoane, nişte băieţandri se apropiau tiptil de cai ca să le smulgă din coadă păr pentru laţuri. La fîntînă se ciondăneau cîteva femei.

— Sat în toată legea ! se miră Dmitri.

— A, sîntem grozavi. Numai Kuzka cîte parale face.

L-a dus pînă în prag. Aici îşi scoase şapca descoperind o chelie roz. Roz îi erau şi ochii, în care se citea mulţumire.

— S-auzim de bine, Mitiuşa !... Plecăciune lu' popa Sidor. Bun popă şi băftos la stupărit.

Din casă se auzi glasul lui Kalistrat Efimîci :

— Bună, Mitea. Ce vînt ?

— Am o vorbă cu tine, tată.

— Stai să ne pună mai întîi samovarul. Nastasiușka !

Nastasia Maximovna se mișca cu pași moi și repezi aplecîndu-se ușor, de parcă ar fi cules poame. Fusta— roșie, sînii — ca două puici de fluierar doborîte de alice.

— Cum merge gospodăria ? se interesă Kalistrat Efimîci.

— Prost.

— De ce ?

— Au cartiruit la noi un ofițer, bagă-n el, ceva de speriat. Vrea numai pasăre. De voie, de nevoie, musai să te duci la vînat. S-a gîndit Semion să facă negoț, da-n tîrg nu mai sînt oamenii pe care-i cunoștea și pe veresie nu dă nimeni. Și cu ce să plătești, că știi și matale ce cîștig avem !... Apoi, o fătat Beleanka, da dă lapte pe sponci, o fi deocheat-o careva ! Jale, ce mai, să-ți iei lumea în cap.

— Am auzit că iar au pus dări.

— Vai de capul nostru. Zice să plătești din urmă taman din nouă sute paișpe. Mort-copt ! Da de unde parale ?!

— Greu.

— Păi, eu ce zic...

Nastasia Maximovna oftă. Kalistrat Efimîci îi aruncă o privire și se ridică dintr-o mișcare de pe laviță.

— Și de ce zici că ai venit ?

Dmitri își puse și-și scoase iar chipiul, ochii ce-i jucau iute în cap, ca la o sălbăticiune, se împăienjeniră.

— Să te iau de aici.

— Ei, na !...

— Ajunge cît ne-ai făcut casa de ocară. Întoarce-te. Dacă-i vorba p-aşa... să vie şi Nastasia... Deschizîndu-şi larg gura mare şi cenuşie ca mantaua de pe el, urmă cu înfrigurare : Haidem ! Că am ajuns de rîsul satului — cică te-ai dat cu banditii, cu ucigaşii ! Avem, slava Domnului, familie !...

În casă mirosea tihnit a pîine. Soarele de jar şi aur se tolănise în voie pe laviţele largi.

Rostind apăsat cuvintele, de parcă le-ar fi lipit cu răşină, Kalistrat Efimîci răspică :

— Degeaba. Nu plec. Trăiţi fără mine.

Dmitri scutură furios din cap şi trecu, tropăind, lîngă uşă, să-şi stingă ţigara.

Poticnindu-se de prag, intră roşcovanul Naumîci.

— Bună. Haide, Mitiuşa, eşti arestat ! Scurt !

— Unde ?

— La statu-major. Să te judece.

Dmitri îşi smulse chipiul şi începu să ţipe :

— Nu vreau să mă judec ! Nu recunosc guvernul vostru ! Ce fel de judecată-i aia ?

— O să-ţi spuie acolo. Hai ! Şi nu mai urla aşa, că mujicii noştri-s băieţi veseli, poate te iartă.

XXVIII

Mujicii şedeau pe hamuri. Feţele lor erau de un verde-şters, ca muşuroaiele din taigaua băl-

toasă, iar privirea, nepătrunsă şi ascuţită ca rogozul.

Aceleaşi piei atîrnau pe prăjini. Mirosea a sudoare de cal.

Nikitin întrebă :

— Numele ?

— Dmitri Smolin, răspunse Dmitri ca la raport. Din comuna Taliţa, plasa Aleisk. Numai că eu...

— O să spui pe urmă. Tovarăşe Mikeş, ce acuzare îi aduceţi ?

Sîrbul se depărtă cu un pas de peretele verde-albăstrui lîngă care stătuse. Era îmbrăcat cu o cămaşă trandafirie înflorată cu cusături, iar de după centură i se zbîrlea mînerul unei grenade. Oamenii zîmbiră amuzaţi. Cu o mînie care părea jucată, spuse :

— A ucis !... Da, da, omuleţ mititic ! Ucis ! Luat patrrru zece rruble, poarrta rreparat !... Asta ticalos, secatura !... Eu este ispravit.

Fu o explozie de rîs.

— Halal vorbitor !...

— Ispravit !...

Sîrbul se aplecă şi, cu un gest, de parcă ar fi frămîntat ceva, adăugă apăsat :

— Împuşcat !!... Asta secatura...

Fălcile colţuroase ale lui Dmitri se muiară în sudoare. Mîna îi zvîcni singură de-a lungul trupului spre cozoroc, scăpără din călcîie.

— Tovarăşi !... Fraţilor !... N-am fost eu ! Semion ! Frate-meu ! Şi doar i-am spus : Dă-le banii !... Să-i aducă aici, vouă. Doamne, iar-

tă-mă ! N-a vrut !... Da eu ?! Sfinte Dumnezeule !

Fără să se uite la el, Nikitin spuse :

— Cetățene Smolin, aveți cuvîntul.

Dmitri tăcu. Își trase în sus mînecile ude de năduşeală si se aşeză pe lădoi. Numai picioarele continua să și le mişte dezordonat.

— N-aveți nimic de spus, cetățene Smolin ? Aveți cuvîntul...

Fălcile late, crăcănate parcă, ale lui Dmitri se mişcară nevolnic. Oamenii întoarseră capul ca de la ceva ce miroase urît.

Atunci Kalistrat Efimîci vorbi cu glas stins :

— O să spun eu, Nikitin. Uite, l-ați zăpăcit de tot.

Mujicii tuşiră, scuipară, încuviințară.

— Spune, Listrat Efimîci !

Ochii lui întotdeauna fermi se întunecară. Trupul masiv și negru cum e glia primăvara împinse cît colo banca. Întinse spre oameni brațele-i tari și păroase. Glasu-i din adîncul ființei îți încrîncena carnea.

— E doar feciorul meu ! O să gîndiți că vă prostesc și de aceea n-o să mă credeți. Da vă spun : nu el, nu el a ucis. Nu vă încărcati sufletul cu un păcat. Ălalt a ucis, nu ăsta !... Mie mi-e totuna ! Nu-i am la inimă pe nici unul și am plecat de la ei — mi-au întinat sufletul ! ...Dar, pravoslavnicilor, de ce să luați de pomană viața unui om ?

Dmitri izbucni în țipete pițigăiate, neomeneşti. Întinzîndu-şi fața udă şi puhavă spre întunericul

albăstriu de lîngă masă, bălmăjea ceva neînțeles. Ca niște bolovani din puhoi se deslușeau doar cîteva vorbe.

— Excelența-voastră... Excelența-voastră...

Nikitin se uita la oameni.

— Mai bine ieși, Kalistrat Efimîci.

Negru și rece ca apele iernii îi era glasul. Și, departe, de gheață erau ochii păroși ai lui Kalistrat Efimîci.

— Nu ies ! Vreau să știu cine o să-l omoare pe feciorul meu.

Dmitri strigă ca trezit din somn :

— Tătîne !

Dintr-un colț, un glas îl căină :

— Tot nu-l mai învii !

Ieșiră cu toții în curte. Statul-major ținu sfat lîngă o căruță. Apoi, sub peretele mohorît și vrăjmaș al hambarului, Nikitin dădu citire unei hîrtii — o coală rece și tare ca o lamelă de zăpadă împietrită de ger.

„Din ordinul statului-major provizoriu al trupelor revoluționare... pentru uciderea mișelească a luptătorilor revoluției... la moarte prin împușcare."

Mîinile lui Dmitri sînt reci și nădușite. Pieptul i se zbate spasmodic. Genunchii tremură, de parcă și i-ar scutura de noroi.

— Mă fricosule ! făcu mujicul cu arma. Ține-te ! Nici dobitoacele nu se udă cînd le duce la tăiere. Și întinzîndu-i o bărdacă cu rachiu de casă : Bea să-ți mai vii în fire !

Cu mîna-i lungă, fierbinte, Nikitin atinse uşor mijlocul lui Kalistrat Efimîci, şi spuse cu o voce mai groasă ca de obicei :

— Nu te mai frămînta, Efimîci ! Nu se poate altfel.

Celuilalt îi luceau dinţii cum luceşte brăzdarul în ţărîna neagră. Vîntul galben îi răsuci viţioanele bărbii lungi, negre şi un laţ se răsucea să-i gîtuie glasul în horcăiala morţii :

— Ştiu !... Da dacă eu ţi-s o piedică, de ce-l înlături pe feciorul meu ? Eu tot nu plec de lîngă tine, priceput-ai ? Aşa că mai bine ucide-mă dintr-o dată.

— Nu te mai frămînta.

— Omoară-mă dintr-o dată, zic ! De nu, îţi găseşti beleaua cu mine !... Mă doare — îi feciorul meu !

Mantaua-i gălbuie şi largă ca frunzarul plopului. Trupul pe care-l îmbracă se înalţă, se întinde. Ochii au o privire nestrămutată şi adîncă cum e taigaua...

— Nu ştiu pentru ce a venit. Mai bine nu venea ! Da cineva a fost ucis şi trebuie să plătim cu omor. Şi vom omorî !

Kalistrat Efimîci se depărtă fără drum, ca elanul îndoind şi rupînd ramuri, luînd hăţişul în piept. Pămîntul galben vuia sub picioare, dar şi mai avan era vuietul inimii.

— Cu mîna ta ţi-o faci ! Dă-i drumul.

— Nu pot !

Crescînd parcă din mantaua lui verde, Nikitin părea un copac uscat în picioare. Pămîntul trist

răsufla miresme amare, străine. O pală de vînt trecu prin tufişuri ca o vulpe galbenă.

Înhăţă fără veste o cracă frîntă de pin, o smulse, o desprinse de trunchi şi izbi cu năduf tufărişul. Şi dă-i, şi dă-i.

Trosnind năbuşit, aşchii tăioase zburau în jur şi se înfigeau în pămînt. Craca se rupse şi din inima ei curse făina, şuviţă şerpuită.

Nikitin îşi dezdoi spinarea costelivă şi se îndreptă cu pasul măsurat spre hambar.

— Sentinţa a fost executată ?

Oamenii jucau cărţi scuipînd ţîşnit în răstimpuri. Roşcovanul ţinea banca. Aşteptă să se termine turul şi în timp ce făcea cărţile, răspunse :

— Obligator !

Punînd jos pachetul ca să-l taie careva, întrebă :

— Nikitin, îţi dau şi ţie o carte ?

— Nu.

— Cum vrei... Banca — patru kerenci !... Care merge ?

XXIX

Fierbea aţîţarea în ochii oamenilor duri cum e stînca — o stîncă ce înfruntă vînt şi furtună. Buturile groase, enorme ale munţilor abureau în soare.

Vorbea roşcovanul Naumîci :

— Mă fraţilor, s-au strîns la kirghizi cîtu-i frunză şi iarbă. Într-o singură săptămînă ! O să fie o sărbătoare, pe cinste.

De după văi şi de după Munţii Tarbagatai şuvoiau kirghizi spre Kopai.

Iar de dincolo — din taiga, din codri, din văi — veneau colonişti şi kerjaci, aşezaţi din vechi prin acele meleaguri.

Naumîci plutea printre căruţe, cotigi şi furgoane ca o uriaşă floarea-soarelui. Şalvarii şi poalele mantalei îi erau mînjite cu dohot.

— Mă fraţilor, s-a hotărît ca baigaua să se ţie de Pocroave ! De azi într-o săptămînă !... Daţi-i zor !

Atelajele grele muşcau cu poftă din pămîntul gras şi moale ca un cozonac. Legănîndu-şi alene crupele, ca ameţiţi de băutură, caii bine hrăniţi bătătoreau potecile de munte.

Ca aurul clincheteau potecile, ca aurul clincheteau tufişurile.

— Vii, Kalistrat Efimîci ? întrebă cu blîndeţe roşcovanul.

— O să viu.

Roşcovanul se răzimă cu pieptul de căruţă şi stărui, lungind vorbele :

— Să te duci, poate o să ne prinzi bine acolo.

— Eu, mă ?

Ochii roşcaţi cuprinseră într-o uitătură toată căruţa. Răspunse cîntat :

— Chiar tu ! Ce ! E la mintea cocoşului ! Mi-a dat mie ceva prin gînd. Ce zici, vii ?

Îl sprijini de braţ cînd coborî din căruţă, de parcă l-ar fi cîntărit, şi spuse mulţumit :

— Atîrnă greu ! Ăsta are minte, nu glumă !

Cotigile şi căruţele se cufundau ca nişte peşti uriaşi în valea ce se vedea ca o spumă gălbuie, şi ca nişte alge erau arborii ce se vălureau jos de tot, muiaţi în purpură şi aramă.

— Hai să te vază semeinicii [1].

Geme căruţa sub ei. Părul lor alb e ca un maldăr de cîlţi. Sumanele-s ca nişte saci rupţi şi parcă nu pielea, ci o pîslă sură se străvede prin găuri.

— Hai, semeinicilor !... Uite aici.

Dinspre moşnegii aceia venea un suflu aspru de vechi. Ca freamătul iniştei erau glasurile lor domoale.

Unul din ei întrebă :

— Tu eşti Kalistrat Efimîci ?

— Eu, moşule.

Nu-l prea ajuta vederea. Bătrînul căscă un ochi spelb, cărunt şi el, se zgîi, şi ochiul se scufundă iar în fundul găvanului.

— Veghează, Kalistrat Efimîci !... Noi venirăm ca să ne dumirim cum îi cu răzmeriţa aiasta. Ţine rînduielile gospodăreşti, să nu ajungă norodul în sapă de lemn.

Suspinară o dată cu toţii, cum mai uşor nici un prunc n-ar suspina.

— Oamenii cad lesne în ispită. Dreptu-i ce spune lumea, că le propovăduieşti legea veche

[1] De la *semeiskie* — populaţie rusă la răsărit de Baikal.

şi le spui că-i credinţă nouă ? Aşa le trebuie, dacă se leapădă de ce au apucat din moşi-strămoşi.

Căruţa se depărtă încovoindu-se sub povara anilor mulţi. Bătrîneţele trăgeau spre glie.

Un hohot de rîs învolbură roată barba roşie şi, încurcîndu-se în leasa părului, deveni şuierător.

— Acu ai priceput în ce stă puterea !... Da noi ce păzim aici ?!... Auzi, cică fără bătrîni nu se poate. Sau că numai bătrînul înţelept rînduieşte cum e drept.

Îl călăuzi pe Kalistrat Efimîci printre căruţe. Pămîntul miroase a dohot, iar căruţele a muşchi de toamnă, subţiri ca pînza de păianjen. Roţile negre păreau ochi nemişcaţi de fiară.

— Unde mă duci ?

— Vino să-ţi mai arăt ceva. Uite cum vine mujicul.

— Nu trebuie... Nu vreau.

Barba se trase iute înapoi. Piciorul se poticnise de o căruţă.

— Nu vrei ? Ţi-e frică ?

Kalistrat Efimîci abia se stăpîni să nu se răstească la roşcovan. Se întoarse tăcut la căruţa lui.

Lîngă căruţă — roşcovanul, stînd la taifas cu Nikitin :

— O să durăm acilea o cale ferată cu toate cele de trebuinţă, spunea roşcovanul.

Iar Nikitin :

— Aşa o să facem.

— Categoric ! Iar la listaranul gării să vîndă votcă de trei mii de grade.

— Kalistrat Efimîci, noi doi va trebui să rămînem în căruţă, glăsui Nikitin.

— Cînd ?

— Cînd, cînd ! se înciudă roşcovanul, care se tot fîţîia în jurul căruţei, cercînd osiile, hulubele. La baiga. Statul-major a hotărît ca pe nacealnicii şi pe ăilalţi care-s mai de frunte să nu-i scoatem în lume. Foarte simplu. Că-i umflă cazacii, de-aia !

— Şi ce, din căruţă nu poate să te ia ?

— Om pune la căruţă poclit din pături cu o bortă, sau, cum s-ar zice, deschizătură. Stai şi priveşte. Şi-o vadră de rachiu ca să nu vă înăbuşiţi acolo... Bea !

Pînă la urmă Kalistrat Efimîci tot a plecat cu Nikitin la baiga.

Duruie drumul tăiat în piatră. Mai anevoios e drumul din cuget, greu să te caţeri, greu să te uiţi înapoi.

Taci şi suie. De nu, eşti pierdut : te paşte prăpastia.

Pavel-ologul atîrna de gîtul calului ca un uriaş scaiete. Părul lui subţire era aidoma pufului şi vorba îi era atît de uşoară, că o lua vîntul înainte de a-ţi pătrunde bine în ureche.

— Dă-i dracului, Listrat Efimîci, pleacă de la ei. Eu înţeleg prea bine ce vrei, neică. Dar să ştii că nu-i chiar atît de uşor...

Întinse dîrlogii, se săltă pe mîini în şa, potrivi ibînca.

— Prostovanii-s nişte ticăloşi. Ce să-ţi pui mintea cu ei ! Ştii ce ? Vino mîine la mine. Îţi fac rost de un cal şi te duc de-a dreptul la bai. Acolo-i trai. Iei şi muierea cu tine.

— Nu vreau.

Dînd din gură, ologul trăgea şi de dîrlogi şi se pomeni intrat cu cal cu tot în tufărişul rozgălbui. Şi foşni tufărişul :

— Rău faci, Efimîci...

După un timp, cînd amurgul ajunse căruţa, se apropie Pavel şi întrebă, scărpinîndu-şi calul între urechi :

— Ce zici, Mikitin, cînd îmi vine şi mie rîndul să-ţi trag un picior peste bot ? Cum mi-ai tras şi tu.

— Cînd ţi-or creşte picioarele la loc.

— Ba mai devreme-ee-e ! Mikitin, mai devreme-ee-e !

Ridicîndu-se deasupra căruţei, braţele lui Pavel ce ieşeau, lungi, din mînecile-i zdrenţăroase, păreau că întind fiecare cuvînt :

— Mai devreme-ee-e, Mikitin, mai devreme-e !... Apuc eu ziua aceea.

Căruţa tîrăşte după ea întunericul masiv, siniliu, învăluit în vaporoasa spumă a lunei. Alte sloiuri albastre de beznă şuşuie de o parte şi de alta a drumului, iar şi mai departe, sînt grămădite alte sloiuri.

Drumul nu miroase a munte, ci a jarişte, iar vîntul cenuşiu-roşcat, a coajă de plop.

Kalistrat Efimîci tace.

În capul căruţei e înfipt ca un ciot un omuleţ, iar de la el se întind două cordeluţe spre căpiţa întunecată ce aduce a cap de cal. Căpiţa forăie.

Din spate se auzi glasul lui Nikitin :

— Trebuie împiedicaţi să treacă la fapte. Tu pentru ce te duci ?

— Ca să mă uit, flăcăule. Baiga îi în fiecare an. Pe vremuri mă luam şi eu la trîntă...

— Iar acum ai de gînd să stai pe cotlon ?

— Da ce „Lisia Zaimka" e cotlon ? M-am băgat în vatra încinsă.

Kalistrat Efimîci dădu la o parte pătura cu care se învelise şi dibui pe întuneric genunchii lui Nikitin.

— Mă, Mikitin, nu mai face pe prostul...

— Mai departe ?

— Ce, crezi că-s copil ? Mă laşi să-ţi grăiesc o dată din inimă ?

— Spune.

Fînul gros cît o plapumă se mişcă răspîndind sub coviltir suflarea plină, înmiresmată a pămîntului.

— Nu-i lăsa pe oameni să tabere pe kirghizi. Să privească cît le-o plăcea şi pe urmă să se întoarcă fieşcare la postul lui. Fără vărsare de sînge. Ce, nu-ţi ajunge cît a curs ?

Şi urmă Kalistrat Efimîci :

— Mă flăcă-ăule ! Ştii şi tu ce o să fie — or să dea foc ! Or să fure vite ! Or să omoare oameni.

— De aia mă şi duc, să-i împiedic.

Căruţa gemea din toate încheieturile. Ciotul din faţă aruncă o privire peste umăr, îşi suflă nasul şi se întoarse la cordeluţele lui.

— Ba o să-i laşi, Mikitin, o să-i laşi.

— Nu.

— Mi-ai omorît feciorul... O să te iert ! Da tu vrei să momeşti toate împrejurimile în răscoală. Te văd eu !...

Nikitin aruncă scurt, ca atunci cînd cade un fier :

— Stai !...

— Trru-uu ! făcu prelung ciotul.

Nikitin îl luă pe Kalistrat Efimîci de umeri şi-l întoarse cu faţa înapoi.

— Vezi ?

Pe clinurile şi povîrnişurile acoperite cu vegetaţie tînără de un malachitiu şters zdrăngăneau, venind ca bolovanii la vale, sloiurile întunecate ale căruţelor. Urla tufărişul şi hăuleau munţii îngînînd neţesălatele cîntece mujiceşti :

Hei, hei, tu,
Vulpe, vulpiţă,
Hermelină
Cu albă blăniţă...

Pămîntul duruia îndesat. Din curmătură venea iz sărat de soloneţuri. În depărtare licăreau anemic focurile portocalii ale kirghizilor.

Nikitin îşi trase mîinile şi se întinse în fîn.

— Roagă-te lui Dumnezeu să ne întoarcem.

— Eu ?

În loc de răspuns, Nikitin se vîrî cu capul sub pătură.

Ciotul cenuşiu-brun din faţă moţăia. Hăţurile atîrnau moale. Pata violetă a căruţei se prăbuşea în prăpastia drumului.

Agăţat cu degetele-i păroase, fierbinţi, de codîrlă, Kalistrat Efimîci privea în urmă. Vedea.

Căruţele cîntau. În cîntecele acelea zise de glasuri tunătoare cum e răgetul fiarelor, erau auielile taigalei. Din ierburi, din munţi veneau mirosuri de sălbăticiuni care te făceau să-ţi ascuţi auzul şi văzul.

XXX

În „casa mare" mirosea a seu de oaie. Aşa cum şedeau turceşte pe pături de pîslă, baii graşi şi scunzi semănau cu nişte iurte. Cîţiva băieţaşi — *balanci*, călcînd neauzit cu cizmuliţele — *icighi* verzi, netălpuite, de saftian, aduceau carne de berbec pe funduri de lemn.

Lui Mironov nu-i venea la-ndemînă să şadă aşa şi de aceea îşi aduse din bucătărie un butuc.

Un bai cu faţa turtită şi lătăreaţă ca un lac de stepă zicea, dînd drumul la brăcinarul de la şalvari :

— Rău docament acum estem. Înainte hîrtia gros ca lemnul, şi picetea cît strachina. Ala bun docament. Fromos !

Trecu hîrtia printre degetele-i soioase şi o lăsă să cadă pe pătură.

— La noi trebă ordin mare : tu kîrgîz luat domenii de la colonist, tu colonist — marş la Rusia ! Aşa ordin treba !

Bucăţile de seu alb, fiert, lunecau printre degete drept în gură. Bucăţi de grăsime păreau şi ochii înceţoşaţi de băutură şi sătui.

Semion desfundă nişte bere.

— Cîţi djighiţi o să ne daţi ? întrebă Mironov. Ai noştri au luat Permul şi s-apropie de Veatka !...

— Perm frumos *kala* — încuviinţă baiul Djausei. Popor gras, pentru ce luptat ? Dacă Perm luat, djighit venit la voi. Poate toţi de la gherman-război venit, multa !

Baiul Koşkir slobozi un rîgîit, îşi mîngîie bărbia uscată şi tare ca oblîncul şeii şi-i întări spusa :

— O să fie baiga. Care multe djighit venit, toţi la tine venit. Dacă rasboi — rasboi. La djighit place rasboi !

În bucătărie Agripina aţîţa samovarul. În cotruţă, ţinînd întinse picioarele-i umflate, dormea Ustinia. Semion se împiedică de picioarele bătrînei şi drăcui.

— Mitri nu s-a întors încă ?

— Nu.

— Că doar n-o fi rămas la răsculaţi ?!

Feokla ştergea duşumelele lîngă prag :

— Uite ce glod au adus nespălaţii dracului.

Era şolduroasă ca o căpiţă ; trecînd pe lîngă ea, baiul Koşkir rîgîi şi înghiţi în sec.

— Bun *toi*[1]. Apiţer Miroşka bun !... Gras muiere !...

Seara, chercheliţi de bere, baii au prins a cînta cu glasul legănat şi ascuţit ca vîntul de stepă. Mironov umbla de colo-colo între ei şi spunea mişcîndu-şi anevoie limba, cum ai lopăta clisa :

— Un bunic al meu a fost feldmareşal şi-a ţinut o nepoată a lui Suvorov. Voi sînteţi nişte dobitoace...

— Advărat, advărat, încuviinţau baii.

Doi ofiţeri adormiseră îmbrăţişaţi lîngă pat. Baii i-au făgăduit lui Mironov să-i dea un cal. Baiul Koşkir îi arătă o şa cu ferecătură de argint.

— Una sută ţari adevăraţi am văzut, şi o gramadă de ţari de-acum. Îţi dau şaua — dă-mi o muiere să mă culc cu ea.

Mironov, căruia i se pleoştiseră beţivăneşte bufanturile pantalonilor de călărie, se tînguia :

— Cît mă chinuiesc aici ! Pe front aş fi ajuns general...

— Advărat...

În momentul acela apăru în prag primarul cel mucalit cu ochii de cicoare şi-i făcu semn lui Semion să vină pînă afară.

— Răzvrătiţii i-au făcut seama lui Mitri. Şi au trimis vorbă că dacă vreţi să-l îngropaţi creştineşte, puteţi să-l luaţi. Că ei n-au popă.

În curte jelea sfîşietor Daria. Bocetul răguşit al Agripinei era ca o tuse.

[1] Ospăţ.

Semion întrebă posomorît :

— Ce-au avut cu el ?

— Ştii, cu roşul ăla pe care l-ai împuşcat tu atuncea... Răsculaţii zic că Mitri... şi l-au mîntuit.

— Da tata ?

— Listrat Efimîci ? Nu se ştie. Ei, o să te duci ?

— Nu mă omoară ?

— Ba da. Mai bine trimite un băiat. Cît o să dai ?

— Las' că plătim noi.

— Găsesc eu unul.

Lăţos şi lărmuitor ca un cedru ce se prăvale, popa Isidor venea într-o mîitură. Opri scurt căruţa, de parcă ar fi vrut să spintece calul cu zăbala.

— Ho-o ! Ce umbli aşa năuc ? E adevărat că l-au omorît pe Mitea ?

— Adevărat.

— A fost băiat vesel, Dumnezeu să-l ierte !

Fluturîndu-şi braţele noduroase deasupra calului şi a căruţei, buciumă cu un glas ce părea că acu va prinde căruţa şi o va ridica în văzduh.

— O să mă rog, fătul meu, o să mă rog ! Gratis. N-o să-i iau un ban. Dacă vrei, o să slujesc şi parastase.

Calul popii, acoperit cu un păr verde de un lat de palmă, avea picioare scurte ce scurmau într-una-n ţărînă.

— Roiesc albinele, fătul meu ! Grozav mai roiesc ! Da... Mi-au trimis o hîrtie — care vrea să se înscrie în legiunea Sfintei Cruci.

Calul parcă a dispărut, şi popa Isidor acoperă totul. Vuieşte şi bubuie. Căruţa pare cît casa, roţile cît uşa.

— Du-te chiar acu la biserică şi pune-l pe paracliser să facă cele cuvenite. Cînd s-o crăpa de ziuă, vin şi eu. Ai la mine cinci chile de miere, să faci pomană de sufletul răposatului. Fie iertat !

XXXI

Koionok, Koionok, unde ţi-e bidiviul de azur, cu spinarea ca şarpele în miezul de vară şi copite ce scapără puzderii de stele ?

S-a dus duhul în Munţii Abakanului şi viforul nămeţitu-i-a urmele.

I s-au uscat tamburinei *obicile*, gurguiele ţîţei.

Iată cum s-a întîmplat :

Au venit la şamanul Apo cîţiva djatacinici — calicii calicilor. Le atîrnau peticele — zdrenţele putrede, ca frunza iarna.

Au venit şi au spus :

— Ak-urus — rusul alb, are de gînd să întocmească o oaste mare din djighiţi, care să bată război prin părţile Iugorskului. Iar Kozîl-urus — rusul roşu, nu vrea să se înjghebe această oaste.

Apo răspunse :

— Să nu se ducă djighiţii la oaste.

Şi au zis djatacinicii :

— Noi sîntem oameni săraci, herghelii n-avem, cumîs nu bem, — numai *airan* [1]... Primăvara, cînd se coseşte iarba, pe noi nici nu ne întreabă.

Şi a răspuns Apo :

— Oamenii trebuie să trăiască în pace. Iarba-i grasă, vitele tot mai multe. Nu trebuie război. Războiască-se rusul.

Şi-au spus djatacinicii :

— Şi pe noi tot aşa ne taie capul, că nu trebuie război. Dar zicea ak-urusul : du-te la război, şi ale tale să fie pămînturile. Şi vite o să ai de o mie de ori mai multe. Ce-i de făcut ?

I-au pus lui Apo un beşmet — caftan scurt matlasat — din mătasă albastră şi i-au strîns pîntecul supt cu o cingătoare ferecată în argint.

Şi a zis Apo — şaman între şamani :

— Vitele multe înseamnă fericire. Vitele puţine înseamnă moarte. Pe pămînturile alea sînt vite multe. Bine, să mă mai gîndesc.

— Gîndeşte-te, au spus djatacinicii.

Şamanul aduse din iurtă cenuşă în sită, stropi pămîntul dintr-un ceainic cu ciocul albastru şi se culcă pe o velinţă sură chenăruită cu roşu-aprins. Gîndea.

Rătăcea şamanul Apo, prinţ între şamani, prin taiga rătăcea. Aprige sînt iazmele taigalei şi iazme aprige a venit să ispitească. Mai străş-

[1] Lapte acru subţiat cu apă.

nicindu-le cu fierul, mai bătînd daireaua, mai zornăind strunele *topşurei*. Iazmele trebuie luate din scurt ca şi oamenii.

Peste toate duhurile cel mai mare e Erlik-han ; peste toţi şamanii— şamanul Apo.

Aşa trebuie ! Aşa să fie !

Taigaua întomnată mirosea a jilav şi a putred. Ierburile jilave plîng (cine vrea să moară ?).

Un copac, un copac bătrîn (care poate îl cunoaşte pe Erlik-han încă din leagăn) zuruie, degeră.

Zi-i toamnă...

Se rugau sfielnic de şaman.

— Gîndeşte !

Spiritele se tem de fier : al şamanului, atîrnă la brîu — plăcuţe de fier, iar între buzele-i zbîrnîie un *kobîz* [1] de oţel.

Ca să-i înfrunţi pe ruşi, trebuie să chemi duhuri de seamă într-ajutor. Duhuri mai mari ca taigaua — taigaua să le pară păiş ce şuşuie şi se frînge sub talpă. Aici Tengrihii — duhuri mai slabe — nu pot face nimic, şi nici ongonii — sufletele bunilor şi străbunilor — n-ar fi de mai mult folos decît nişte vreascuri ude la aţîţat focul.

Ce duhuri să cheme pentru a-i înfrunta pe ruşi ?

Se şiştăvesc pajiştile şi năpîrlesc de iarbă cum năpîrlesc caii de rapăn.

[1] Drîmbă.

Şi vîntul e aici furios, rusesc, şi-şi flutură ameninţător barba roşie.

Umblă şamanul — se agaţă caftanul de tufişuri, tufişul agaţă caftanul. Toţi, pînă şi pomii au nevoie de şaman. Şi e un şaman vajnic, puternic — ca o revărsare de ape, ori ca gerul năprasnic.

De aceea îl şi cheamă Apo. Un nume tare cum ai zice armă, cum ai zice votcă.

E greu să îndupleci toate duhurile.

Şi cuvîntă Apo în aul :

— O să fac *komla* — vrajă mare. Goni-voi după duhuri cu fierul, cu criţa şi cu gîrbaciul şi le voi strînge grămadă, voi băga frica în ele şi atunci le voi descoase. De frică or să spuie adevărul.

Şi au răspuns şamanului *aksakalii* — moşnegii cu bărbile ninse :

— Mare e Kutai-Allah, mare e Mahomed, profetul său. Dar Allah i-a părăsit pe kirghizi. Fără Dumnezeu sîntem ca pruncul fără lapte. Cheamă şi înduplecă, Apo, vechile duhuri.

— Zeii străvechi sînt graşi şi odihniţi de atîţia ani de cînd nu i-a tulburat nimeni. Allah însă a obosit şi nu vrea să mai ştie de kirghizi. Pune mîna pe arcan, Apo, şi cheamă duhurile !

Aşa au vorbit djatacinicii în ghiorăitul maţelor goale, că n-au de nici unele, cum n-are iarna pic de căldură.

Zilele treceau pustii, zdrenţăroase, vinete de frig.

S-au adunat de prin aule kirghizii aduşi cu sila de ofiţerii ruşi din taberele rătăcitoare prin stepă.

S-au strîns mulţi, ca ţînţarii în verile umede şi s-au bulucit în jurul iurtei şamanului Apo. Aşteaptă.

S-a aprins un rug cu surcele sacre de lemn răşinos. S-au aruncat în flăcări ierburi sacre care plac duhurilor cum îi place omului cumîsul. Din ierburile acelea ieşea un fum portocaliu, ameţitor ca votca şi dulce ca mierea.

Deasupra iurtei — cerul verde, în jurul iurtei — chipuri lacome. Un singur ochi galben în jurul iurtei.

Dar iată că zornăiră cele două strune ale *toigurului*, şamanul Apo lovi pămîntul cu piciorul şi porni în jurul focului.

— Alei, duhuri-*ongoni!* Suiţi-vă în bărci de mesteacăn cu vîsle de aramă şi coborîţi din Munţii Abakanului ! Alelei !... Aveţi buzele grase şi lucioase ca berbecul tînăr, şi pletele v-au crescut lungi şi cărunte de cînd nu v-a mai tulburat nimeni ! Alelei !...

Taigaua ce vuieşte-n jur e în toate felurile : şi verde, şi neagră, şi albastră. De toate felurile sînt şi oamenii din jur — turme, herghelii de oameni, rumegă, cum rumegă primăvara dobitoacele iarba.

Şamanul izbi pămîntul cu piciorul. Se mînie şi răcni pămîntul, urlară oamenii :

— Pe ei, şamane ! Nu-i mai cocoli atît ! Mînă !

Şamanul luă drîmba. Limba-i de oţel porni să urle ca elanul cu săgeata înfiptă-n coastă. Şamanul fugăreşte şi înghesuie flăcările, vijelios, ca armăsarul în herghelie. Gîtul şi caftanul îi sînt leoarcă de năduşeală, pînă şi amuletele-s ude : straşnic mai adună duhurile şamanul Apo !

— Ehei-hei... Voi, Tengrihi cu cîte opt bărbi, sălăşluiţi în Munţii Abakanului unde omătu-i ca zahărul ruşilor, iar frunzele mesteacănului de aur chinezesc ! Puneţi căpăstrul misirilor cu coame albastre, lepădaţi-vă tronurile pe gheaţă şi coborîţi la noi, în valea Kopai ! De nu, o să vă ard pe toţi cu gîrbaciul şi o să vă canonesc cu fierul. Alei !... Pe inima-mi de piatră mi-am ascuţit custura !... Alelei, custură de oţel, ce straşnic mai taie ! Cu trei zibeline am plătit-o rusului !... Alelei !

Geme iurta de bulucul kirghizilor. În iurtă-i fum şi miroase a seu — seu din ăl bun de la coada berbecului ; duhurilor mult le place seul. Dar omul nu le e pe plac, şi duhurile nu mai vin. Şi fugăreşte şamanul flăcările, şi focul îl aţîţă pe şaman. Ca votca şi ca mierea e fumul ce nările-i umple şi urechile.

Bate şamanul în daireaua-*tengur*. Rage daireaua ca ursul singuratec, de răsună taigaua cale de cinci verste în jur. Şi cinci verste împrejur se roagă kirghizii : Straşnică vrajă face şamanul Apo.

Şi urlă daireaua fără ostoire ca vîntul albastru în Tarbagatai.

— Ehe-hei !... Erlik-han, tu care eşti stăpîn peste duhuri ! Prinţ bogat cum altul nu-i, prinţ

ce-şi înhamă calul cu chingi de mătase, şi frîu îi pune rîul Aban !... Coama fulgerului tău e mai stufoasă ca cedrul ! Iar căpăstrul e din lînă toarsă, chinezească. Pune, Erlik, şaua pe cal, nu mai sta să-i dai grăunţe. Grăbeşte-te, Erlik, încalecă pe calul flămînd. Îţi vorbeşte şi te zoreşte şamanul Apo din neamul Cekmenului, părintele tuturor şamanilor !...

Cîntă lebăda cu toate cele douăsprezece strune ale ei. Daireaua răsună zbuciumată în mîinile amîndouă. Colţi de lup rînjesc clopoţeii de pe veştmîntul şamanului.

Nu, şamanul nu se înalţă în văzduh !

Nu-i apare pe buze sfînta spumă albastră !

Degetele nu se crispează pe amulete înhăţînd duhurile !

Şamanul nu porneşte în zbor deasupra taigalei !

Iurta se cutremură, se vaietă, urlă.

— Adă-i pe zei, şamane ; adă-i pe toţi zeii străvechi !

Şi iar goni Apo după flăcări.

Daireaua, kobîzul, lebăda cu douăsprezece strune, glasul sfredelitor al şamanului :

— O-o-o !... Io-io-io — ă-ă-ă !

Duhneşte dogoarea şi preasfînta năduşeală a goanei. Des ca apa e fumul. Ca puhoaiele primăverii e urletul.

Nu se înalţă şamanul : duhurile n-au venit.

Şi a spus Apo :

— Nu mă ridică zeii, nu mă lasă să mă înfăţişez înainte-le ! Am spart daireaua. De zece

ori săvîrşitu-s-a vraja cea mare şi zece şamani au zburat deasupra taigalei şi a Munţilor Abakan...

Urlă kirghizii :

— Roagă-te, şamane, cheamă-i pe zeii străvechi !

Cu capul în piept, Apo înţepenise lîngă focul în care ardea daireaua. Era la capătul puterilor. Spuse cu un glas sfîrşit ca pîlpîirea unui tăciune gata să se stingă :

— Puţin le pasă duhurilor de noi. Nu vor să vină, nu se mai tem. Trebuie să-i chemăm pe zeii ruşilor, să ne închinăm zeilor ăstora, vajnici...

Atunci se apropie de foc Alimhan :

— Am lucrat la ruşi şi i-am văzut pe toţi dumnezeii lor. L-am văzut şi pe Kalistrat, marele lor şaman. E — oho ! — cît cedrul. Hai să te duc. O să te rogi cît o să pofteşti.

Au înhămat la căruţă, şi şamanul Apo a pornit fără zăbavă prin întunecimea flocoasă a pădurilor jilave, să se închine dumnezeirilor ruseşti.

În negrul nopţii, negrul putred al codrului e şi mai negru.

Luna aninată sub brazi ca o amuletă s-a desprins şi cade, cade, cade...

Popa Isidor grijea ştiubeii. Maxim, argatul, luat dintr-o familie de colonişti aşezaţi mai tîrziu în locurile acelea, era moale de mînă şi nepriceput. Aşa că popa făcea singur toată treaba. Se vînzolea prin stupină semănînd el însuşi cu

un ştiubei înverzit de muşchi, sufla zgomotos şi bombănea :

— Habar n-aveţi de nimic, neisprăviţilor! N-aţi învăţat şi voi ceva, acolo, în Rusia, înainte să vă oploşiţi în Siberia ?

Lîngă gard se opri o căruţă din care se iţea ţeasta neagră ţepoasă şi ochii galbeni ai şamanului Apo.

— Toată stima preotului kirghiz !

Reţinu în palmă degetele descărnate ale şamanului, apoi se rezemă de căruţă şi, suflînd miere în faţa celuilalt, îl iscodi :

— Ce vînt te-aduce pe la noi ? Cică kirghizii se leapădă de religia mahomedană şi se întorc la credinţa veche ?! Iar o să facă şamanii treabă.

Popii îi jucau în cap ochii mici şi iuţi ca purecii.

Din căruţă se ridică ostenit glasul şamanului :

— La tine Dumnezeu cum este, arătat ? Acum vreme grea, toţi dumnezeii adunat treba ! *Solai*...

Urcînd în căruţă, popa Isidor răspunse :

— Vorba ta : Afurisite vremuri. Multe lucruri nici eu nu le desluşesc limpede, de parcă am chiorît. Şi taman acum mi-a venit o hîrtie de la oraş : Flamura verde... detaşamente religioase pentru kirghizi... Război sfînt... Pricepi ?

— Razboi nu bun. Mai bine razboi nu este.

— Şi pentru ruşi — legiunea Sfînta Cruce.

Popa mînă căluţul spre casă. Plecîndu-se spre faţa şamanului, nemişcată ca un cîmp înzăpezit, vorbea în gura mare :

— Nimeni nu înțelege nimic! Da ție ce fel de dumnezei îți trebuie? Isus, Maria ori Savaot?

— Toți! Mai bun toți gramadă! Sau unu mare cît camila.

Pe popă îl umflă rîsul. Șamanul își coborî pleoapele subțiri prin care ochii se străvedeau ca jarul prin cenușă.

Isidor întoarse capul și mai rîse încă o bucată bună zgîindu-se la copaci.

Iar acasă, se prelinse iar pe lîngă pereți ca un vălătug de fum verde. Apo ședea ghemuit pe podea, gheboșat în caftanul lui murdar, înzorzonat cu amulete. Mirosea a airan și a focuri de tabără.

— Ce dumnezei îți trebuie? Al nostru-i „care-le ești în ceruri". Pricepi? Acolo, su-us!

— Nu bun. Treba mai aici. Dumnezeu gras treba.

— Vrei să treci la religia creștină?

Fulgerat de acest gînd, Isidor începu să alerge prin odăi răsturnînd scaune și zbierînd bucuros:

— Ba nu zău, treceți toată herghelia. O să vă botez în rîu ca Vladimir Apostolicul!... O să vă stropesc cu apă. Că sînteți mii și mii! Ei, și-atunci o să fie o singură oaste: Sfînta Cruce. Arde-i pe bolșevici după legea pravoslavnică!

Luă de pe masă o carte groasă de rugăciuni, o deschise deasupra frunții șamanului și, izbind cu pumnul în scoarțe, strigă:

— Botezați-vă! Religia noastră e mare și tare.

— Foarte tare, mereu bate pe kirghizi!

— Şi o să vă mai batem! Creştinaţi-vă. Atunci şi voi o să-i bateţi pe păgîni.

— *Ciaksî!*... Bun!

— O să mă rog o zi întreagă stînd în apă sfinţită. E prea puţin? Stau şi seara. Aşa e bine? Ce zici?

Se năpusti ca o vijelie prin odăi căutînd-o pe preoteasă.

— Mamă, auzi, mamă! Poate mă face arhiereu! Poate o să ridic o mănăstire în prisacă.

Şamanul se uită repede în jur. Nimeni! Sări în picioare, apucă molitfelnicul, îl băgă în sîn şi se ciuci iar lîngă uşă.

Popa dădu buzna în cameră rostogolind cuvinte groase ca nişte butuci:

— Ei, primeşti să te botez? Să-i lămureşti pe baii tăi — cînd popa Isidor spune un cuvînt, e sfînt!

Şamanul arătă icoanele.

— Aista Dumnezeu vesel, chiabur... Negoţ ioc, *altîn* [1] ioc, şi el îmbracat caftan de aur.

Pipăi icoana, îi trase o sfîrlă.

— Aista Dumnezeu vesel! La aşa Dumnezeu se poate face straşnic *Komla*. Mai mari este? Cît cal? Cît o harabana?

— Sînt. Să mergem la biserică. Să te iniţiez. Dacă mi-ai mărturisit năzuinţa ta, iar eu sînt aidoma cu patriarhul Constantinopolului... Şi cu Vladimir Apostolicul!... Haidem!...

[1] Aur.

Înşiraţi de-a lungul pereţilor, sfinţi mai mari şi mai mărunţei, îmbrăcaţi în argint, priveau obosiţi din icoane.

Şamanul fu încîntat.

— Asta bun Dumnezeu! Ăl mai — ăl mai Dumnezeu!

— Botează-te pînă nu-ngheaţă rîul!

Plimbîndu-şi palma pe pereţi, Apo cercetă pe rînd icoanele.

— Icoane vechi, adevărate! Uită-te la asta!

Şamanul cercă icoana cu unghia lui lungă şi murdară.

— *Ciaksî* caftan — argint bun, adevărat, nu polonez. Cîte iapă vrei pe ea?

— Ce face-e-e?!

— Vinde la mine Dumnezeu aista! Cîte iapă vrei? La mine este multe. Vrei berbec — dau berbec. Cere!...

Popa se cruci, se trase mai spre uşă şi de acolo începu să răcnească.

— Norocul tău că ne aflăm în loc sfînt, altfel îţi crăpam ţeasta, ticălosule!... Auzi, să vînd icoane unui nebotezat. Ai căpiat? Ce, vrei să faci focul cu ele?

— De ce foc? Vremea grea, burta gol, vreau facut rugaciune!

— Icoanele astea-s dăruite de Kalistrat Efimîci, căpetenie de bandiţi. Poate că într-o zi o să se căiască. E o avere! Da tu nu-nţelegi.

— Noi înţelegeam. De ce nu înţelegeam! Vrei tocmeală. Ştim Kalistrat, mare negustor, vrea batut la kirghizi. E-eh!... Oftă şi trăgîndu-l uşurel pe popă de sutană, spuse şovăielnic: Auzi, dacă

vrei muiere dau la tine zece muiere tînără, ţha-a!... *Ciaksî* muiere-fata mare! Başca butoi cumîs, başca berbec, capre; bea, manîncă dimineaţa, seara! Iar cînd *min* şaman Apo murit — şaman te faci! Vino cu Dumnezeu al tău cu tot!

— Mie îmi spui toate astea? Să mă dau cu păgînii? Cu nebotezaţii?...

La plecare, şamanul mai spuse din căruţă:

— Preţ la tine mult mare. La mine în cap nu intram. Nu pricepam...

XXXII

Bocind şi văitîndu-se, Agripina alerga de-a lungul gardului. Părul despletit îi curgea rîu pe piept şi pe umeri, iar glasul izbucnea tăios ca pietrele din unda înspumată.

— Vai, nu pleca! Mi se frînge inimioara!... Că-mi spunea ea c-o să fie jale mare... că sînteţi numa cincizeci de soldăţei... Răzvrătiţii lui tătuca pe toţi or să vă căsăpească. Doamne sfinte!

Jalea a înlăcrimat pămîntul sub norul ca o albeaţă-n cer.

Ofiţerul şedea în şa somnoros, ca o floare ce se ofileşte. Numai buzele-i erau roşii ca focul.

— Termină cu bîlciul ăsta! Ce vrei să se întîmple?! La Baiga o să formăm detaşamente de mii de oameni. Iar răzvrătiţii ăştia, cum le spuneţi voi, au fugit ca să nu plătească dările.

Cînd o să le tragem o mamă de bătaie, au să se învețe minte.

Agripina bocea înainte, tîrîndu-se cu pași împleticiți de-a lungul gardului ca hameiul pe tulpina cedrului. Zbuciumul acesta îi întinerea chipul și ochii.

— Cu ce am greșit, Doamne, cu ce te-am mîniat, de mă pedepsești atîta ?... Tata s-a dat cu tîlharii și nelegiuiții ; cine mi-e drag se va tăia cu tătuca în săbii. Sfînta Fecioară de la Abalat !

— Ajunge !

Lovi calul cu cravașa între ochi. Calul țîșni spre nor, apoi porni ca vîntul, luînd dușmănos drumul în copite. O cizmă de lac ; soarele sclipi în ea de după nouri ; o împroșcătură de glod se prinse de gard ca o aripă de cioară...

S-a dus ofițerul Mironov.

Se zbuciuma Agripina frîngînd cu pieptul nuielele gardului.

Se apropie șontîcăind Semion. Era beat. Luă o mînă de noroi și-i zvîrli în față.

— Dă-ți poalele peste cap, Gripino, bea și petrece ! Beau și eu de sufletul lu' Mitri. L-au adus. Mîine îl îngropăm.

Zgribulindu-și umerii strîmbi în vîntul tăios și umed, mormăi :

— Și cu bătrînu... cu Kalistrat Efimîci, mai am eu o răfuială, de-o să i se scurgă mațele. O să mă pomenească el !

Galbene sînt focurile kirghizilor.

Galbene sînt focurile rușilor.

La kirghizi latră cîinii. La ruși latră cîinii.

Iar la mijloc e o poiană năpădită de nisip. Cîteodată se reped cîinii pînă la poiana aceea — dintr-o parte ai rușilor, din cealaltă, ai kirghizilor — și hămăie, și urlă.

Peste trei zile începe baigaua și cîinii o știu. O știu și oamenii. Pentru asta se și adună aici, de-o parte — rușii, de cealaltă — kirghizii.

Pe poteci vin herghelii ; așa-i kirghizul : cu herghelia după el.

Pe poteci vin puști ; așa-i rusul : cu pușca după el !

Și cîinii se bucură : o să se fiarbă carne. Și uite ce de herghelii ! Carnea o să zacă prin tot locul (că și puștile-s multe).

Fumul focurilor e portocaliu.

Lîngă unul din focuri șade șamanul Apo : s-a întors. În jur, kirghizi. Mestecă tutun.

Copii cu piei de oaie aruncate pe umeri peste pieile goale.

Cai priponiți cu funii împletite din păr.

Ca slobozit din arcane, vîntul galben-roșcat, cu capul săltat spre văzduhuri, se zbuciumă, urlă.

Ori poate cîinii urlă ?

Și-i noapte. Și-s focuri. Și tace șamanul Apo.

XXXIII

Iar dimineața a poruncit șamanul Apo să fie chemați toți djatacinicii, toți aksakalii.

O lumină roşietică se aşterne pe iarbă şi arbori. Spintecat de steiuri tăioase, văzduhul vîjîie, şuieră.

Şi a zis Apo :

— Am fost la şamanul rus. Nu-i vinde pe zei, şi-i păcat, că fac toate paralele, sînt bogaţi, îmbrăcaţi cu halate de argint şi cu chipurile turtite, cum îs cele de pe bani. Nişte zei pe cinste !

— Avem nevoie de zeii ruşilor, şi-au dat cu părerea djatacinicii. De zeii care luptă mereu alături de ruşi. Tu cum zici ?

Şi a răspuns Apo :

— Uscatu-mi-s-au gîndurile cum se usucă stepa în toiul verilor. Am vegheat toată noaptea pentru ca să gîndesc pe răcoare.

— Spune, şamane !

— Baş-şamanul ruşilor nu vrea să ne facă şi nouă parte din dumnezeii lor. Nici să ne dea aşa, nici să ne vîndă şi nici nu vrea să vină şaman la noi. Că la ruşi e votca, la ruşi sînt cutii care cîntă, la ruşi e trai şi berechet...

— Bun. Şi ?

— Bun, şi uite ce m-am gîndit şi ce vă spun vouă : pe zeii ăştia trebuie să-i furăm.

Au privit djatacinicii cenuşa focului sacru, kobîzul, veşmîntul şamanului, şi au oftat punînd ochii în pămînt :

— Bismillah [1] !...

[1] Începutul unei rugăciuni.

Şi a vorbit cel mai bătrîn şi mai curajos dintre toţi, unul cu o barbă ca un cot de pînză albă:

— Grea treabă!... Or să ne bată ruşii, de avem să murim de cîte zece ori fiecare.

— Grea treabă! — încuviinţară şi djatacinicii. Ruşii bat rău!

— Rău de tot, confirmă moşneagul cel mai bătrîn. Eu n-am furat decît cai, şi cum m-au bătut! Da pentru zei, poate c-or să-l bată şi pe răposatul tata. Că-s vicleni!...

— Vicleni.

Au amuţit.

De răsuflarea lor tresaltă pătura de la intrare, s-au aburit cuferele de tablă şi s-a bulzit cenuşa în vatră — grea e răsuflarea kirghizilor.

Apo şi-a lepădat caftanul, şi-a scos şi cămaşa *kuilek*. Goliciunea i se descoperi întunecată şi zbîrcită cum e pămîntul toamna.

Şi cuvîntă:

— Mă sui pe piatra sfîntă Kopai şi mă arunc în lac. Vreau să mor. Ne e milă de zece kirghizi cînd s-ar putea să ne prăpădim toţi ca ţînţarii în fum?

Au răspuns djatacinicii trăgîndu-şi şalvarii.

— O să ne ducem să furăm zeii.

— O să ne ducem, întări şi cel mai bătrîn.

Acoperişurile comunei Taliţa dorm ca ameţite de samagon. Deasupra lor doarme cerul ce se zăreşte printre nouri albăstrind ca samagonul, cum se străvede pielea mujicului prin găurile zdrenţelor.

La căsuţa paznicului bisericii e lacăt — paznicul e dus la pescuit.

Nu, să nu spargă uşa. La furat trebuie să intri pe fereastră — aşa se fură din bătrîni, aşa e datina.

Şi a spus Apo :

— Pune pătura la fereastră şi apasă.

Au acoperit fereastra cu o pătură udă, de pîslă, au rezemat de ea o bîrnă şi au apăsat. Cerceveaua cedă cu un trosnet înăbuşit şi geamurile căzură pe podele.

Ca un fîşîit de porumbei fremătară somnoros în turlă clopotele.

Şi a dat glas Apo :

— Nu vor zeii să plece. S-au deprins aici.

Cel mai bătrîn zise :

— Nici vita nu se dă plecată, cînd te duci s-o furi. S-a învăţat cu grajdul.

Trei djighiţi tineri şi subţiri ca trestia se vîrîră în golul ferestrei. Culcat cu burta pe pervaz peste cercevelele rupte, şamanul îi îndruma cu o şoaptă fierbinte :

— Pe ăi mai mari. Care-s lîngă perete. Sînt zeii lui Kalistrat. Bătăioşii.

Trecute pe fereastră, scîndurile răsunau uşor. Duşumelele lipăiau. Din biserică adia un miros de tămîie.

Apo oftă :

— De unde să luăm şi noi iarba asta ? Straşnică iarbă. Poate de dragul ei ne-au părăsit zeii cei vechi.

Deodată îşi aduse aminte şi începu să tremure tulburat.

— Daireaua, căutaţi daireaua...

S-au apucat djighiţii să scotocească prin toate ungherele, dar îşi pierdeau timpul de pomană, că nici unul nu ştia cum arată daireaua ruşilor.

Unul aduse o cupă mare şi grea.

— Fie, se resemnă Apo. Băgaţi zeii în saci şi să mergem la piatra sfîntă Kopai.

În tabăra ridicată cu prilejul baigalei, ofiţerii ruşi beau cumîs în iurta de pîslă albă, largă ca un stog căzăcesc, a baiului Terten.

Cînd şamanul ajunse lîngă grămezile de tizic, îi ieşi fuga înainte un băieţaş.

— Au venit nişte nacealnici ruşi cu farfurioare de aur pe umeri.

A spus Apo :

— Să se adune poporul. Şi nacealnicilor să le daţi carne, cumîs şi nu uitaţi un povestitor bun de gură, asta le place ruşilor.

— Ei, Apo, îl întrerupse Alimhan, la baiga ofiţerul rus are de gînd să ia djighiţi la oaste !

A răspuns Apo, şaman între şamani :

— N-o să-i ia pe djighiţi. Am adus zei noi. Şi zeii ăştia noi vor născoci ei ceva.

Kirghizii se strîngeau lîngă iurta şamanului. Biciuiau caii ca să se zbuciume şi să tropăie. Lăsau armăsarii la iepe ca să necheze. Prindeau mînjii cu arcanul şi-i tîrau spre mamele lor.

Cînd ofiţerul Mironov întreba :

— Ce-i hărmălaia asta ?

I se răspundea :

— Kirghizii sînt voioşi că or să plece la război împreună cu nacealnicii şi-şi aleg cai.

— Ajutaţi, voi, zei în halate grele !... Şamanii voştri umblă în caftane lungi şi nu ştiu să joace bine. Da noi vă vom aprinde focuri din lemn sfînt de cedru, de ar fi să ardem şi o jumătate din taiga. Ehei-i. Ajutaţi-ne, zeilor !

Scoate şamanul din sîn cartea şi o trece şi pe ea prin fum. Tamburează şamanul, joacă şamanul, strigă şamanul :

— O-o-io-io !... Zei ruşi, voioşi cum e votca !... Aici este slova cea groasă şi plicticoasă cu care vă mînau la treabă. E grea, de mă doare mîna s-o ţin ! De la mine auzi-veţi vorbe uşoare şi desfătătoare cum e cumîsul.

— Şi iată... Zvîrlu în flăcări biciul şamanilor voştri şi vă voi vorbi cu blîndeţe — sînteţi zei bogaţi şi la ruşi v-aţi deprins cu huzurul.

— Zeii trebuie îmbunaţi, aduceţi zeilor jertfele !...

Piatra Kopai se înălţa roşcată şi uşoară pe malul lacului. Pe ea stă şamanul, pe ea şi kirghizii.

Dănţuieşte şamanul cu spumă pe braţe.

Zeii cei noi în ierbi înfăşaţi, în braţe se bîţîie, ţîţîie ! — la fel clăbuciţi de o spumă verde-roşietică.

Bate daireaua şamanul şi strigă :

— Ehe-hei, răspundeţi, lăsaţi pe şaman să vorbească cu voi, ajutaţi-ne.

Inimile se zbat înspumate, se zbat zeii, stînca ; se zbuciumă şi lacul de la poalele ei. Vitele din aul, iurtele — totul strigă :

— Ajutaţi-ne !

Iar cînd întreba Mironov :

— Aveţi cumîs ?

I se punea dinainte şi cumîs, şi carne de berbec, şi *baursaki* [1], şi zarzăre uscate, şi stafide.

— Mănîncă, *urus*-capitan-nacealnic...

Şi a spus Apo :

— Se vor aduce ierburi verzi, mîngîioase ca untul şi se vor înfăşura zeii cu ierburile acele. Şi se va tăia un berbec tînăr şi se va aprinde focul pe piatra Kopai.

A ridicat cupa — daireaua grea a ruşilor — şi, izbind-o cu topuzul de şaman, porni în jurul focului cîntînd :

— Ehe-hei !... Dusu-s-a duhul Koionok din Munţii Abakanului. Zăpada i-a nămeţit potecile, gheţurile s-au încheiat în urma lui. Doarme duhul Koionok în locuri neştiute ! Ehe-hei !...

Cîţiva kirghizi stau roată în jurul focului cu zeii cei noi, strălucitori, în braţe. Sudoarea le-a umezit mîinile, le-a muiat caftanele. Şi-au scos din cap *arakcinele* şi strigă :

— Ajută-ne, Dumnezeu rus, ajută-ne !

Şamanul ia o bucată de carne şi o agită prin fumul roşu şi lipicios, ca şi carnea. Bate în daireaua rusă şi cîntă :

— Ehe-hei, zeii ruşi, zeii cei buni, ajutaţi-i pe kirghizi ! Că au kirghizii vite cu duiumul : berbeci, iepe... Şi cîte jertfe o să vă aducem ! Nu sînt zgîrciţi kirghizii !

[1] Măruntaie.

XXXIV

Roşcovanul Naumîci prindea pături pe cercurile coviltirului.

În jurul focurilor stinse, înfăşuraţi în cojoace, dormeau mujicii. Căruţele îşi zbîrliseră hulubele şi în semiîntunericul galben-cenuşiu părea că crescuse peste noapte răchită-n zănoagă.

Şi nu erau într-însa decît nisipul din care dădeau nişte buruieni spălăcite, mărunte ca nisipul, şi lacul năpădit de stufăriş, şi soloneţii aşternuţi parcă din lespezi de sare.

S-a întors Nikitin care dăduse ocol taberei. Era legat de falcă — îl dureau măselele.

Naumîci îi spuse :

— Vă ducem chiar lîngă locul unde o să fie lupta şi zicem că-s niscai oameni bolnavi sau mai ştiu eu ce... dacă întreabă careva.

— Au venit cu arme ?

— Arme ? se miră Naumîci scărpinîndu-se cu ciocanul între coaste. Păi, parcă ziceai să nu ia.

— Nici nu trebuie.

— De-aia nici n-am luat. Disciplină ! Ce, parcă ei nu pricep ?

Din căruţă dădu glas Kalistrat Efimîci :

— Ba au luat. Nu te uita la el.

— Arată unde-s, se burzului Naumîci. Le mănînc !

— Dacă le-aţi ascuns...

— Atunci, tacă-ţi gura ! Asta-i treaba ta aici. Eu-s statul-major, eu răspund. Ai priceput ?

Dimineața se rostogolea uscată, galbenă, sclipitoare.

Sclipitori erau și ofițerii pe fundalul iurtelor. Bai cu căciuli mari de vulpe călăreau buiestrași ce jucau în frîu. Djighiții porniră chiuind.

Spuse Kalistrat Efimîci :

— Baiga !

Îndoind un capăt de pătură, Nikitin repetă, bucurîndu-se parcă :

— Baiga !

Nisipul din zănoagă e galben ca untul. Oamenii par frunze lucioase crescute din pămînt. De o parte — kirghizii, de cealaltă — coloniștii. Între ei, fîșia mătăsoasă a nisipului galben. Răsuflarea cailor se iuțește. Năduşeala oamenilor se îngroașă, se întețește. Urlă căruțele, urlă oamenii, urlă nisipul — întreg pămîntul urlă. Deasupra poienei și a lacului trandafiriu stăruie praful.

Aduseră căruța la marginea poienei. Nădușit, de-i era și șapca udă, Naumîci își croia drum prin mulțime, strigînd :

— Nu te împinge ! Nu te împinge ! Avem aici niște bieți bolnavi.

Mujicii se prăpădeau de rîs.

Un ofițer cu urechile ca para focului își purtă calul pînă în mijlocul poienei, se apleca spre oblînc și — foarte emoționat— ținu o cuvîntare confuză despre legiunile Sfintei Cruci, despre detașamentele Flamurei verzi, despre apărarea patriei. Calul lui corbiu fremăta pe loc, jucîndu-și mușchii. Naumîci zise :

— Ăst da cal !... Să fii numai cu ochii pe el !...

Apoi țîșni săgeată un djighit cu un berbec culcat de-a curmezișul șeii. Alții se luară chiuind după el căutînd să-l ajungă și să-i smulgă berbecul.

— Cine izbutește, a cîștigat, spuse Naumîci spre căruțe. Mujicii stăteau pădure cu mirosuri puternice. Nici unul nu ieși pe poiană. Doar cîte un djighit ce trecea în goană le flutura pleoapele păroase cum mișcă adierea frunzele.

— Ai noștri ce fac ? Nu se iau după el ? întrebă Nikitin.

— Ai noștri așteaptă să înceapă trînta... Că asta-i numai așa... Hîrjoană...

Cîțiva pui de kirghizi, cu spinările goale, călare pe căluți scurți de picioare, se luară la întrecere.

— Ehe-hei ! hăuleau kirghizii. Dar ca și înainte, mujicii stăteau pădure deasă în care nu fremătau decît ochii. Kirghizii priveau această rocă de trupuri întunecate, șirul lînos al bărbilor nemișcate și, amuțind, se bulucîră și ei. În căruță miroase acru a pătură udă. Privind prin crăpătură peste umărul lui Nikitin, puteai cuprinde tot cîmpul ticsit de oameni.

— E cald, spuse Kalistrat Efimîci.

Nikitin părea că vrea să străpungă pătura cu degetele-i lungi, îngălbenite de tutun. Răspunse fără a se dezlipi de deschizătură :

— Nu. Mie mi-e rece.

Mai veneau și alții pe jos, cu căruța, călare.

Nu nisipurile, nu pămîntul răsuflă, ci oamenii aceștia-n cojoace și sumane. Se înnegrește pă-

mîntul, spre adînc se încovoaie. Numai stînca cea sfîntă, Kopai, mai luceşte, şi lacul ce i se aşterne la poale.

Şi-a spus şamanul Apo aksakalilor.

— Mă înăbuş. Totul în mine e coclit. De ce stau ruşii grămadă şi tac ? De ce nu petrec, nu se-mbie la jocuri ?

Au răspuns aksakalii.

— N-ai grijă. Ruşii nu se veselesc dintr-o dată. Ruşii vor să vadă trînta.

Şi au spus baii :

— Unde-i batîrnul Dokai ? Să fie gata.

— E prost aici în căruţă, se plînse Kalistrat Efimîci. N-apuci să vezi decît cîte-o coamă, o coadă de cal, ori un dos de kirghiz. Să ieşim.

— Nu-i nimic, îi strigă prin pătură roşcovanul Naumîci. Mai rabdă, ştabule. Tot n-ai ce vedea. Stai să-nceapă lupta.

Barba îi flutura ca un drapel galben peste căruţe.

E abur de votcă în aerul ce-l respiră mujicii. Ca beat e cerul deasupra poienei. Ca bete le sînt chipurile sub hăţişul părului.

— Dă-ă-ă-i !...

— Hai, Kuzma !...

— Pe el !

Şi cuvîntă şamanul Apo :

— Îmi bate inima ca daireaua cea sfîntă. Nu ne lasă ei, ruşii, pămînturile.

— Nu ne trebuie pămînt, au răspuns djatacinicii. Să ne ducă baii în China... Nu vrem război !...

Strigară djighiţii călări pe buiestraşi :
— Dokai, vine Dokai să se ia la trîntă cu rusul.
Şi a spus şamanul Apo :
— Suiţi-mă în haraba şi ridicaţi-mă cît mai sus — vreau să văd lupta.

XXXV

Se umplu de zvon colina. Ce e? Furgoane lungi şi verzi cu cai voinici la ham suie costişa. Sus, împietresc stană. Aşteaptă.
Naumîci clipi către cei din căruţă :
— Colonişti nemţi.
— Ce caută ?
— Ce să caute ? Dacă dovedesc kirghizii, ăştia au să culeagă avutul nostru. Dacă dovedim noi — pe al kirghizilor.
Dokai e scund, are buze subţiri, ţeasta-i e chealǎ, ca un lac de stepă, şi brăzdată de o cicatrice.
Kuzma lîngă el e ca buhaiul lîngă o oaie... Întinse braţele, îl apucă de cingătoare, îl săltă în sus şi dădu cu el de pămînt, hî-îc !
— E-eh !... suflară o dată mujicii.
— A-şa ! suflă în căruţă Kalistrat Efimîci.
Nu, kirghizu-i iar în picioare. Şi-a scuturat nisipul de pe cizma-i moale, netălpuită. Faţa-i e galbenă, fără strop de sînge. Căutătura lui Kuzma e tulbure.

Apoi s-a opintit trîntaşul kirghiz, şi-a înfipt bine picioarele în nisip şi iată-l pe Kuzma zbătîndu-se în aer şi rămînînd ţintuit în braţele lui Dokai.

Chiote şi şuierături din partea kirghiză :

— *Solai ! Solai !...* Hai, Dokai, hai !

A răcnit pămîntul şi s-a învăluit în praf. A cernut nisip şi pe căruţa lui Kalistrat Efimîci.

Nu, luptătorii-s în picioare. Cingătoarele n-au ţinut şi au plesnit. Să li se dea altele !

Smuci de cingătoare Kuzma, se încordă din tot trupul kirghizul. Kuzma trăgea de el cum tragi de tavalgă ca s-o smulgi din pămînt.

Kirghizul nu cade, se ţine bine.

Mujicii se zmacină. Deasupra cîmpiei stăruie un urlet neîntrerupt :

— Kuzma ! Kuzea ! Nu te lăsa !

— Kuzea !... Hulubaşule !...

Kirghizii fluieră. Caii nechează. Harabalele scîrţîie.

— Aşa, Dokai !... Nu te lăsa, batîre !

— Hai, Dokai !...

Clăbuciţi şi însîngeraţi sînt trîntaşii. Clăbuciţi sînt oamenii şi caii. Clăbucit e pămîntul. Totul luptă, se îndoaie, se frînge...

Vîntul, oamenii, taigaua ! — una sînt toate.

— E-hei, Dokai !...

— E-hei, Kuzea !...

Şi numai aceia, pătraţii, imobili, aşteaptă departe pe dîmburi, şi tac. Nemţii.

Şi-l mai rupse o dată de pămînt Dokai pe Kuzma şi-l mai aburcă o dată cu menghinea braţelor, strivindu-i carnea şi vinele.

E zăduf şi zăpuşeală în căruţă.

Kalistrat Efimîci dădu la o parte pătura şi se ridică în căruţă zbierînd cît îl ţinea gura :

— Ku-uzma !... Arde-e-e-i !

Nu i se aude glasul, toate căruţele urlă, să rupă pămîntul.

— Ku-uzma-a !...

— Dă-ă-ă-i !

Şi un ceas, şi două, şi pînă la prînz s-au învîrtit aşa luptătorii bătînd şi frămîntînd pămîntul.

Deodată răsuflă amîndoi : s-au desprins. Şi uitătura le e aceeaşi : înceţoşată, ucigaşă. Mîinile le sînt încarnate în trupul celuilalt. Cingătoarele strivesc oasele. Picioarele strivesc pămîntul. Dar pămîntul n-au să-l încovoaie, oasele n-au să i le sfărîme.

Kirghizii şi ruşii au răguşit de-atîta urlet şi s-au tras mai înapoi.

Iar luptătorii, plini de praf, sînge şi spumă, cu gurile căscate, se tot învîrt unul în jurul celuilalt.

Kalistrat Efimîci se mistuie în căruţă şi-l tot apucă pe Nikitin de braţe, de umeri.

— Kuzea !... Nu te lăsa !... Da tu, Nikitin, ce taci ?

Ochiul aprins de o văpaie sumbră priveşte pe deasupra luptătorilor, pe deasupra iurtelor. Nikitin nu răspunde.

— Şo pe el, Kuzea, ar-r-de-l !

Se vînzolesc luptătorii. Din zori pînă-n seară se vînzolesc. Din zori pînă-n seară urlă în şei kirghizii.

E seară.

Ofiţerii au plecat — obosiseră. Cazacii moţăie pe cai.

Soarele — luptător ostenit — se lasă înspre taiga. Vîntul, în caftan daurit, istovit şi el, somnoros, cutreieră văile.

Chiuie şi ţipă kirghizii.

— Mîntuie-l, Dokai, slăvite batîr, mîntuie-l !

Vuiesc şi urlă mujicii.

— Dă-l gata, Kuzea, dă-l gata, drăguţule ! Doboară jivina !

Şi îngaimă Kuzma peste umăr, fără să mişte din buze :

— A-cu-şi-ca...

Slăbi încleştarea, depărtă dintr-un zvîcnet trupul lui Dokai, apoi cu pieptul — trosc. Norul de praf s-a despicat cu un pîrîit de scîndură ruptă, apoi s-a lăsat o pîclă roz-aurie.

Răcniră mujicii :

— Aşa, dă-i !

Se năpustiră spre locul înecat de nisip. Praful se aşezase. Pe pămînt, cu degetele zgîrcite şi capul dat pe spate, zăcea învins Kuzma.

Dokai stătea aplecat, cu capul pe pieptul lui şi mîinile încleştate în cingătoare. Nu mai avea putere să-şi îndrepte spinarea.

Kirghizii izbucniră în strigăte de bucurie :

— *Solai*, ehei !... L-a bătut pe rus ! Ehei !...

Naumîci, către mujici :

— Kuzea şi-a dat duhul, fraţilor !

— De istov ?

— Mă, ăsta !... răcni Naumîci.

Şi băgă cuţitul în ochiul sleit al lui Dokai. Acesta lunecă la pămînt de-a lungul trupului lui Kuzma.

Din partea de unde erau caii izbucniră strigăte :

— Pe ei, creştini !...

Şi tropot ! Şi urlete sîngerii ca şi praful...

Pe o haraba, un kirghiz cu capul spart. Iurte pline de sînge.

Cerul e roş.

Caii nechează.

Ierbile ţipă :

— Stiopa-a !...

— Taie-e-e !

— Dă iama-n ei !

— Hăcuie !

Toporul intră în cap ca în lemn putred. Cînd are arakcinul în cap e greu să-l spinteci.

— Nu da cu toporul în umăr, pocneşte-l la scăfîrlie !

— Uite ofiţeru-u ! Ofiţeru !... Arde-l la epolet, jigodia, la epolet !

Hî-îc ! Cu toporu-n epolet ! Epoletul se îneacă în sînge o dată cu umărul.

— Te şi văzuşi general !...

Gloanţele-s puţine — dă-i cu parul !

— Ai vrut pămînt ? Na pămînt !

Kirghizii se ascund după iurte. După grămezi de tizic. În herghelii.

— În dobitoace nu dă nimeni !...

— De dobitoace o s-avem nevoie...

Harabalele scîrțîie. Țiuie. Gonesc prin șerpuirea văii. Kirghizii o iau la goană ca țînțarii de fum.

Fug hergheliile, ierbi sîngerate strivind sub copite.

— Ațin-te !...

— Ducă-se !...

— Le sfîșie lupii !

Kirghizii gonesc prin zănoagă. Kirghizii se vîră în stuf.

— Din stufăriș se trage. Un ofițer !... Soldați !...

— Cu-ul-cat !

— Să vină Mikitin, Mikitin !...

— E-e-ei, tovarăși !

— Ș-acu, țin-te !...

Cerul s-a răsturnat pe pămînt. În lac se prelinge sînge. Sînge cu miros lînced.

De pe colină, coboară domol pătrații. Zăngănesc molcom furgoanele mari. Or să strîngă totul. Nemții.

Și iarăși stepă... Nisipuri se deapănă-n goană. Rîpe, zănoage...

Un colț de pătură sub picioare. Picioarele frămîntă pătura. Picioarele smulg pătura.

Caii rup hățurile din mîini, căruța rupe pămîntul.

Uriaș, omul cu barbă scrumie se zbuciumă în căruță.

— Orice-o fi, Mikitin, pămîntu-u !... nu-l dăm noi !... Mînă-ă !

Zboară căruța albastră. Pe roate sînge, carne, nisip, ierburi...

— Di-i-i !...

Mînă Kalistrat Efimîci. E sînge pe coamele cailor. Norii de purpură sînt una cu coamele roşii.

— Tovară-ăşi ! Mai domol, tovarăşi !...

— Mînă, Naumîci, dă bice !

Trestiile trag. Lacul trage. Deasupră-i se tînguie raţe.

Kalistrat Efimîci pune mîna pe secure.

— Mînă !...

— Vrei pămînt, ai ?

— O să iei, de n-o să poţi duce.

Căruţă după căruţă şi iar căruţe... Cai... Puşti... o mitralieră...

— De unde arme ? Cum de-au îndrăznit ? întrebă Nikitin.

Trestiile ard. Gloanţele ţiuie.

Căruţele hopăie peste leşuri ca peste cioturi şi se sfarmă.

Pe jos — şei, pături, burdufuri.

Oile speriate behăie.

— Dă-ăi !

— Mikitin ! Te cheamă-n stufăriş ! Mikitin !...

Căruţele trec duruind peste iurte. Duruie vîntul. Duruie cerul.

Arde stuful. Bărbile-s aprinse de sînge.

— Scăpăm cu bine !

— Ies ei de-acolo !

Fumegă cerul, arde iarba.

— Iarba !...

— N-ai cum să fugi !...

— Mikitin !

— Mi-ki-i-tin !...

De jar e pămîntul. Fug kirghizii, prin văi și zănoage, fug în cîmpie...

— *Bismillah !... Bismillah !... Ui-boi !...*

— *Karagîm !... Cenîmau !...*

— Dă-i !...

— Arde-i ! Pe barba mea !

Din stufăriș, cu mîinile ridicate — un ofițer și soldați. În stufăriș — fum și trosnete.

Pe malul lacului, în căruță, Nikitin :

— Tovarăși, să nu-i atingeți !

Ofițerul — în frunte. Ofițerul acesta e mereu în frunte. Dacă ești în frunte — na, porucic Mironov !

— Fra-aților !...

Ofițerul e la pămînt.

— Să dai pămîntul altora, ai ?

Acte : locotenent Mironov. Și un revolver cu toc... O să prindă bine.

Nikitin, din căruță :

— La zid !... Samavolnicie ! Cine-a-ndrăznit ? Cine ?

Nimeni. Numai stepă. În stepă — kirghizii. Kirghizii trebuie prinși.

Soldații în genunchi cu mîinile în sus.

— Hei, escortă !

Ce escortă ! Arde stepa, arde stuful. Pîrîie și trosnește pînă-n cer. Ard și norii.

Mîna-i pe secure.

— Dă-i !

Eh, pămîntule, te-ai îmbătat și tu, ucigașule ! Și caii se zbat, de parcă-s băuți. Dă calul. Dacă nu p-ăsta, p-ălalt !

— Încotro, Nikitin ?

— După ei ! Să-i opresc !

Cum să-i opreşti dacă ceru-i în flăcări. Dacă lacu-i în flăcări. Dacă pămîntu-i în flăcări. Şi inima-i pămînteană...

Calul se aşterne în goană nebună — se teme de omul cu barba scrumie. Un cal şi-o secure la brîu.

Cum să-i opreşti...

— Dă-ăi !...

Încet, liniştit, veneau în urmă furgoanele lungi. În ele, strînse frumos — pături, burdufuri, şei. Bărbaţii pătraţi, masivi şi tăcuţi mînau herghelii şi turme greoaie. Cu pasul domol, măsurat. De ce s-ar osteni ? Noaptea-i lungă. Lupii se tem de foc. N-are rost să se grăbească.

XXXVI

Pe şaman l-au închis într-un staul. În staulul acela murise un viţel. Au aruncat stîrvul pe gunoiştea din preajma fermei, să-l mănînce cîinii şi lupii, şi în locul viţelului l-au închis pe şaman.

— E prizonier !

Şi au pus o sentinelă la poartă.

A stat cît a stat sentinela, zgîriind cu vîrful baionetei zidul de lut, pînă i s-a urît. S-a dus să caute tutun şi dus a fost.

A uitat de şaman.

Viscolea o zăpadă subţire şi albastră. Subţire, albastru şi voios arăta pămîntul.

Şamanului îi era cald. Îşi desfăcu halatul şi alergă de colo pînă colo prin staul, pe gunoiul prins de îngheţ.

Eh, crunt mai bat ruşii, ce de sînge au vărsat ruşii, lacuri de sînge. Iar zeii ruseşti n-au dat nici un ajutor. La foc cu chipurile astea întunecate şi turtite.

Prin crăpături vîntul zvîrlă zăpadă albastră. Crăpăturile-s albastre, dar în staul e întuneric, de-ţi bagi degetele-n ochi.

Şamanul Apo are sînge la ceafă. Şi ceafa-i arde, de parcă i-ar fi pus acolo o lipie fierbinte.

Picioarele-l dor, capul îl doare, zeii nu-s lîngă el. N-are daireaua. Şi chiar de-ar avea-o, vraja cea mare nu i-ar aduna pe zeii fugiţi, cum fug de zăpadă frunzele. Iar fără zei, e ca fără cumîs.

Se zbuciumă în grajd Apo-şamanul. Santinela prînzeşte, apoi fărîmă tutun şi-şi umple luleaua.

S-a înfierbîntat şamanul ca o vulpe hăituită.

A căzut în genunchi şi a prins a cînta :

— Dusu-s-a duhul Koionok în Munţii Abakanului şi nu se va înturna ! Precum dus este calul ce a lepădat frîul !... Inima lui e aidoma piscurilor înzăpezite ale Abakanului — nimic n-o înmoaie !... Koionok ! Koionok !...

Albastră-i ninsoarea ce cade. Şi arbori albaştri se înalţă.

Sare în picioare şamanul. Joacă şamanul. Urlă şamanul.

Tropot. În jur e ropot, de parcă zece troici ar goni prin bătătură.

Vin ruşii într-o fugă, spre staul vin.

Şi-au plecat duhurile privirea înspre şaman. Cînd i-a văzut, şamanul Apo s-a înălţat în zbor deasupra taigalei.

— A-ha-ha ?... Vă văd ! Ochii mei v-au dibăcit cuibul. Da cînd ruşii i-au hăcuit pe kirghizi, voi unde aţi fost, cu a cui carne v-aţi ghiftuit ? Şi la ce v-aţi arătat acum şamanului ? A-a-a !...

Joacă şamanul muiat în spuma cea sfîntă. Bate din palme — n-are dairea. Îşi bîţîie în zvîcnete trupul, să sune zurgălăii pe care nu-i are.

— Vă snopesc. Vă voi căzni cu fierul.

Dar n-are gîrbaci, n-are custură. Şi iată duhurile plecînd călări pe sirepi cu coamă de purpură.

Ruşii rîd cu toată gura :

— Ce se mai învîrte !...

— Rage ca buhaiul primăvara !...

— Tot botu-i în spumă !

— Io-te la el, diavolul...

Ruşii au omăt pe umeri, căciuli mari, de zăpadă, şube flocoase din blană de cîine. Şi glasurile ca troienele din taiga.

— A căpiat !

— S-a zis cu el !

— Ei, ai luat ceva pămînturi ?

— V-ar fi trebuit, jigodiilor ?

— Pămînt pentru toţi, hai ?

— Cu bolşevicii vă bateţi ?

Şamanul a jucat şi a urlat pînă seara. Şi pînă-n seară au făcut haz mujicii. Mai veneau,

mai plecau. Rîsul gros se învolbura necontenit la poartă, ca nămeţii.

Seara au plecat cu toţii — au fost aduşi la fermă ofiţerii prinşi. Cinci erau. Fără epoleţi, în capul gol, cu urechile degerate.

Unul, tînăr de tot, cu palmele lipite de urechi, plîngea şi se văita :

— Cetăţeni ! Noi simţim la fel ca voi... noi... cu totul întîmplător !...

La care roşcovanul Naumîci răcni :

— Acu toţi simţiţi ca noi, nemernicilor ! Pe toţi ar trebui să vă curețe, scîrnăviilor !

În casă ţinea sfat statul-major. Pe uliţă şuşuiau tălpicele săniilor.

Nikitin inspecta călare detaşamentele. Un băieţaş care venea galop pe deşelate îi strigă de departe :

— Nene Nikitin, nene Nikitin, te cheamă bătrînii să vii la statul-major !

Plin de voie bună, băieţaşul şuiera şi sfichiuia calul peste urechi.

Un bătrîn cu ochi topiţi şi cu o barbă ca un bulgăre de noroi spuse :

— Avem o grămadă de treburi. Dinspre oraş vine căzăcimea... Cinci plăşi s-au unit şi vin încoace. Ce s-o mai tîndălim atîta cu ofiţerii ăştia ?

— Şi pe urmă, aşa vrea poporul !

Statul-major a dat sentinţa : „La moarte prin împuşcare".

I-au dus pe ofiţeri în taiga. Mergeau grăbiţi prin zăpadă adîncă, fără să privească înapoi.

În urma lor, mujicii în grup strîns, cu armele în cumpănire.

Puştii hăuleau. Mujicii răcneau. Pe gunoişte, cîteva potăi sfrijite, cu cozile între picioare sfîşiau stîrvul viţelului.

Cînd să intre în pădure, zăriră departe apropiindu-se în goană pe drum o sanie lată cu spătar învelit în velinţe colorate.

— Efimîci ! strigă un băieţaş.

Glasurile bucuroase şi învălmăşite ale oamenilor îi ţinură isonul :

— Vine Listrat Efimîci !...

— Vine Smolin !...

Dănţuiau pe coviltir umbrele cailor cînd purpurii, cînd verzi, iar deasupra şi dedesubtul lor zăpada era de un albastru mătăsos.

— Efîmici !

— Tătucă !

Unul din oameni strigă vesel ofiţerilor :

— Tuleo ! N-avem timp de voi !

Cu umerii îndoiţi, atingînd omătul cu degetele, ofiţerii o luară la fugă.

Mujicii au tras. Ofiţerii s-au lăsat în omăt.

Agitîndu-şi puştile şi chiuind, oamenii alergară într-un suflet în întîmpinarea saniei. Caii speriaţi se smuciră fornăind în lături şi, arcuindu-şi trupurile năduşite, o luară peste nămeţi.

Kalistrat Efimîci, îmbrăcat cu o bundă neagră de oaie, se ridică în picioare în sanie şi, fluturîndu-şi căciula, strigă :

— Şaişpe plăşi, pravoslavnicilor, şaişpe pentru Puterea sovietică !

La statul-major, căldură şi zăpuşeală. Miroase a blană de oaie şi a foc de cetină.

Kalistrat Efimîci îşi descheiase bunda. Avea dedesubt un cojoc peste care era încins cu un brîu verde, iar în picioare pîslari roşii. Vorbea cu voce groasă, plină.

— La Congresul Sovietelor celor şaişpe plăşi, una a fost contra — am dat poruncă s-o împuşte pe toată.

Nikitin sări ca ars :

— Cer cuvîntul !... N-a fost împuternicit !...

Strigăte de afară :

— Stai niţel, Nikitine ! Lasă-l pe Listrat !

— Zi-i înainte, Listrate, că zici bine !...

Cojocul e lat cît tăblia mesei. Gulerul e ud, cîrlionţat, barba scrumie a început să se dezgheţe şi picură.

— Pe toţi diligaţii i-au pus la zid : de ce se încontrează dacă toată obştea-i la un gînd.

— Aia e !

— Nu te pune potrivă !

— De la oraşe s-a urnit la căzăcime puzderie, regimente după regimente. De aia zic că trebuie să strîngem şi noi. Ce ai strîns pînă acum, Mikitine ?

— Le dăm la cap !

— Arde-i !

— Pe tăţi îi trecem prin sabie !

Mînia cutremură pereţii casei. Afară, pămîntul îşi rînjeşte dinţii negri, şi oamenii parcă ar fi spumă la gura lui.

Glasul tăios al lui Nikitin este întărit de aerul gros :

— Tovarăşi !... Celula protestează !... Tovarăşi !... trebuie să...

— Ce mai tura-vura ! Ardc-i, Listrate, aici sîntem !

Bunda udă e-n uşă. În cerdac. Ca un buştean se rostogoleşte glasul deasupra capetelor :

— Avem cu noi şaişpe plăşi !... Ca să batem, va zică, armata lui Kolceak.

— O-o-o !

— Dă-i înainte, Listrate, dă-i înainte !...

La poartă — o femeie cu şubă şi şal. Zăpada de un zmeuriu-pal se lipeşte de canaturile porţii, înfloreşte pămîntul.

— Nastasia ? făcu Kalistrat Efimîci. Sau nu eşti tu ?! Ce-i cu tine aici ?

Faţa femeii era negricioasă şi uscată ca scoarţa de copac bătrîn. Mîinile tot căutau ceva sub cojoc.

Naumîci zise :

— Ai oaspeţi, Efimîci, e Gripina.

Zbuciumîndu-se din tot trupul şi răscolind zăpada, Agripina izbucni în ţipete :

— Antihriştilor ! Să n-aveţi parte de mormînt, iude ce sînteţi ! Iadul să vă înghită, ucigaşilor ! Blestemaţi să fiţi !

Naumîci se prăpădea de rîs.

— Hai în casă, spuse Kalistrat Efimîci, că ne facem de rîsul lumii.

Cînd intrară în tinda întunecoasă, mîinile ei zăngăniră metalic.

— Păzea, Listrate, că te omoară ! strigă ascuţit Naumîci.

Cei trei frămîntară bezna.

Tăişul toporului izbea pereţii. Întunericul se învălmăşea şi se zbătea în ţipetele femeii.

— Să fie păcatul meu! Precistă de la Abalak!... Ucigaşule, haraminule!

— Te omor!...

...Roşcovanul Naumîci o tîrî pe Agripina pînă în staulul unde-l închiseseră pe şaman, o împinse înăuntru şi se răsti la ea:

— Las' că-ţi arătăm noi topor, curviştina dracului!

Naumîci pipăi leşul şamanului, îl întoarse cu faţa în sus şi, aşezîndu-i mîinile cruce la piept, mormăi:

— Oricum, tot popă e. Dumnezeu să-l ierte!

În picioare, lîngă pat, Nastasia Maximovna plîngea în hohote. Pieptul îi era ca un nămete, iar ochii — sloiuri de gheaţă.

— O să-ţi facă seama, Listratuşka. Dacă nu unul, apăi celălalt! De nu era Naumîci, te omora ea, Gripina.

— Pe mine nu mă omoară cu una, cu două, răspunse Kalistrat Efimîci desfăcîndu-şi brîul verde. Am o sută de vieţi. Şi apoi, ai noştri i-au omorît drăguţul. Poate chiar eu l-am omorît, mai ştii?

Puse pîslarii pe sobă şi luă vorba de unde o lăsase:

— Trebuie să omori, că aşa-s vremurile. Da de ce, nu ştiu... Mikitin se pune cruce, vrea s-o întoarcă p-a lui. Da tot trebuie să omori.

— Şi pămînturile s-au luat?
— Ba bine că nu!
— Şi acu ce-o să mai ia?
— Or mai găsi.

Bătînd pernele, Nastasia Maximovna spuse:

— Ce-ai zice, Listratuşka, să fac nişte colţunaşi şi să-l poftesc pe Mikitin la masă? Că lui, bietul, cine să-i facă de mîncare?
— Fă-i!

...În ăst timp, lîngă Taliţa, plasa Vlasievskaia înfrunta detaşamentele căzăceşti.

Prin dreptul aşezării şi în vale se vînzolea, vulpe argintie cu ape albăstrii, o ninsoare deasă.

XXXVII

Zăpada deasă, fumurie, cu ape albăstrii cum e vulpea din tundra Obdoriei, se aşternea pămîntului.

Cazacii trăgeau cu mitraliere cu piese de artilerie în noaptea ce atîrna deasupra lor. Noaptea răspundea tot cu mitraliere şi cu o piesă de muzeu — un tun antic. Tunul era aşezat pe tălpice şi încărcat cu cuie.

Pîrîie şi trosneşte comuna — ard ocolurile. Fînul ţîşneşte în sus spre cerul negru-albăstriu! Iar de sus fînul stacojiu cade pe pămîntul negru cu reflexe albăstrii.

Focul stacojiu aprinde cerul — ard izbele.

Pîrîie şi trosneşte comuna — arzător şi purpuriu e vîntul ce bate dintr-acolo! Oamenii în cămăşi purpurii aleargă pe uliţi.

— Doamne, Dumnezeule!

— Apără şi miluieşte, Sfîntă născătoare!

Fierului nu-i plac vorbele, fierul aduce tăcere.

În fiecare curte e cîte o femeie ucisă. La fiecare poartă zace cîte una. Bărbaţii-s duşi, omoară muierile! Sfîrtecate şi răscolite-s cărnurile roşii ale pîntecului.

Cineva trebuie ucis.

Taie, dă foc!

Taie omătul, aprinde cerul!

Acareturile par de ardezie. Vîlvătaia de purpură saltă acareturile, le zgîlţîie şi dă cu ele de pămînt. Scîntei galbene se aştern pe pămînt şi izbeşte nările mirosul de ars.

Fumul răşinos e în nas şi în ochi! Fumul cărunt pătrunde în piept, şi tusea pe oameni îneacă. Dar oamenii trag.

De după fiece colţ şi troian.

Nămeţi par halatele albe cocoţate pe schiuri.

Zbiară nămeţii:

— Pă ei!

Fumul răşinos e ca ghimpii în ochi. Mai ales cînd casa ce arde, a ta e.

Un ţăran şchiop orbecăie prin ogradă şi strigă cu strigăt de jar:

— Daria!... Feokla!... Duceţi cuferele în beci. Pitiţi cuferele!

E musai o muiere ucisă la poartă. Zace acolo Daria.

Mitralieră pe uliță, mitralieră în laturi, mitralieră în cîmp.

— Ține bine, tovarăşe !

— Kondratiev, înălțător şaisprezece-paisprezece !

— 'Nțeles !...

Cazacii au epoleți negri. Mujicii n-au epoleți. Pe zăpada surîzînd, de un vînăt-albăstrui, mor şi cazaci, şi mujici.

Mor ! Mor !...

Taie, dă foc !

Mîine o să vină iar Kalistrat Efimîci. După el — şaisprezece plăşi ! Dă-i, nu te lăsa.

Semion-şontorogul e călare. În spatele lui şade o muiere. Atîrnă cît un car muierea. Calul are şira subțire. Se teme de flăcări. Icneşte şi cară.

Nu-i bine călare pe uliți. Prin dosuri, nu te bagă în seamă. O ia şontorogul prin dosuri.

— Mă, Mitiuşa, ăla e singur pe cal ?

— Ba-s doi. Ia-i în cătare !

N-a mai ținut calul. S-a frînt de şale şi a căzut. Ba nu, i-a plesnit inima despicată de un glonte. Copacul trăieşte chiar de-i sfîşie glontele inima. Calul nu.

A murit calul. I s-a frînt spinarea ca troianul sub călcătură.

Dar cei doi în şube sînt teferi. Şontorogul şi muierea se tîrăsc prin nămeți.

— Seniuşka, mi-e frică !

— Taci, cățea !

Ce să tacă ?! Pe uliță răpăie mitralierele. Zece morți la o mitralieră şi mitraliere — zece. Ori poate fiecare secerase o sută ?...

Arde o casă străbună cu sipete din veac, uscate ca cetina iarna.

Au uitat de vite. Rag grajdurile. Ard dobitoacele. Miroase a păr pîrlit. Ochii vitelor sînt ca de bronz roşu.

De bronz roşietic e şi vîntul din slăvi, ce sfîrîie, şuieră, rîde în hohote.

Fumul de cetină e ca o rană. Fumul de cetină arde pînă şi ochii orbului.

Pe oarba Ustinia o ustură ochii. Plînge bătrîna.

— Listratuşka, Siomuşka, ce e, arde la noi ?

Îi răspunde din cer vîntul stacojiu şuierînd furios la zăpada vineţie.

Bîjbîie prin curte Ustinia, caută poarta.

Să n-o caute, că o femeie ucisă zace acolo, şi mai multe nu trebuie — cîte una de fiece poartă.

Eh, vîntule, vîrtosule, din bronz şi din purpură !

S-a rătăcit bătrîna. Fumul îi mănîncă ochii. Flăcările îi cearcă părul cărunt. Să fugă, să fugă !

E în picioarele goale. Şi nu-i e frig, deşi-i iarnă. Aleargă desculţă spre grajd. Dezleagă poarta şi larg o deschide.

Aha, uite şi oameni. Şi-au adus aminte să dea drumul la vite ! Dar ce-i cu baba asta în cale ? Vitele trebuie să fugă din grajd.

Întinsă pe pămîntul fierbinte şi ud de zăpada topită, bătrîna Ustinia se încălzeşte ca în cotruţă. Iar vitele rag şi izbesc cu coarnele în gard. N-are cine deschide poarta ce dă înspre uliţă.

Arde poarta. Ard dobitoacele. Arde Ustinia.
Cerul arde. Zăpezile ard.

XXXVIII

Eh, troiene albastre, făr' de hotar.

Călare pe saca, roşcovanul Naumîci străbătea ferma, şi cînd se apropia de o ogradă striga ca dintr-o bute goală :

— Tovarăşi, al nostru-i spirtul !

Torţele răşinoase ard cu o flacără galbenă, năclăită.

— Treci, tovarăşe, şi bea. Fă-te-ncoa !

Din lemnul de cetină picură-n zăpadă stropi stacojii. Noaptea sfîrîie, se destramă.

— Hai cu ulciorul, cu bărdaca, hai şi cu găleata ! Bea !

Alcoolul arzător are iz de răşină. Pune-i zăpadă să fie mai rece.

Ulcioarele de foc se răstoarnă în gîtlejuri largi ca stacana. Şiruie sudoarea pe trupuri păroase. E cald !

Vîntul smuceşte torţele, flăcările se întind peste bute şi cal.

— Care mai eşti, mă ? Fă-te mai aproape !

Se apropie.

Tot omul moare, tot omul să bea.

Beau toţi.

Bea şi Kalistrat Efimîci. Lui i se întinde o oală smălţuită. Lui Nikitin, una de aramă.

— Bagă în tine cît încape !

Ah, ce albastre-s zăpezile ! Ah, şi cum mai zvoneşte taigaua ! Urlau în cîntec glasuri înfierbîntate :

Di-i-i, căluţule, zboară,
Hai căluţul meu sur !...

Călare pe saca, roşcovanul bate cu călcîiele pîslarilor în bute şi strigă :

— Fă-te-ncoa !

Şi vin din colibe şi bordeie neveste cu ceaune şi gamele, vin şi copiii ăi mai mici cu căni.

— Bea !

Pe urmă s-au dat de-a derdeluşul de pe malul rîpei, cu piei şi blănuri drept săniuţe.

Toată „Lisia Zaimka" petrece şi se dă de-a derdeluşul. Chiolhan şi veselie în Munţii Tarbagatai !

Deasupra pieilor se învolbură zăpada. Se învolbură muntele, cerul.

— E-ee-eh !

În capete — vîrtejuri nebune. Pieile hîrşîie, gonesc, se izbesc.

Pe creastă — trei pini uscaţi în picioare. Le-au dat foc. Vîlvore dealul. La poale totul se vede ca-n palmă.

— Aşază-te, Mikitin !

E iureş pe dealul de gheaţă. Şi în cerul de gheaţă e iureş. Cu piei drept tîrlie, şi luna din cer se dă pe gheţuş.

— Aşază-te ! Ehehei-i-i, ho-op !

Ţipă subţire muierile ca omătul sub tălpice. Muierea cînd o plimbi cu săniuţa, trebuie s-o strîngi în braţe.

La statul-major un cîrlionţat îi zice din armonică. Toţi cîţi au cîrlionţi sînt şi armonişti, altfel nu se poate.

Maghiarul Schlüsser şi sîrbul Mikeş dansează cu fetele cadril.

Cîţiva flăcăi se uită din uşă. Trosnesc seminţele sparte-ntre dinţi.

Trosnesc casele între dinţii gerului.

Un flăcău se apropie de saca şi-i spuse lui Naumîci :

— Fata aia din staul a-ngheţat.

Roşcovanul îi întinse o cană cu spirt.

— Bea ! Care fată, mă ? Gripina ? Ducă-se ! Dumnezeu s-o ierte !

Flăcăul bău şi se depărtă. Roşcovanul strigă după el.

— Să nu-i sufli o vorbă bătrînului, o să-i spunem c-a fugit ! Da tu ce ai căutat în staul ? Ai fost acolo cu vreo gagică, ai ?

Flăcăul hohoteşte.

A venit o sanie aşternută toată cu covoare. Înăuntru — Kalistrat Efimîci, Nastasia Maximovna şi Nikitin.

Flăcăi pe de lături, flăcăi în urmă, cu facle aprinse în mînă. Li-e veselă flacăra galbenă-roşie.

Sania vine ca vîntul la vale : un vălătuc galben şi albastru.

Fumul sprinţar de răşină te ameţeşte ca spirtul.

— Ehe-hei ! La o parte, cojoacă !...
Sufletul se scaldă în zăpadă. Şi cerul e plin de zăpadă, pufoasă, albastră.
Straşnic !...

XXXIX

Nămeţii-s curaţi şi limpezi cum e ochiul cerbului în faptul zorilor. Şi valea, şi pămîntul sînt tot aidoma crestelor albe ale Tarbagataiului.
Şi ursul cel flocos în bîrlog, şi lupul cel roşu în stîncării, şi vulpea pe o coamă de troian — aşteaptă.
De n-ar mai scrîşni fierul pe drumuri, de n-ar mai urla lupii între nămeţi.
Inima mi-e ca un nor aducător de furtună ce cuprinde cerul şi pămîntul.
Se zbuciumă zadele. Nu vor pe umeri povara zăpezii. Zăpada pe ele e de un verde-palid, iar cetina-i de culoarea bronzului.
Vîntul gătit în aur şi azur îşi dărăceşte barba în peria cetinei.
Eh, nămeţi curaţi şi limpezi cum e ochiul cerbului în faptul zorilor, adăstaţi !

...Zăpezile înaintau spre soare-apune, tîrînd după ele cerul.
Spre soare-apune se purtau mujicii.
Din taiga spre oraşe. Din munţi spre oraşe.

În lături, nămeţi, desfă-te inel de logodnă din aur şi azur !

Săniile se ciocnesc între ele pe drumul bătut, lunecos. Şi bărbile se ciocnesc, promorocite ca şi caii.

— Ehe-hei !

— Ehei !

Din sat în sat, din comună în comună, mătură drumul tîrnul vifornitei. Schiurile — şuviţe de nea pe polei.

Palme înmănuşate strîng cozi de topoare şi puşti militare, iar în sănii sînt mitraliere.

E rece ţeava ? Omori vreo trei şi se încălzeşte. Se duce amorţeala mîinii. Se duce şi sufletul omului — în sus.

Un bătrîn cu ochii ca pămîntul mînă un şir de căruţe goale.

— Încotro ?

— La oraş !... Cică o să împartă avuturile la oameni.

Bătrînii ăilalţi se prăpădesc de rîs, de mătură drumul cu barba căruntă.

Oraşele se ferecă în fiare. Drugi la uşi, baionete sub ziduri — drugi.

— Dă-ă-i !...

O pălălaie stăruie deasupra taigalei zvîrlind fulgerări spre oraşe.

Nu e aurora boreală : arde taigaua. Şi nu sînt urşi albi pe gheţuri, ci mujici — schiori, vînători — ucigaşi.

Eh, voi, zăpezi albastre, făr-de-hotar.

Dar nu, îmi port şi eu paşii prin zăpezile acelea, gata ! Am pornit !

E dragostea mea, e bucuria mea nestinsă !

Iubirea mea e o sanie în iureş viforos. Iar buzele le asemui covoarelor turane.

Covoarele tulbură zăpezile. Săniile zboară. Fornăitul cailor se aude cale de cincisprezece verste.

Aşa să iubiţi, oameni, aşa !...

Terentievna — coana moaşă — îşi flutura prin odaie palmele ude, cafenii, pescuind de prin unghere nişte cîrpuşoare cu rosturi numai de ea ştiute.

Moaşa rosteşte cu importanţă vorbe cuvenite în asemenea prilejuri :

— Iară matale, bărbăţele, treci în ungherul de colo şi bate cu osîrdie mătănii, să te doară fruntea... Şi atunci naşterea va fi uşoară ca puful.

În odaie e căldură ca-n baie, şi de ieşit, nici vorbă.

— Mămucă-ă... Coană moaşă, vezi căpşorul ! Văleu ! Mă do-a-are !

Bătrîna are albeaţă şi ochiul cu care o priveşte pare de plumb.

— Cînd ţipi, screme-te mai tare şi o să treacă. Eu, cînd năşteam, zbieram să dărîm tavanul, nu alta. Hai, ţipă !

Copilul ieşi. De parcă ar fi preluat strigătul mamei, slobozi şi el prin camere un strigăt subţire şi alb.

— Î-î-i-i-i-i-i !

— Du-te, Listrate, afară, şi te hodineşte. Şi să te întorci cînd ăi simţi aşa, ca o sfîrşeală în coşul pieptului. Aşa e din bătrîni.

Cît stogul sînt fustele Terentievnei, dar glasul — ca un firişor de iarbă.

— Zdravănă muiere ai, a născut uşor, de parcă a mîncat o clătită.

În poartă se agita o bundă verde şi o căciulă cît o clopotniţă, de aceeaşi culoare. Se auzi un glas ce făcu să tremure uşile :

— Kalistra-at Efimîci, fă-ătul meu ! La tine am venit !... Păsul şi păcatele m-au adus...

Străpunse pieptiş cu bunda nămetele din poartă şi urmă fîlfîindu-şi mînecile.

— Năpasta şi osînda m-au adus în vizuina asta de tîlhari !

Pletele verzi ale popii cresc parcă de-a dreptul din gulerul bundei. Se lăsă pe o treaptă şi oftă.

— Nu mă primeşti în casă ca pe fiul rătăcitor ?

— Naşte muierea, părinte.

Popa Isidor se înfăşură mai bine în bundă, se scutură de zăpadă.

— Dacă-i aşa, chiar de mă pofteşti, tot nu intru ! Auzit-ai c-au pîrjolit Taliţa ?

— Ştiu. Pe Semion l-ai văzut ?

— Nu l-am văzut, fiule. Poate l-au ucis, poate a murit singur. Da ce mă fac eu ? Că la biserică au dat foc... Au ars şi ştiubeii. Îi adusesem acasă. Mi-era să nu le răşluiască dacă le las la prisacă... Cînd a ars mierea, ah, ce frumos mai mirosea ! Poiană cu flori, nu alta.

— A ars tot ?

— Ca hîrtia, nici scrum n-a rămas. Aş fugi la oraş, dar nu se poate.

— Ba ar fi mai bine.

— Au să mă înhaţe mujicii din sat şi au să mă spînzure ca pe un fugar. La voi nu s-o găsi loc pentru mine ?

— Rămîi.

— Aici se slujeşte ?

— Ce ?!

— Întreb dacă se slujesc liturghii, vecernii. Sau poate alte slujbe, cum se cere.

— Nu-i de trebuinţă.

— Ei, na ! Te pomeneşti că nici n-o să-ţi botezi copilul ?

— Ba da.

— Aşa-i legiuit !... Da din partea simbriei ?... Adică mă tem că nu-i în regulament. Nu-i nimic, rămîn ; m-oi mulţumi şi cu un ghelir acolo.

— Rămîi.

— Da bisericile cum vă bate gîndul să le clădiţi ? Că alea vechi or să ardă. Ori poate o să fie poruncă să nu se mai ridice de loc ?...

Popa Isidor a umblat toată ziua prin fermă. A umblat şi a doua zi.

Treceau hergheliile prinse prin zăpodii golaşe. Dobitoacele erau slabe, sălbăticite şi se uitau la oameni ca la lupi. Herghelegiii erau şi ei jigăriţi ca lupul primăvara.

Popa Isidor bătea cruci sub bundă şi încremenea lîngă pereţii hambarelor ca o grămadă de licheni lăsată acolo de cine ştie cînd.

Sau intra în bordei, aprindea opaiţul şi citea din trebnic fără să privească buchea. Glasu-i amintea de un roi în zbor.

Plăşile cereau mereu să le trimită pe cineva de la statul-major. Nikitin parcă prinsese rădăcini lîngă masa de scris şi cînd te uitai la el, răscoala îţi apărea ca un maldăr de hîrtii aduse de vînt.

— Du-te tu, îi spunea el lui Kalistrat Efimîci. Eu stau aici şi văd...

Sania purpurie gătită cu covoare pornea în goană pe cîmpiile înzăpezite.

Oamenii nu curăţau zăpada din faţa izbelor ca să nu se vădească sătucul. De aceea aşezările păreau nişte troiene, iar drumurile — hăţişuri cutreierate de sălbăticiuni.

Ursul dormea în bîrlog. Munţii dormeau. Şi feţele oamenilor din izbe erau puhave de somn.

În anul acela s-au născut mulţi copii, dar care mai era ca Vaska lu' Listrat ?

Pîlpîind, feţişoara-i caldă semăna cu un strop trandafiriu, şi Vaska sugea la pieptul mare şi plin al maică-si.

Şi cerul sugea fum albastru din ţîţa albă a iernii. Kalistrat Efimîci îi spuse lui popa Isidor :

— Pas de te mai opreşte să mai cauţi în jur. Mă poartă ca pe o frunză pe furtună.

Popa ofta greu dintre blănuri.

— Unde să mă duc, să mă pot apuca de albinărit ?...

XL

Se auziră zurgălăii unor cai în galop şi în cancelarie năvăli roşcovanul Naumîci. Barba-i ca focul topeşte zăpada, ochii topesc promoroaca de pe sprîncene.

— Listrat Efimîci, l-au prins pe fi-tu, pe Semion, la albi.

— Unde ?

— Lîngă Vorobiovskaia. Era fruntaş într-o companie. Aşa a hotărît detaşamentul nostru : ţi l-au împuşcat pe ălălalt fecior, pe Dmitri, să-l punem pe Semion, ca ispaşă, mai-mare peste o unitate de a noastră.

— Bine !

— Vrei să-l vezi ?

— Pe Semion ? Nu.

Kalistrat Efimîci se aşează în sanie şi aruncă o privire spre soare — un soare tînăr, sclipitor.

Se perindau prin sate convoaie, dar în sănii — nimeni. Cînd se uită bine, văzu că oamenii stau ghemuiţi la fund, de parcă s-ar fi ferit mereu de gloanţe.

— Încotro ?

— Spre meleaguri mai liniştite.

Pe roşcovan îl umflă rîsul.

— O să omorîţi caii şi tot n-o să aflaţi asemenea locuri.

Săniile tac.

Soarele tînăr şuşuie pe tălpice. Un kirghiz înarmat cu o rangă taie în gheaţă copci sinilii. Miroase a drum, a ţarină gunoită.

Spuse Kalistrat Efimîci :

— Ce zici, ce iarnă ?!

Naumîci se descheie la bundă şi-şi scoase pipa. Caii alergau mulţumiţi.

— Se cărăbăneşte şi ea cum au tulit-o şi albii la urma lor cînd i-am mătrăşit de pe-aici. Măcar că se-aude c-au desfiinţat lunile, vine el şi mărţişorul.

Ajungeau din urmă chervane ce se duceau spre ţinuturi mai liniştite. Oamenii zăceau în sănii ca nişte hoituri, iar cailor li se zbîrleau coastele vărgate prin piele.

Zăpezile se coloraseră într-un trandafiriu cald ca trupşorul copilului.

Nastasia Maximovna se căina lîngă leagăn :

— Cît o să mai stăm aici ? Mi s-a înnegrit şi inima de fum ! E o înghesuială, de n-ai unde să te întorci... Să omorîţi oameni, atît ştiţi.

— Răbdare.

Vaska scăpase dintre scutece şi acum se răsucea în leagăn încercînd să se caţere în sus.

Kalistrat Efimîci zăbovi mult lîngă leagăn privindu-şi băiatul, apoi ieşi la poartă.

Un tînăr adus de spate, cu o găleată de clei în mînă, lipea nişte hîrtii pe peretele hambarului.

— Ce-ţi veni ?

Tînărul puse jos găleata şi, ştergîndu-şi mîinile de pîslari, izbucni :

— Am stricat la făină, de mi-a ieşit o găleată plină de clei, dar degeaba, că tot n-am unde lipi ordonanţele... Poate doar pe copaci, în taiga.

— Ba trimite-le pe meleaguri liniştite.

Opri un chervan, şi tînărul se apucă să lipească ordonanţe pe lăzi şi cufere. Oamenii îl urmăreau cu priviri mocnite şi, cum se depărta puţin, rădeau hîrtia cu codiriştile.

„Potrivit ordinului statului-major revoluţionar... al Armatei I... mobilizarea..."

Kalistrat Efimîci îşi pipăi fruntea năduşită şi împinse căciula pe ceafă.

— S-a încălzit bine !

Prin ocoluri caii nechezau mărunt şi galeş.

Zăpezile se topeau, se topeau. De sub ele, pămîntul renăştea roz. Şi munţii care suiau în fugă spre nori aveau culoarea pielii de prunc şi erau bucălaţi ca pruncii.

Kalistrat Efimîci cutreiera pădurile. De cîte ori l-au căutat stat-majoriştii, n-a fost chip să-l găsească. Soseau mereu alte hîrtii cu curieri. Nikitin nu se dezlipea de la masa de scris. Aşa cum arăta, cu nasul lui ascuţit, părea un eider şezînd în cuib.

Kalistrat Efimîci îşi simţea inima uscată ca scoarţa mesteacănului. Se chirceşte de gînduri, aşa cum coaja mesteacănului se chirceşte de arşiţă. Îşi plimba prin hăţişuri dorul din suflet.

O dată s-a întîlnit cu Naumîci sub streaşina pădurii. Bănănăia un topor, de parcă ar fi ţinut o pereche de mănuşi din alea ţărăneşti cu un singur deget şi cresta aici un trunchi, dincolo altul.

— Cu ce treabă p-acilea ?

Naumîci băgă toporul la brîu, iar barba lată şi ascuţită ca tăişul toporului şi-o vîrî după guler.

— Aleg şi eu, Efimîci, bîrne pentru casă nouă... C-a ars tot.

— A ars ! repetă surd Kalistrat Efimîci.

Altădată... Nişte ţărani stăvileau apa năvalnică a Borelului. Nu îngheţase încă niciodată — fecioara ! Aruncau bolovani în calea apei reci, vijelioase.

Îl strigară :

— Pune mîna, Efimîci !

— Mişcă ! Închidem aici şi dăm drumul dincolo. Să te ţii puhoi !

— Da... încuviinţă Naumîci lovind cu degetul fierul sunător al toporului. Tînjesc oamenii după muncă. S-au lehămetisit de război. Şi ca să se afle în treabă, se apucă de fac un eleşteu.

Kalistrat Efimîci e singur cu brazii. Deasupra taigalei răsună glasurile păsărilor ce se întorc din ţinuturile calde.

Brazii răspund şuierînd. Duhneşte putregaiul ce zăcuse sub zăpadă, se dezgheaţă. Cerul de un verde-palid se încovoaie ca scoarţa plopului.

Răsuflarea lui Kalistrat este aici adîncă şi sprinţară ca unda pîraielor de munte.

E linişte. Numai dinspre zăpodie se rostogolesc nişte răgete tunătoare.

— S-o fi deşteptat ursul ? se miră Kalistrat Efimîci. N-ar fi timpul... Doar dacă l-a zădărît careva.

În mijlocul zăpodiei arde un foc. Fumul dogoritor şi negru ca ardezia se înghesuie şi se stri-

veşte de pini. În jurul focului umblă popa Isidor în odăjdii şi cădelniţează. Cădelniţează şi glăsuieşte :

— „Domnului să ne rugăm !... Înalt preasfîntul nostru..."

A aşteptat Kalistrat Efimîci cît a aşteptat. Popa îi zicea înainte.

Atunci a rupt o cracă şi a aruncat-o pe zăpodie.

Popa a scăpat cădelniţa şi s-a lăsat pe un ciot.

— Te rogi ? îl întrebă Kalistrat Efimîci, venind lîngă el.

Popa deşertă cădelniţa de cărbuni, suflă să împrăştie fumul de tămîie.

— Mă rog, fiule !... De cînd am rămas fără biserică mi-e tot a sluji, iar mujicii rîd. Nu le pasă.

— Nu se roagă ?

— Nu mă cheamă !... îmi simt inima ca despicată în două de trăsnet, urmă popa cu o şoaptă pripită şi speriată. Iar creierii mi s-au făcut ca fleşcăraia de toamnă ! Nu mai înţeleg nimic ! În jur ard lumini şi parcă deodată se face întuneric. Şi apare deasupra taigalei un înger cu spadă, înveşmîntat în sfită !...

— Încotro să-ţi îndrepţi paşii, părinte ? Eu, cînd i-am fugărit pe kirghizi, ziceam că gata, am aflat credinţa. Îmi simţeam sîngele clocotind aprig. Dă-i ! Omoară !... Pentru ţarină i-aş fi sfîşiat şi cu dinţii. Credeam că vîrtejul acela o să-mi smulgă inima cum smulge pomului vîntul rodul cel copt şi o să mă liniştească... ca pe Nikitin !... Dar nu-mi găsesc tihna !

Zornăie cădelniţa atingîndu-se de zarafir. Zarafirul miroase a tămîie. Dintr-un pin se uită o veveriţă şi se prăpădeşte de rîs, acoperindu-şi botul cu coada. Şi pe cetină-i o coadă de veveriţă, din zăpadă.

— Mikitin e de oţel. Mi-e frică de el, fiule! O să mă omoare cum omoară gerul albinele... Unde să mă duc?

— Cum unde? Tu ai învăţat, părinte, că omul îşi găseşte calea prin suferinţă. Dar eu?... Mi s-a topit ceva în inimă şi a rămas despuiată.

— Pămîntul, fătul meu, se despoaie de zăpada topită şi odrăsleşte. Iar eu îs ca sămînţa cea stearpă şi găunoasă... Pletele-i păreau o spumă verde deasupra sfitei, patrafirul i se cutremura. La care sfînt să mă rog. Născoceşte tu unul şi fac o slujbă... Poate chiar ţie, mucenicului Kalistrat, ce zici, ai? Popa rîse cu toată gura băgînd cădelniţa în buzunar. Curînd o să te rogi şi tu. Ce credinţă ai plăsmuit? Rău ai făcut că ai plecat din Taliţa. Pentru ce-ai făcut-o? Taci, trădătorule?! Iudă...

Ascunse în tufăriş odăjdiile de brocart şi le acoperi cu cetină.

În drum spre fermă se tot văita:

— Am pierdut-o pe preoteasă. Ce gospodină!... Era în sanie. Cînd au început să tragă, calul s-a speriat şi şi-a luat vînt. Cal sirep. O mai fi gonind şi acum.

— Greu să goneşti într-una, pînă la urmă tot te opreşti.

— O fi cum zici, fiule. Poate o fi ieşit pe undeva leşul preotesei de sub zăpada topită... Mă-

car să pun o cruce în locul unde se înălţa sfîntul lăcaş.

— Unde ?

— La Taliţa. Oricum, acolo ne-am rugat.

— Oamenii n-au de nici unele, şi tu îi dai zor cu biserica...

Popa îşi aţinti privirea tulbure asupra hambarului.

— Cînd m-o omorî şi pe mine, să-mi pui, rogu-te, o cruce. Dar aşa, ca să ţină... Înainte, pe noi ăştia, clerul, ne înmormînta în curtea bisericii.

De după hambar apăru Nikitin. Era îmbrăcat în aceeaşi manta verzuie, numai că acum cascheta îi era înflorită cu o stea roşie cît palma.

— Faci agitaţie, Sidore ? spuse el cu glas obosit. Ţi-aş face eu vînt, da se pun oamenii împotrivă. Hai, întinde-o !

Popa luă foc cum se aprinde un stog de la un singur chibrit.

— E păcat, cetăţene Mikitin, că-s om bătrîn. Nu-i destul că mi-am pierdut familia ?!

Nikitin îi întinse lui Kalistrat Efimîci o hîrtie.

— Auzi, Efimîci, te duci în plasa Serghinskaia. Te cheamă comitetul revoluţionar. Nu ştiu de ce, dar ţăranii ţin la tine. Uite mandatul.

Scoase din buzunar o pietricică neagră, şi un început de zîmbet îi înţepeni pe buze.

— Am găsit huilă — cărbune... Cunoşti ?

— E ceva ce se poate arde. Cum s-ar zice, piatră arzătoare. Dar ce să faci cu el ? Că aici pădurea-i a nimănui — doboară şi pune pe foc. Cică piatra aia te bate la cap, aşa-i ?

Fărîmînd pietricica între degete, Nikitin reluă cu glas tulburat și duios.

— Munți de minereu. Dealuri de cărbune. Pricepi, taică? Ce de uzine! Dar deocamdată, un atelier. Cînd luăm orașul...

— Tu, mă?

— Eu.

— U-zi-ne! Auzi-l! Da pînă acum unde ai fost?

Îi vîrî hîrtia în palmă și-l lăsă acolo.

— Să se mai ducă și alții, că avem oameni destui.

Popa țîșni de după colțul hambarului și întrebă cu sufletul la gură:

— A spus ceva de mine?

Surprinse suferința în ochii lui limpezi și-și feri privirile.

— Îhî! Trebuie să-l însurăm pe popă, așa a zis.

— Să mă în-so-are?! se îngrozi popa fluturîndu-și mînecile lungi. Ce-ar fi să fug în China, ai? Să mă topesc?

O javră murdară tîra o pulpă de cal. Kalistrat Efimîci se aplecă după o piatră să dea în cîine. Ridică un bolovan ca la vreo cincizeci de ocale, dar lui i se păru ușor ca omătul. Puterea ce i se încorda în brațe o simți, năvalnică, în toată făptura.

Mai săltă încă unul. I-a dus pînă la poartă. Stătu puțin. Îi ridică din nou și îi aduse înapoi.

Cînd s-a întors acasă, era nădușit și rumen la față ca pîinea abia scoasă din cuptor. S-a așezat

voios la masă şi a dat repede gata ciorba grasă, galbenă.

În timp ce mînca, Nastasia Maximovna îi vorbea despre copil :

— Cînd o mai creşte, o să-l dai la învăţătură ?

— Învaţă el şi fără să-l dau.

S-a sculat de la masă şi s-a făcut că se opinteşte cu umărul de sobă.

— Mă laşi s-o dărîm ?

— De dărîmat orice poate fi dărîmat, Listratuşka, răspunse zîmbind Nastasia Maximovna.

El răspîndea căldură.

Căldura blîndă topea zăpezile de aur şi safir.

Raţe zmeurii se întorceau din ţinuturi calde.

Se încropea pămîntul.

XLI

Aşa a fost.

Muge pămîntul, balele-i curg, mestecă lacom nămeţii. Miresmele firii, miresme eterne, umplu inima omului.

Putea-vei dovedi, omule ?

Nu vei putea !

Ca pămîntul boronit îţi sînt umerii. Ca fragede stoguri ţi-e pieptul. O chemare răsună din pajişti.

— Listratuşka... focul inimii mele...

Glasul pămîntului — ierbile primăverii — grămădesc nelinişti în suflet.

Vîntul verde-i lucitor şi mănos. Sănătate, şi belşug la bucate !...
Strînge la piept ţarina, frămînt-o şi strînge-o bine ! Aduce-va boabe roşcate şi pline...
Luna nouă e ca un braţ de fîn săltat în furcă.

Nu vei putea dovedi ! Doar dacă ți-ai smulge inima !
Inima ce ţi se topeşte ca zăpezile primăvara.
S-a înfăţişat Kalistrat Efimîci înaintea adunării, s-a ploconit şi s-a rugat cu stăruinţă.
— Sloboziţi-mă, oameni buni, să mă duc la arat...
Vuieşte în jur firea înverzită. Larmă în ogrăzi, se agită şi rag vitele în grajduri, să le sloboadă la iarba cea verde.
Urlă obştea, nu şi nu :
— Aici să stai !... E nevoie de tine... Rămîi...
Oamenii au nevoie de el. Bun. Dar şi ogorul...
Urlă obştea, nu şi nu :
— Atunci care-ncotro !... S-o ştergem cu toţii... Lăsăm totul baltă...
Fragede şi cărnoase-s buzele Nastasiei Maximovna. Glasul ei tremură, gol.
— Nu ne obidiţi, oameni buni, nu vă faceţi osîndă cu noi !... Războiul poate să mai ţină şi o sută de ani, tînjesc şi eu după o fărîmă de tihnă, o dată în viaţă...
Fu o izbucnire de rîs, de ziceai că s-au izbit între ele niscai căruţe.

Mujicii duhnesc a catran. Pe cer e un nor de catran. Răsuflă chipurile obştei — nişte pete, ca petele de pe chipul pămîntului.

Ale pămîntului miresme-s veşnice. Nestrămutate.

N-o să poţi dovedi! N-o să poţi sorbi pînă la fund!

Părăseşte vizuina asta de lemn şi du-te prin ierburi.

Ursul a ieşit din bîrlog. Are ace de cetină pe blana flocoasă. Rage de cutremură stîncile.

Inima a ieşit din bîrlog. Trupul acela moale, cald şi supus te cheamă să-l strîngi în braţe. E trupul pămîntului, e ogorul.

Strigă într-un glas:

— Listrate, tătucă, matale o să pleci cel dintîi!

— Să ne pofteşti la scovergi.

— Du-te şi seamănă!

Pini doborîţi, crengi şi uscături pe poteci şi pe drumeagurile Taliţei, de roţi nebătute, de paşi necălcate.

În locul comunei — cenuşă. Scrum, ţărînă, putreziciune unde au fost grajdurile şi ocoalele. Taliţa nu mai e. Cenuşă şi cioturi.

Pe dîmbul unde era biserica — o cruce în opt colţuri, înaltă de doi stînjeni. Cine o fi pus-o? Că buhosul de popă pădurean şade la popreală.

— Pînă s-or ogoi oamenii. Să nu-i mai zgîndăre cu balivernele lui.

Aşa a hotărît obştea. Şi stă popa la puşcărie, aşteaptă să se ogoiască.

Curăţă drumurile, doboară, lăzuieşte cedrii! Pămîntu-i jilav aici, ca buzele-i jilav pămîntul.

Trei oameni. Trei cai. Trei vaci.

Se nasc ierburi verzi-liliachii. Botează-le cu plugul! Vîntul auriu se zbuciumă. Sfinţeşte-l cu sămînţa!

Prăznuim naşterea ta, glie. Naşterea!

Şi mistreţul în munţi rîmă pămîntul. Munţii cu colţii lor albi rîmă norii. Şi rîurile ce se vîlvoresc din munţi cu răsuflarea tăiată de goană muşcă pămîntul cu dinţii de spumă.

Ploilor, cuprindeţi ţarinile şi vie bucuria!

XLII

Iată un pumn din pămîntul meu — înfloreşte! Luminile ochilor mei sînt bulgării de ţărînă acoperiţi de ierburi.

Cu paşi uşori de sălbăticiune voi ocoli pămîntul şi mă voi întoarce de unde am pornit.

Sînt vîntul, sînt pulberea de aur, tumultul verde al munţilor!

Aveţi credinţă!

Peştele-lipan, cînd vrea să-şi verse icrele, năzuie din toată inima, încovoindu-şi trupul, în valul apei. Apoi şuvoiul o prinde pe vlăguita născătoare şi o aduce înapoi, în lac.

Iar din zătoane, colţatul urs nisipiu o scoate grămadă, cu laba, pe mal...

Şi eu cu ghearele mele, ce de peşte aruncat-am la mal ?!

Ursul mă ţinea de după umeri, dornic să m-ajute.

Pinii sînt ghearele mele !

Norii sînt peştii mei !

Iar dragostea mea, dragoste coaptă, sînt oamenii — lebede cu viersul curat !

Aşa e, tu, pumn de pămînt ! Înfloreşte ! Prin leasă de ierburi cată luminile ochilor tăi — bulgării de ţărînă.

XLIII

Desţelenea Kalistrat Efimîci pămînturile Taliţei. Se apropie călare cu scările lîngă oblînc Pavel-ologul. Jerpelit, negricios, cu mîinile vîrîte în coamă, părea o răgălie cocoţată în şa.

Zise aplecîndu-se spre coamă :

— Astă-toamnă a fost o luptă la Serghinskaia... Înaintau peste cîmp şi aveau o poziţie bună. Totuşi au cîrmit şi au luat-o prin pădure.

— De ce ?

— Să nu doborîm spicele, au zis. Le era milă de grîne. Dar în pădure i-au doborît pe toţi. Aşa nu se poate.

— Ce nu se poate ?

— Să nu-ţi pară rău de oameni...

Strecură prin coama calului cuvinte posomorîte ca vîntul ce scutură spicele.

— Poate mi-ar fi venit şi mie chef să trudesc cu matale de nu-mi picau picioarele din pricina scorbutului...

— Parcă ziceai altcum...

— La mine totu-i altcum. Şi eu îs altcum. M-aţi băgat în răscoală şi mă canonesc de pomană. Ce rost am eu acolo ?

— Las' că-ţi afli tu locul.

Plugul miroase a vopsea. E un plug nou. L-au adus mujicii din tîrg. Calul trage la ei cu coada ochiului, voios ; în lumina ochiului se oglindeşte mestecănişul, ologul Pavel, ud de năduşeală, şi Kalistrat, cu barba-i scrumie.

Şi a mai spus Pavel :

— O să-ţi faci izbă ?

— O să.

— Ţi l-oi trimite pe Alimhan. Eşti bun de cinste. Se-aude că or să mai vie oameni să se aşeze la Taliţa. E greu singur.

— Vie.

— Vorba dumitale... Lu' Mikitin îi trimiţi salutări ?

Kalistrat Efimîci deschise traista, scoase de acolo o pîine şi răspunse cu glas adînc şi prelung cît hatul.

— Lu' Mikitin ?... Spune-i aşa...

Tăie o felie, o presără bine cu sare maşcată, albăstrie, şi, mestecînd încet ca un cal, rosti ceva nedesluşit...

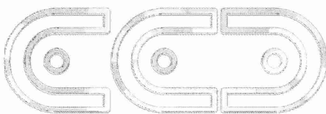
Din traistă îi bufni în nări lui Pavel un miros tare, de pîine.

Redactor responsabil: AUREL BUICIUC
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

Dat la cules 11.10.1967. Bun de tipar 12.02.1968. Apărut 1968. Tiraj 15.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat. de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli editoriale 7,41. Coli de tipar 6,5. A. nr. 12.069. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 46—31=59.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România,
Comanda nr. 891.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

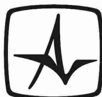

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

